

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1932.

Första kammaren.

Nr 33.

Lördagen den 7 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr **talmannen** yttrade: Å kammarens vägnar ber jag att få ge uttryck åt vår djupa bestörtning vid underrättelsen om det hemska dåd, som kostat den franska republikens president livet, och samtidigt få betyga kammarens varma deltagande i den sorg, som genom statschefens tragiska bortgång drabbat den franska nationen.

Justerades protokollen för den 30 nästlidne april och den 3 innevarande månad.

Herr **talmannen** anförde: Jag får för kammaren tillkännagiva, att sista arbetsplenium före pingst anordnas fredagen den 13 maj, dock utan kvällsplenium den dagen, och att första arbetsplenium efter pingst blir onsdagen den 18 i denna månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtanden nr 33—35.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 34, i anledning av väckta motioner om tull å potatis.

Om
tull å potatis.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande motioner om tull å potatis, nämligen:

de likalydande motionerna nr 239 i första kammaren av herr *Pettersson* m. fl. och nr 358 i andra kammaren av herr *Hammarlund* m. fl., i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att potatis, rå, nyskördad (färsk) och inkommande under tiden 1 januari—15 juli skulle åsättas en tullsats av 4 kronor för 100 kilogram samt att annan potatis, ävensom potatisflingor, skulle åsättas en tullsats, gällande för hela året, av 2 kronor för 100 kilogram; ävensom

motionen nr 243 i andra kammaren av herr *Persson* i Fritorp m. fl., i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta, att tull å potatis skulle utgå med 1 krona per 100 kilogram.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet till en början erinrat, att riksdagen, på hemställan av bevillningsutskottet i avgivet betänkande nr 3, antagit ett av Kungl. Maj:t med proposition nr 59 framlagt förslag till förordning med tillägg till gällande tulltaxa, varigenom bland annat potatis, rå, nyskördad (färsk) och inkommande under tiden 1 januari—30 juni (tulltaxenummer 50, stat. nr 106) åsatts en tilläggstull av 7 kronor 50 öre för 100 kilo-

Om
tull å potatis.
(Forts.)

gram, samt att utskottet i nämnda betänkande besvarat jämväl de förevarande motionerna nr 239 i första och nr 358 i andra kammaren, i vad desamma avsåge tullen å dylik, under förra delen av året inkommande potatis.

Utskottet hade sedermera på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av ej mindre de likalydande motionerna I: 239 av herr Pettersson m. fl. och II: 358 av herr Hammarlund m. fl. än även motionen II: 243 av herr Persson i Fritorp m. fl.

1) besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, dels att frågan om beredande av tullskydd åt potatisodlingen inom riket måtte göras till föremål för närmare utredning vid tidpunkt, som härför kunde befinnas lämplig, och frågans handelspolitiska sida därvid jämväl tagas under överbägande, dels ock att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

2) besluta, såsom tillägg till gällande tulltaxa, att från och med dag, som Kungl. Maj:t bestämde, vid införsel från utlandet av vara av nedan omförmält slag tull skulle utgå efter följande grund:

Tulltaxe- nr	Statistiskt nr	V a r u s l a g	Tull för 100 kg kronor
ur 51	ur 107	Potatis: rå: — — — — — annan, inkommande under tiden 1 januari 31 juli N	1: —

Reservation hade avgivits av herrar *Bärg, Örne, Björnsson, Lövgren* i Nyborg, *Björklund, Östergren, Ericson* i Boxholm och *Werner*, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Herr Bärg: Herr talman! Som kammaren finner, är det nu föreliggande förslaget till tullåtgärder endast ett led i den rad av åtgärder, som från intresserades sida vid denna riksdag framförts för stödjande av jordbruksnäringen. Utskottets utlåtande utmynnar i tvenne yrkanden. Det ena utgör en hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om verkställande av utredning rörande frågan, hur man skall kunna undanröja hindren för införande av potatistull under hela året. Det andra yrkandet avser åsättande av tull å potatis med 1 krona per 100 kilogram under årets sju första månader. Skälet till att de motioner, som föreligga, icke kunnat av utskottet tillstyrkas i så måtto, att tullen skulle gälla hela året, har varit, att man vid överläggningarna inom utskottet fann, att handelsavtalet med Tyskland utgjorde hinder för införande av potatistull gällande för hela året. Om icke detta hinder hade förelegat, skulle utskottets förslag om åsättande av tull säkerligen hava utsträckts att avse jämväl årets sista fem månader. Nu kunde detta icke gärna gå för sig, och man inskränkte sig därför till att föreslå den åtgärd, som omständigheterna medgävo.

Jag ber att i likhet med utskottet få bringa i erinran, att de nu föreslagna åtgärderna avse att få till stånd tull på annan potatis än färsk potatis. För den färska potatisen har riksdagen ju redan beslutat en så hög tullsats för årets sex första månader som 7 kronor 50 öre per 100 kilogram. Önskan att

få den färska potatisen tullbelagd har således helt och fullt blivit tillfredsställd. Enligt skrivelseförslaget gäller det att åstadkomma tullsättning för potatis även under andra delar av året än den tid, som omfattas av tullen på den färska potatisen. Utskottet anför såsom skäl för denna åtgärd, att man genom att åsätta potatis en tull av den föreslagna storleken skulle kunna dels främja avsättningsmöjligheterna för potatis, dels också åstadkomma ett i allmänhet högre pris å potatis för odlarna. Om man ser på den statistik, som utskottet har anfört i sitt betänkande, och som återfinnes på sid. 2, finner man, att importen av det slags potatis, som det här är fråga om, i verkligheten är så pass obetydlig i förhållande till produktionen per år, att det kräves en mycket stark tro för att inbilla sig, att åsättande av tull på den importerade potatisen under normala förhållanden skulle ha någon som helst, eller i varje fall någon nämnvärd inverkan på det allmänna potatispriset i landet. Man finner här t. ex., att under år 1931 utgjorde den totala skörden av potatis icke mindre än cirka 1.5 miljon ton, under det att den importerade kvantiteten potatis endast var något över 14,000 ton. Sunda förnuftet säger ju, att det icke kan vara möjligt att genom tullbeskattning av en sådan obetydlig del av potatiskonsumtionen, som det året importerades, öva någon egentlig inverkan på potatispriset i landet i dess helhet. Ändå var importen 1931 abnormt stor i förhållande till närmast föregående år. År 1929 var importen endast fattiga 427 ton och år 1930 cirka 1,500 ton. Ställer man dessa siffror emot den totala produktionen av potatis, är det ju tydligt — även om man inskränker sig till att taga i betraktande blott de siffror, som kunna anses beteckna omsättningen utanför producenternas led — att det syfte man här söker vinna svårligen kan uppnås på det sätt, som här föreslås. Endast under vissa omständigheter kan man tänka sig, att tullen kan spela någon nämnvärd roll för jordbrukarna. Det är då det blir mycket dåliga potatisår. Om det blir missväxt på potatis här i landet, såsom förhållandet var t. ex. år 1927, då den totala skörden icke utgjorde mer än ungefär hälften av normal skörd, kan tullen givetvis spela någon roll och kanske en icke obetydlig roll. Men då får man märka, att, därest tullen skall utöva något för jordbruket gagneligt inflytande, måste den drabba vid en sådan tidpunkt, då tillgång på potatis är en livsnödvändighet för landet och icke minst för de fattiga konsumenterna.

Det synes mig därför, som om den åtgärd man här föreslår icke under normala förhållanden kan ha någon särdeles stor betydelse men väl kan komma att medföra betydande olägenheter i de fall, då verklig missväxt inträffar.

När man nu klagar över de låga potatispriserna, kan det vara av intresse att jämföra dessa priser med priserna å andra jordbruksprodukter. Man finner enligt socialstyrelsens statistik, att under det att medelpriset för potatis 1913 var 5.6 öre per liter, var det 1931 icke mindre än 8.8 öre per liter. Om man sätter priset 1913 = 100, finner man 1931 ett index tal av 154 eller en stegring med över 50 procent av 1913 års pris. Vid en jämförelse med övriga lantmannaprodukter måste man säga sig, att potatispriserna icke äro de, som hava lidit mest, utan de ha tvärtom stått sig jämförelsevis bäst. Häremot kan man ju invända, att man inte bör lägga till grund för bedömandet av detta spörsmål exempelvis de i Stockholm gällande priserna. Det kan ju vara riktigt. Producenterna få inte på långt när de priser, som konsumenterna där få betala. Det är ingen enastående företeelse i fråga om potatis, utan det gäller även andra lantmannaprodukter, som saluföras i Stockholm.

Förra årets bevilningsutskott, som jämväl hade denna fråga under omprövning, avstyrkte då förslaget men betonade i sitt betänkande, att frågan om bättre pris för potatis väsentligen var en fråga om bättre organisation av avsättningen. Detta är ett förhållande, som består lika väl i år som i fjol och

Om
tull å potatis.
(Forts.)

Om
tull å potatis.
(Forts.)

tidigare. Strävandena att i detta avseende få till stånd en bättre tingens ordning främjar man sannerligen inte genom att införa tull på potatis och därigenom skapa ett tullskydd, som givetvis i sin mån borteliminerar de starka skäl, som annars föreligga att ordna avsättningsfrågan på ett mera tillfredsställande sätt.

Om man nu, som jag har gjort, här utgår från att den föreslagna åtgärden icke kan ha någon synnerligen stor betydelse för producenterna, väntar jag att få den repliken emot mig, att, om detta ingenting betyder för producenterna, betyder det väl i all rimlighets namn inte heller någonting för konsumenterna, och då kan man väl ändå gå med på ett förslag, som dock syftar till att åstadkomma någon förbättring för jordbruket, även om dess verkningar skulle vara rätt betydelselösa. Ja, jag medger, att en tull på 1 krona per 100 kilogram potatis inte under normala förhållanden kommer att betyda en sådan fördyring av varan, att detta kan sägas vara av avgörande betydelse för konsumenterna. Men syftet med denna åtgärd måste dock, menar jag, om det skall vara någon mening med den, vara att få till stånd en prisförhöjning. Och enbart detta syfte synes mig icke vara lofvärt — väl är det så ur producenternas synpunkt, det erkänner jag villigt, men ur konsumenternas synpunkt synas mig starka betänkligheter föreligga mot att tillmötesgå det föreliggande förslaget och liknande förslag.

Potatis har, sedan den började odlas här i landet, väl betraktats såsom en verklig fattigmans föda. Jag erinrar mig, hur man i min barndom, då fattigt folk levde på ett helt annat sätt än vad fattigt folk lever nu — det är sant — betraktade tillgång till potatis även under de allra svåraste förhållanden såsom en för mänskligheten oförytterlig rättighet, skulle jag vilja säga. Om det var aldrig så fattigt i stugorna, skulle man i varje fall ha nödig tillgång till potatis och salt eller i bättre fall potatis och sillake. Jag vet många fattig familj, som skattade sig lycklig under de svåra åren, om den då hade ograverad tillgång till dessa förnödenheter. Potatis användes inte allenast i fattigmanshemmen utan även i bondehemmen, som voro något bättre situerade, för att utdryga mjölet med vid bak eller när man kokade den vanliga rågmjölsgroten. Det hade ingått i människornas medvetande, att även om allt annat fattades i fråga om livsmedel, skulle man dock ha tillgång till potatis. Förhållandena äro nu för tiden annorlunda än de voro i min barndom för cirka 50 år sedan. Men den nödtid vi nu genomleva har gjort, att försörjningsspörsmålet har blivit mera aktuellt för fattigt folk än det har varit under de närmast föregående åren, om jag frånser själva krigstiden, då brist på födoämnen förelåg. Än i dag betraktar man säkerligen i vida kretsar av vårt land bland människorna potatisen som en sådan tillgång, som man icke bör angripa skattevägen eller på annat sätt till förfång för de fattiga konsumenterna. Det är just tendensen att slå in på den vägen, som gör, att man känner sig i viss mån upprörd. I och med den nu föreslagna tullsatsen inleder man ett verkligt angrepp mot fattigmans föda, som vi längre fram under riksdagen skola få se utsträckt jämväl till andra fattigmans näringsmedel. Om några dagar får riksdagen till behandling förslag om tull på sill. Där har man sill och potatis. Även sill har allmänt betraktats såsom fattigmans kost. På senare tid har framkommit ett annat näringsämne, som speciellt är ett fattigmans näringsmedel, nämligen margarinet. Frågan om margarinet få vi också endera dagen på kammarens bord, och jag är övertygad om att det kommer att göras mycket kraftiga ansträngningar för att få en lagstiftning genomförd, som inte allenast lägger tull på de råvaror, som fordras för framställandet av margarin, utan att man även söker att lägga direkt konsumtionsskatt på denna fattigmans nödvändighetsvara, som jag skulle vilja kalla margarinet. När jag ser det nu här föreliggande förslaget såsom en inledning till en attack mot verklig fattigfolksföda, måste jag reagera.

Man har kanske här skäl att säga, att läget för jordbruket är så pass besvärligt, att något måste göras. Det går inte an att säga nej till alla åtgärder, som föreslås. Man kan då fråga: vad vilja ni i stället göra? Därpå svarar jag här, att jag erkänner, att jordbrukets läge är synnerligen besvärligt. Men kan man inte finna ut andra vägar att stödja jordbruket på än att överlåta hjälpverksamheten åt de konsumentskretsar, som själva ha det ekonomiskt svagast? Genom åtgärder av den nu ifrågavarande beskaffenheten gör man det i stor utsträckning till en de fattiga konsumenternas angelägenhet att stödja jordbruket. Är det ändå inte förnuftigare att se till, särskilt under sådana besvärliga tider, som nu råda för fattigt folk på grund av arbetslöshet och andra bekymmer, att man ordnar hjälpaktionen så, att det stöd, som är behöfligt och som bör ges, också får i väsentlig grad bäras av de folklager, som ha förutsättningar att kunna bära det. Jag ber att få hänvisa till den stödaktion, som framförts motionsledes av socialdemokraterna och vars grundsyn också har anammats av jordbruksutredningen fastän i en annan omklädnad. Vill man här bereda det behövande jordbruket ett stöd — och det tycker jag, att man överhuvud taget borde vilja — finnas där vägar anvisade, på vilka man kan på ett anständigare och rättfärdigare sätt tillgodose detta krav än genom att medelst fördyring av fattigmans föda ge jordbruksnäringen det stöd den nödvändigt kräver.

Det är med dessa synpunkter för ögonen, herr talman, som de socialdemokratiske representanterna i bevillningsutskottet hava till betänkandet fogat en reservation, i vilken yrkas avslag å utskottets hemställan i båda de föreliggande punkterna. Jag har med dessa ord endast velat understryka den syn på dessa ting, som har föranlett socialdemokraterna att gå in för avslagsyrkande, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande påpekade, att det förslag, som nu är framlagt på kammarens bord, innebär dels en hemställan om en skrivelse i ärendet, dels förslag om åsättande av tull å potatis för viss del av året. Han erinrade om att det var gällande traktat med Tyskland, som lade hinder i vägen för utskottet att framlägga förslag om åsättande av tull å potatis för hela året. Detta är alldeles riktigt. Jag är förvissad om att hade icke denna traktat varit i gällande kraft, hade utskottsmajoritetens hemställt, att den föreslagna tullsatsen måtte komma att gälla för hela året.

Potatis-skörden har — det ha de flesta av kammarens ledamöter kanske icke föreställt sig — ett mycket högt värde för landet. Potatis-skördens värde överstiger till och med värdet av vetes-skörden, om man gör en statistisk uppskattning. Visserligen är potatis-skörden så decentraliserad över hela riket, att det kanske inte märkes så mycket i de ekonomiska förhållandena, om priset på denna vara är någorlunda rimligt avvägt, i motsats till vad fallet är beträffande vissa andra jordbruksprodukter. Potatis-odlingen försiggår ju över hela riket, och den förekommer ju vid nästan alla jordbruk, dock i större eller mindre utsträckning. Framför allt är det väl inte många jordbrukare och lägenhetsinnehavare eller till och med backstugusittare, kan man säga, som inte försöka att odla potatis till sitt eget behov. Men när det gäller att tillgodose de behov, som finnas dels för industriens räkning här i landet och dels för de stora konsumtionscentra, är det klart, att det behövs odling i stor utsträckning till avsalu. Nu är det ju så, att det till största delen är de svagare sandjordarna, som bäst lämpa sig för potatis-odling, särskilt när det gäller matpotatis. Vi veta ju, att i de sydliga delarna av landet och även i vissa delar av västra Sverige förekommer potatis-odling i mycket stor utsträckning. Det har också medgivits från riksdagens sida, att exempelvis brännvinsfabrikationen får försiggå decentraliserad, i så måtto att jordbruksbrännerierna ha tillerkänts existensberätti-

Om
tull å potatis.
(Forts.)

Om
tull å potatis.
(Forts.)

gande — detta i syfte att jordbruket skall kunna upprätthållas i den utsträckning det för närvarande har i de magrare delarna av vissa distrikt. När det gäller odling av potatis för fabrikation av brännvin eller stärkelse, lämpa sig ju inte precis samma sorter för detta ändamål, som äro de lämpligaste för matpotatis. Det gäller därför att väga dessa intressen mot varandra på sådant sätt, att man får matpotatis odlad i den utsträckning, att man vid förekommande behov kan tillgodose de stora konsumtionscentras behov, utan att det skall vara nödvändigt att lita till en på detta område alldeles onödig import. Jag menar härmed, att om priset på matpotatis kan i någon mån stabiliseras, har man en bestämd utsikt till att ett större intresse från odlarnas sida skall visas för denna odling. Det är ju givet, att tillgången på matpotatis växlar mycket under olika år. Under kalla och våta somrar blir skörderesultatet i norra och mellersta Sverige i regel ganska underhålligt både vad kvaliteten och kvantiteten beträffar. Man har ju då i produktionen av potatis i de sydligare delarna av landet, där odlingen givetvis på grund av klimatiska förhållanden är mera säkerställd, tillgång till en regulator för att tillgodose konsumtionens behov, när detta icke kan ske från de stora konsumtionscentra närliggande trakter. Man kan således lätt få saken ordnad på så sätt, att om matpotatisodlingen försiggår i tillräcklig utsträckning, kan den under sådana år gå till denna konsumtions behov, och skulle det bli goda skördeförhållanden i norra och mellersta Sverige, får den sådana år användas för fabriksändamål. Med en liten smula elasticitet kan detta mycket väl regleras, därför att de varor, som tillverkas av potatis, nämligen brännvin och stärkelse, äro, som vi litet var känna till, synnerligen hållbara och bli ju nästan bättre, desto längre de lagras.

Det torde sålunda kunna fastslås, att import av matpotatis får anses vara alldeles onödig. Under tidigare förhållanden har det ju visserligen ansetts, att det överskott av potatis, som eventuellt kan uppstå och som inte kan användas till de av mig antydda fabriktionsändamålen, skulle kunna gå till animalisk produktion. Men vi veta ju, att denna produktion för närvarande är synnerligen tryckt och mindre lönande, och i den mån potatis användes för detta ändamål, blir den mycket dåligt betalad.

Nu försiggår ju här i landet vid vissa tillfällen en import av potatis, som verkar synnerligen störande på prisläget, särskilt här i Stockholm och övriga stora konsumtionscentra. Detta gör, att odlingen blir så pass osäker, att jag tror, att man gör mera skada än nytta genom att icke införa en tullsats på potatis. Det är ju givet, att det på detta område som på alla andra är det tillförlitligaste och säkraste, att vi lita till vår egen produktion. Vi ha ju vid många tillfällen erinrat om de situationer, som förekommit och som ju lätt åter kunna uppstå, då det inte är så lätt att tillgodose vårt behov från andra länder. Det är därför tillförlitligast att ha odlingen inom landets egna gränser.

Herr Bärge tryckte särskilt på, att man inte skulle fördyra denna vara för den fattiga befolkningen, och reservanterna ha ju också sagt ut detta i sin reservation. Men jag vill framhålla, att vi icke syfta till att det skall bli ett sådant förhållande, utan vi åsyfta att säkerställa odlingen inom landet av god matpotatis, så att det aldrig vare sig för fattiga eller för andra skall behöva bli någon brist på denna vara. Men det är tydligt, att om prisläget blir sådant, att produktionen blir mindre lönande, kan man vid vissa tillfällen riskera, att tillgång därpå icke kommer att finnas, och om varorna vid sådana tillfällen komma att stiga onormalt, får tydligen den fattigare befolkningen då sitta emellan. Jag tror, att vi ha samma grundsyn på denna fråga, men vi ha något olika uppfattning om, hur man skall tillvarataga de intressen, som vi å ömse sidor vilja tillvarataga.

Om man i detta sammanhang skall tala om de mindre väl situerade befolkningsklasserna, undrar jag, vilka som för närvarande ha det sämst, de som

odla potatis på sina magra sandjordar eller de som sitta i de stora konsumtionscentra och behöva inköpa denna vara. Jag tror, att odlarna för närvarande befinna sig i ett jämförelsevis sämre läge än köparna av jordbruksprodukter.

*Om
tull å potatis.
(Forts.)*

Herr Bärge sade även, att han icke förstod, att man på detta sätt vill stödja jordbruket, och han erinrade om de förslag, som särskilt kommit fram i socialdemokraternas stora motion, och jag förmodar, att han kanske även syftade på det förslag från jordbruksutredningen, som sett dagens ljus. Men jag vill framhålla, att det förslår ingenting, och det blir icke någon effektiv hjälp genom att man lämnar vissa tillfälliga kontantunderstöd. Även om medel komma att lämnas i något rikligare mån i låneform, måste man säga sig, att när jordbrukarna icke kunna förränta de skulder de för närvarande hava, torde de icke ha stora utsikter att förränta ökade skuldbördor, såvida man icke vidtager åtgärder, varigenom man åstadkommer en rimlig avvägning av jordbruksprodukternas priser. Den enda framkomliga vägen för att bereda jordbrukarna någon effektiv hjälp torde vara den, att statsmakterna se till, att detta sker.

Herr Bärge talade vidare om prisläget på potatis. Jag har här statistiken från de senaste åren, 1929—1932, över priset på matpotatis, banfritt och kajfritt i Stockholm. Jag skall givetvis icke trötta kammaren med att anföra alla siffror utan skall endast nämna några exempel. År 1930 var t. ex. priset i Stockholm i januari månad för målarpotatis kr. 5:50 samt för sydsvensk potatis kr. 6:50. I februari 1931 var priset för sörmlandspotatis kr. 6:25 och för sydsvensk potatis kr. 6:75. I november 1931 var prisläget ungefär detsamma. I januari 1932 har det varit något högre; det har varit uppe i kr. 8:75 och 9:—. Potatisskörden var nämligen icke så riklig det sista året, och prisläget har därför gått upp något under detta år.

Man får besinna, att när det här talas om genomsnittspriser, som röra sig omkring kr. 5:50, 6:— och 6:50, är det fråga om sorterad matpotatis i säckar, banfritt och kajfritt i Stockholm. Jordbrukarna få sortera sin potatis hemma hos sig, och för den som sorteras ifrån kunna de icke på långt när få det pris, som här betalas. Vad beträffar den sydsvenska potatisen, rör sig vidare frakten på omkring två kronor. När priset här är uppe i omkring sex kronor, går alltså en tredjedel ifrån i frakt till statens järnvägar. Det kan vara något mindre från norra Skåne eller omkring kr. 1:85 vid den tid, då man kan skicka potatis utan varmvagnar, men när varmvagnarna få anlitas, alltså under den kallare årstiden, ökas frakten, så att genomsnittsfrakten blir omkring två kronor. Var och en torde förstå, att med sådana avbrännningar det nettopris, som odlarna få, ligger i underkant.

Ja, herr talman, med dessa ord har jag velat påvisa, att det finns fullt fog för att kammaren skall bifalla det förslag, som utskottet har kommit med, nämligen att gå med på något stöd åt potatisodlingen. Jag tror, att det icke skulle vara till nackdel för konsumenterna utan att det alldeles tvärtom i det långa loppet blir till fördel för dem, att vi befrämja en naturlig odling som denna inom landets egna gränser och se till, att vi ha en ständig och säker tillgång på god matpotatis inom landet. Jag tror, att icke minst de fattigare befolkningslagren skulle ha verklig nytta därav, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergman: Jag har icke, herr talman, haft tillfälle att deltaga i behandlingen av denna fråga i utskottet. Hade jag haft det, skulle jag icke ha kunnat instämma i det slut, vartill utskottet har kommit. Jag vill icke motsätta mig en utredning, men däremot kan jag icke vara med om att införa den tull, som föreslås i andra punkten.

Denna fråga har åtskilliga sidor. Det är ju så med alla frågor av sådan art

Om
tull å potatis.
(Forts.)

som denna, såsom utskottets ärade ordförande själv erinrade om, att man får väga fördelarna å ena sidan och nackdelarna å andra sidan. Man får alltså icke blott se till den fördel, som man tror sig kunna vinna genom åsättande av en viss tullsats, utan man måste också taga hänsyn till de ofördelaktiga konsekvenser, som en dylik åtgärd kan få, konsekvenser som kunna drabba både producenter och konsumenter. Om det då visar sig, att de fördelar, som skulle vinnas genom tullens åsättande, äro mindre än de skador, som skulle följa därav ur andra synpunkter, bjuder ju klokheten, att man icke skrider till åtgärden. Ett sådant fall synes mig här föreligga.

Den nu föreslagna tullen skulle gå ut över ett av våra grannländer. Som vi se i utskottets utlåtande på sid. 3, sker införsel av potatis huvudsakligen ifrån Estland. År 1931 infördes sålunda 14,091 ton från Estland, medan införseln från samtliga övriga länder uppgick till endast 108 ton. För vårt grannland Estland har frågan en ganska stor betydelse. Levnadsstandarden där är åtskilligt lägre än hos oss. För oss har frågan icke samma betydelse, men för de estländare, som odla och exportera potatis, spelar en ettöring pr kilogram i detta fall en ganska stor roll.

Om det nu gällt något verkligt betydande ekonomiskt intresse för vårt land, vore det icke underligt att man ifrågasatte en sådan åtgärd som den här föreslagna, men då man finner, att den inhemska försäljningen av potatis ju uppgår till över en miljon ton, medan det samtidigt förekommer allenast omkring 14,000 tons införsel, får man ju säga, att det är en för Sveriges ekonomi i det hela obetydlig fråga. Jag undrar, om det då kan vara lämpligt att rikta ett sådant slag emot ett grannland som Estland, och tycker, att man bör tänka sig för flera gånger, innan man gör det. Det går ut över ett land, vars sympatier för Sverige äro påtagliga och synnerligen starka. Minnet av vad man i alla samhällsklasser där kallar den gamla goda svenska tiden är mycket levande i Estland och är där bevarat med större styrka och pietet än i något annat land, som jag känner. Det är av värde att bibehålla dylika sympatier. Man bör icke utan tvingande nödvändighet rikta sådana åtgärder som den nu föreslagna mot ett land, som är till den grad fästare med sina sympatier och sina minnen vid vårt eget land.

Detta är en synpunkt på saken, men man kan ju också anlägga rent ekonomiska synpunkter i avseende på de utrikespolitiska följder den ifrågasatta tullen kan erhålla på mer än ett håll. Den sidan av saken kan man ju icke här gå in på i detalj, men de som närmare känna dessa förhållanden, i utrikesdepartementet och i handelsdepartementet, ha nog ganska klart för sig, att man kommer i ganska obehagliga situationer, ifall vi nu skulle vidtaga denna åtgärd. Jag kan därför icke annat än varna mot att man, såsom saken för närvarande ligger, bifaller utskottsmajoritetens förslag.

Däremot vill jag som sagt icke motsätta mig en utredning i frågan och jag skulle därför vilja föreslå, att kammaren fattar det beslut, varom utskottet hemställer i punkt 1) men däremot icke det som innehålles i punkt 2). Jag föreslår alltså, att kammaren beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning av frågan vid tidpunkt, som härför må befinnas lämplig, och att frågans handelspolitiska sida därvid jämväl må tagas under överbäggande, men däremot avslår den i punkt 2) påyrkade tullen.

Emellertid medför ju detta också några förändringar i den motivering, som skulle åtfölja beslutet. Den motivering, som utskottet presterat, synes mig vara ganska inkonsekvent. Det talas på sid. 4 om, att riksdagens handelsfrihet är begränsad genom förhållandet till vissa andra länder, varvid det särskilt är fråga om Sverige och Tyska riket, och det talas i allmänhet om även »andra hänsyn av handelspolitisk natur». Dessa vanskligheter ha således icke varit utskottet alldeles obekanta, ehuru jag icke tror, att utskottet haft känne-

dom om alla de viktiga synpunkter, som där äro att beakta. Men utskottet, som alltså anser, att Kungl. Maj:t vid tidpunkt, som är lämplig med hänsyn till handelspolitiska förhållanden, bör göra frågan till föremål för närmare utredning, föreslår i alla fall därefter, att man med föregripande av denna utredning och utan hänsyn till nuvarande handelspolitiska förhållanden nu omedelbart skall åsätta en tull. Det synes mig föreligga en anmärkningsvärd inkonsekvens i detta utskottsmajoritetens resonemang. Det första kan vara väl grundat, men det andra hänger icke alls ihop med det föregående.

Jag tillåter mig därför, herr talman, föreslå, att en del av motiveringen å sid. 3, nämligen från och med orden: »Jämväl utskottet har funnit dessa synpunkter» till och med sidans slut måtte utgå och ersättas med följande: »Med hänsyn härtill och under erinran därom», varefter man fortsätter på sid. 4: »att, såsom jämväl 1931 års bevillningsutskott (betänkande nr 21) erinrade» o. s. v. Efter ordet »konsumtionsorten» på sjunde raden skulle det därefter heta: »har utskottet därför ansett sig böra förorda, att frågan om tullskydd åt potatisodlingen inom riket genom Kungl. Maj:ts försorg göres till föremål för närmare utredning vid tidpunkt, som därför må finnas lämplig, varvid frågans handelspolitiska sida jämväl bör komma under överbäggande». Sedan strykes återstoden av utlåtandet före klämman, och man fortsätter därefter: »Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa» o. s. v. Sedan följer vad som står i punkt 1), medan däremot punkt 2) strykes.

Herr Pettersson: Herr talman! Det kan ju tyckas, att denna tullförhöjning icke är av någon vikt för potatisodlarna, då den import av potatis som sker är så obetydlig, som verkligen är fallet. Men det är nog så, att blotta tillvaron av en dylik import under vissa tider kan vara av rätt stor betydelse för priset på potatis.

Den förste talaren i denna debatt, herr Bärg, har pekat på att man icke bör fördyra ifrågavarande livsmedel för den fattiga befolkningen. Ja, jag får säga, att jag icke tror, att det är någon fara för att det blir så höga priser, ifall en tull på en krona åsättes. Det ligger nog så till, att när det är goda skördeår för potatis, reglerar sig priset i stor utsträckning självt, och vi få väl ändå säga oss, att potatisen är det billigaste födoämne vi ha. Vi hörde av utskottets ärade ordförande, att priset på potatis här i Stockholm har hållit sig omkring sex, sju och åtta kronor. I år t. ex. har priset varierat mellan lägst omkring kronor 8 och högst nio kronor. Man får ju säga, att om en familj behöver exempelvis 500 kilogram potatis och köper för ett medelpris av sju kronor, vilket alltså betyder, att dess behov täckes för en kostnad av 35 kronor, så blir det ändå inte någon avsevärt ökad kostnad, om man tänker sig, att priset ökas med en krona och familjen i stället för 35 kronor finge betala 40 kronor för 500 kilogram. Men det är å andra sidan många, för vilka det är av rätt stor betydelse att få litet högre pris på potatisen. På hösten 1929 var det ju en rekordskörd av potatis, och potatispriset var då mycket lågt. Jag känner till en stor gård i Mälardalen, där man sålde potatis för kronor 4.50 per 100 kilogram. Lantarbetarna där hade också fått mycket potatis, som de sålde direkt på båt, och de fingo för 1,000 kilogram potatis 45 kronor eller kronor 4.50 för 100 kilogram. Ingen kan väl påstå annat än att det är ett för lågt pris i förhållande till det värde potatisen har. Om man genom en tull skulle kunna minska importen, vilken dock, som jag förut sade, kan trycka ned priset, anser jag det fullt befogat att göra det.

Herr Bergman framhöll, att man borde tänka på Estland. Ja, det är ju nästan jämt så, när man begär ett stöd för jordbruket, det må gälla vad som helst, att man stöter på utlandet och handelsavtalen. När det var fråga om köttet, hörde vi, att frågan berörde det finska handelsavtalet, och i dag ha vi

Om
tull å potatis.
(Forts.)

Om
tull å potatis.
(Forts.)

hört, att det tyska handelsavtalet hindrar oss att sätta tull på potatis under den senare delen av året. Men jag tror, att tiderna äro sådana, att vi inte bara få tänka på hur det förhåller sig i det ena och andra avseendet för utlandet, utan jag tror, att vi så mycket som möjligt måste tänka på oss själva.

Då jag, herr talman, anser, att man icke behöver befara, att potatispriset genom den föreslagna tullen skall väsentligt höjas för konsumenterna, men den i vissa fall kan bliva ett stöd för potatisodlarna, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr talman! Förr i världen, tror jag, var det i allmänhet så, att riksdagen ansåg tullfrågorna vara av så stor betydelse, att riksdagen icke utan vidare fattade beslut i sådana frågor. Jag tror, att det tillhörde sällsyntheterna, att riksdagen beslutade i tullfrågor utan att de hade blivit föremål för en grundlig utredning, och jag vill tillägga, att när jag hörde herr Bergmans yttrande, fick jag ett starkt intryck av att en utredning givetvis måste föregå ett beslut sådant som det nu här ifrågasatta. Emellertid har bevillningsutskottet i år den ena gången efter den andra på enskilda motionärers initiativ framlagt förslag om tullar, som riksdagen sedan har beslutat.

Vad som gör det särskilt viktigt, att frågan om tull på potatis blir utredd, har redan förut framhållits. Potatisen är ett av de allra viktigaste livsmedlen, och jag skulle närmast vilja beteckna det som det viktigaste av alla. Det förhåller sig ju så, att ju längre ned man kommer i befolkningsskikten, ju fattigare människorna äro, desto viktigare för dem är potatisen såsom födoämne. Nu har det här av olika talare sagts, att tullen icke skulle medföra någon förhöjning av potatispriset. Detta tal är naturligtvis uppenbart oriktigt, ty i så fall vore ju hela förslaget omotiverat, och även om en sådan tull som den nu föreslagna kommer att medföra en ganska liten prisförhöjning, har denna dock sin betydelse för konsumenterna.

Jag vill här peka på ett annat förhållande. Det är ju allmänt känt, att den utländska potatisen saluföres på ett bättre sätt än den inländska. Sorteringen och packningen lär, efter vad som har uppgivits, vara bättre än den svenska. Det förundrar mig, att de svenska jordbrukarna icke i detta avseende kunna konkurrera med de utländska potatisproducenterna. Utskottet självt pekar på denna omständighet, och för min del tror jag, att den synpunkten är av mycket större vikt än själva denna tullfråga.

Tullen å potatis avser uppenbarligen att skydda lantbefolkningen, men till lantbefolkningen räknar jag också de många, många tusen människor, som bo längs landets kuster, som leva under minst lika tryckta ekonomiska förhållanden som jordbrukarna och som köpa all den potatis de behöva.

Jag skall inte längre upptaga debatten; jag vill endast ur dessa synpunkter yrka bifall till reservationen. Jag skulle nog kunna tycka, att herr Bergmans förslag vore acceptabelt, men det synes mig, att hela den tendens, som ligger i det väckta förslaget om tull på potatis, är så osympatisk, att jag icke kan ansluta mig ens till herr Bergmans utredningskrav, utan ber som sagt att få yrka bifall till reservationen.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Endast några ord till bemötande av vissa ärade talare, som motsatt sig utskottets förslag. Herr Bergman slog på de strängarna, att man skulle försöka att taga vederbörlig hänsyn till utlandet, och det är naturligtvis en mycket vacker tanke, men jag tycker herr Bergman någon gång kunde ta hänsyn till sina egna landsmän och se till, att man avväger så, att de kunna få någorlunda drägliga existensförhållanden.

Herr Bergman erinrade om, att levnadsstandarden i Estland stod betydligt lägre än inom vårt land. Jag vet dock inte, om det kan vara något eftersträfvansvärt, att man skall försöka sänka levnadsstandarden för den jordbrukande befolkning, som sysslar med potatisodling. Jag tror, att den är så pass betryckt, att man inte behöver särskilt framhålla, att det finns möjligheter att åstadkomma odling av potatis genom att den sänker sina anspråk.

Jag vill vidare säga, att det kan ju vara sant, som man har konstaterat här, att den estländska potatisen sorteras, och matpotatisen skickas hit för sig, kanske väl så bra förpackad och sorterad, som de svenska odlarna lägga sig vinn om att göra. Jag erkänner, att de svenska odlarna på denna punkt böra vidtaga vissa förbättringsåtgärder. Men dessutom lär förhållandet vara, att denna potatis, som fränsorteras i Estland, användes till brännvinsbränning i rätt stor utsträckning, och det torde ju inte ens för herr Bergman vara främmande, att vi äro besvärade av rätt mycken smuggling, som lär komma från samma håll. Det är väl inte ömhet om denna hantering, som gör, att herr Bergman anser, att man skall ta så utomordentlig stor hänsyn till förhållandena på andra sidan Östersjön.

Vidare framhöll herr Bergman, att importen från Estland var så pass minimal, att den inte kunde ha någon vidare betydelse, och det är visserligen sant, att denna import inte är så imponerande jämfört med odlingen inom landet. Men man vet ju, att handeln inte är så organiserad, som den borde vara. Det är ju inte svårt att organisera en handel så, att man kan hålla ihop producenterna på det sättet, att de inte låta sig irriteras av en tillfällig och mindre import, men handeln är icke så organiserad, att denna import verkar faktiskt på det sättet, att den sätter ned priserna vid vissa tillfällen.

Den siste ärade talaren erinrade därom, att riksdagen inte gärna brukade gå in för att besluta i fråga om tullsats, utan att beslutet föregåtts av noggranna undersökningar, och det är ju sant, att sådana undersökningar pågå, men läget är sådant, att man kan inte gå och vänta, och utskottet har ju sagt, att utskottet ansett sig böra förorda, att frågan om tullskydd åt potatisodlingen inom riket genom Kungl. Maj:ts försorg göres till föremål för närmare utredning. Men strax därefter säger utskottet, att utskottet emellertid tillika, under beaktande av de allvarliga svårigheter, med vilka vår jordbruksbefolkning har att kämpa, funnit skäl tala för att redan nu, i avvaktan på resultatet av nämnda utredning och med begagnade av den möjlighet, som för närvarande står öppen, införa någon liten tullsats, då läget är sådant som det är på vissa håll.

Den siste talaren har ju själv försökt animera mig att hjälpa till med att genomdriva en tullsats på en annan vara, som lever såsom fisken i vattnet. Jag vet inte, om detta kan lyckas, men i fall vi skulle kunna få den lilla tullsatsen genomförd, blir han medbrottsling med mig i någon mån. Var och en har ju sina intressen att se till, och jag tror, att man med gott samvete kan främja det intresse, som utskottet här velat tillgodose.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Björnsson: Herr talman! Bland förespråkarna för potatistullens införande kan man märka en bestämd skillnad mellan två olika uppfattningar. Herr Pettersson å ena sidan hoppas bestämt, att tullen skall bli verksam under alla förhållanden. Detta framgår ju därav, att han räknade ut, att en familj skulle få en levnadskostnadsökning av 5 kronor på 35. Den föregående ärade talaren, herr Johan Nilsson, har däremot inga förhoppningar, att tullen under normala år skall spela någon som helst roll för prisbildningen i annan mån, än att stabiliserandet av marknaden skall bli bättre o. s. v. Det är naturligtvis en ofantligt viktig fråga att söka avgöra, vem av dessa båda herrar som har rätt.

Om
tull å potatis.
(Forts.)

Om
tull å potatis.
(Forts.)

För min del tror jag obetingat, att herr Johan Nilsson har rätt. Man köper inte potatis därför, att den är rund o. s. v., utan man köper potatis därför att den innehåller stärkelse, och stärkelsens pris bestämmes ju utav den allmänna tillgången på stärkelse. Man behöver inte nödvändigt ha en viss kvantitet stärkelse i sin föda i form av potatis. Potatisen infördes ju i Sverige på Alströmers tid, och dessförinnan kunde svenska folket leva i alla fall. Således, om priset på potatis höjs, övergår man till andra näringsmedel.

Nu är det så, att vår svenska stärkelsemarknad har tre avnämargrupper: först och främst den industriella förbrukningen — brännvinsbränningen och stärkelsefabrikationen — vidare användningen till människoföda och så slutligen användningen som kreatursföda. Det har visat sig, att vid normal skörd förbrukas väl ungefär en tredjedel av skörden till kreatursfoder. Det är uppenbart, att om priset på matpotatis stiger aldrig så litet, så upphör folk att använda potatis till kreatursfoder och säljer den i stället som matpotatis. Det finns således en mycket intim växelverkan mellan dessa tre marknadsområden. Man kan se ett bevis därför i den omständigheten, att icke ens det allra högsta tullskydd har kunnat garantera de potatisodlare förhöjt pris, som tillverka stärkelse. Jag har ofta påmint om, att vi ha en tull av 20 öre per kilo stärkelse, men potatismjölspiset var för kort tid sedan nere i 15 öre. Detta är ju, mina herrar, ett exempel, som inte tycks imponera vidare, men jag kan välja ett annat och tala om, att man sysslat med potatistull tidigare i Sverige. Vi hade mellan 1888 och 1892 en tull på 50 öre. Då hade man tidigare infört tull på majs för att skydda potatisodlingen. Man menade, att om priset på den enda utländska stärkelse, som spelade någon större roll, majsen, höjdes, skulle potatisen komma att stiga i pris. Men man kom underfund med att jordbrukarna förlorade mer på den affären än de kunde vinna på höjt potatispris, och efter mycket korta debatter beslöt man 1892 att slopa potatistullen. På den tiden var jordbrukarnas läge inte på något sätt glänsande, men när tullen slopades, röstade i andra kammaren 136 ledamöter för avskaffandet av tullen, under det 81 röstade för bibehållandet, och jordbrukarintressena voro på den tiden säkerligen bättre tillgodosedda i andra kammaren än nu. Jag tror att om herr Pettersson skulle få se sin önskan om införande av potatistull tillgodosedd av riksdagen nu, skulle han mycket snart göra den erfarenheten, att det blev en under vanliga förhållanden fullkomligt verkningslös tull.

Däremot har det påvisats, att denna tull kan skada oss i våra utrikespolitiska förhållanden, och det är, såvitt jag kan förstå, en realitet. De upplysningar, vi fått i utskottet, ha åtminstone övertygat mig om att saken är ömtålig och att man bör lugna sig, och jag får säga, att jag tycker att även herr Bergmans förslag innebär i detta avseende en fara. Det kan vara tämligen onödigt att nu begära en sådan tull, som man under inga förhållanden vill vara med om.

Det kan visserligen sägas, att man kan förstå, att när jordbrukarna ha det dåligt, de säga: Är det rimligt, att vi skola betala de intressen, som finnas för att våra utrikespolitiska intressen icke skola skadas? Men detta är, såvitt jag förstår, att vända sakförhållandena upp och ned. Jordbrukarna ha väl ännu ingen obetingad rätt att beskatta de fattiga inom det svenska folket. Det är således inte en rätt, som svenska riksdagen skulle fränhända jordbrukarna, om den i dag vägrar att gå med på tullen, och alltså kan man väl inte säga, att jordbrukarna betala dessa intressen. Men svenska folket består dock av flera människor än jordbrukarna, och det finns väl ingen anledning att för att tillmötesgå en sannolikt fullkomligt ogrundad uppfattning om potatistullens värde för den ena hälften äventyra den andra hälftens verkliga intressen.

Herr talman! Jag skall be att få instämma i herr Bärge yrkande om bifall till reservationen.

Herr Bergman: Herr talman! Med anledning av den siste ärade talarens yttrande vill jag endast säga, att jag ingalunda begärt någon tull. Jag har allenast förklarat, att jag icke vill motsätta mig en utredning i frågan. Denna utredning kommer enligt min tanke att visa, att saken icke är så enkel som mången föreställer sig och att det är betänkligt att införa ifrågavarande tull. Men jag kan icke se, varför man ej skulle kunna visa det tillmötesgåendet, då tullfrågan i alla fall i sin helhet är under utredning, att även denna fråga skulle kunna få en så allsidig utredning som möjligt.

Om
tull å potatis.
(Forts.)

Men vad utskottets ärade ordförande gentemot mig yttrade föranleder mig också till en replik. Då jag gjorde gällande, att man borde visa hänsyn till ett mot oss alldeles särskilt vänligt sinnat grannfolk, i synnerhet då det gäller en fråga av så pass ringa betydelse för oss men av jämförelsevis stor betydelse för ifrågavarande grannfolk, svarade han, att vi borde i främsta rummet ta hänsyn till våra egna länsmän och icke till utlänningar. Det råder väl dock — eller bör åtminstone råda — en större samhörighet emellan oss och de nordiska östersjöfolken än mellan oss och vilka utlänningar som helst. Det vill jag först och främst säga. För det andra anser jag mig ha tagit hänsyn även till just våra egna länsmän. Jag nämnde ju att icke blott vissa imponderabilier riskerades i avseende å ett annat folks sympatier, utan också att vissa direkta ekonomiska värden sannolikt, om tullen bifalles, gå oss ur händerna. Detta kan man icke i detalj gå in på här, men de som ha med underhandlingarna att göra, veta vad det gäller.

Vidare vill jag också säga, att den fördel, man skulle kunna vinna just nu, är så gott som ingen, ty om denna tull bifalles, så skall den ju i alla händelser upphöra den 31 juli, och vad vinner man då under innevarande år? Om däremot Kungl. Maj:t utreder saken och finner, att någon positiv fördel för våra potatisodlare kan vinnas, så har ju Kungl. Maj:t fullkomligt obeskuren rätt att på hur tidigt stadium som helst av nästa riksdag komma med de förslag, som kunna finnas påkallade.

Jag kan således inte se, att ens de, som önska en tull, skulle ha någon speciell olägenhet av att nu ge sig till tåls med en utredning, då de ändå för i år icke ha någonting att vinna, under det att man däremot nu med vissnet råkar ut för åtskilliga utrikespolitiska och handelspolitiska svårigheter. Jag kan därför icke finna annat, än att det klokaste är att handla så, som jag tillåtit mig att föreslå.

Herr Bårg: Jag ber, herr talman, att få säga några ord i anledning av utskottets ärade ordförandes inlägg här.

Herr ordföranden lade synnerligen stark tonvikt vid, att den föreslagna tullåtgärden här egentligen syftade till att bereda vissa förmåner åt konsumenterna. Det var i deras intresse i inte minsta grad, som det nu föreliggande förslaget förordats av utskottet. Herr ordföranden gick till och med så långt, att han sade, att min syn på dessa ting och hans är nog densamma, fastän vi välja olika vägar.

Jag vet, att bevillningsutskottets ärade ordförande, som är landshövding i det mest potatisproducerande länet i landet, har så reell syn på dessa ting, att han nog vet, att det inte är tillgången på potatis, som är hotad, och att man nu behöver genom att sätta en tull söka få en ytterligare förstärkt potatisodling i landet. Det förhåller sig inte på det sättet, och jag har svårt att tro, att den argumenteringen täcker vad man egentligen menar i det här fallet. Det är det lindrigaste sätt, på vilket jag vill uttrycka min uppfattning om det talet.

Däremot förstår jag mycket väl, vad herr ordföranden säger, att den här formen att bereda jordbruket stöd nog är behagligare än att ta emot hjälp,

Om tull å potatis.
(Forts.) som ges i »nådeform». Ja, det skulle vara behagligt för alla dessa flera hundra tusen människor, som nu behöva anlita det allmännas hjälp, att kunna begagna sig av sådana utvägar, att man genom lagstiftning kunde tillförsäkra dem vad de behöva för livets nödtorft, utan att detta behövde göras i form av hjälp, nödhjälpsarbete, fattigvård och annat sådant, som man nu får lita till. Men jag undrar liksom herr Björnsson, huru det skulle te sig, om man funne på att lagstiftningsledes tillförsäkra de arbetslösa skarorna hjälp utan att taga det i s. k. »nådeform» och att den hjälpskyldigheten pålades jordbrukarna genom lagstiftningen. Visserligen tycker jag inte, att den »nådeform», som praktiseras nu i fråga om stöd åt de arbetslösa, är synnerligen tilltalande för dessa, som behöva begagna sig av den, men ur min synpunkt är den bättre och rättfärdigare, än om man skulle begagna sig av en verklig lagstiftning för att tillförsäkra dessa skaror bröd på det sätt, på vilket man nu försöker skattlägga de fattiga för att hjälpa jordbrukarna.

Jag vill inte säga några elakheter åt herr Bergman, ty jag vet, att han sitter i en myrstack i den här frågan. Hans partivänner i utskottet ha obetingat tillstyrkt utskottets förslag, och det är inte så lätt att rätta till den saken. Det vore ju synd att lägga stenar i vägen för detta, men annars måste jag säga, att den tull, man skriver och *begär* att få, kommer väl att verka ungefär på det sättet som den tull man beslutar utan att ha skrivit därom. Och så gamla i gårde äro vi både min vän Bergman och jag, att vi veta, att man inte skriver till Kungl. Maj:t om någonting, som man inte vill ha. Ja, i ett nödläge kan man göra ett yrkande för att undgå det som värre är, det förstår jag, men någon djupare mening i herr Bergmans hemställan kan det knappast ligga än en undanflykt för ögonblicket. Mig förefaller det, som om det enda förnuftiga ur deras synpunkt, som dela både min och herr Bergmans uppfattning i denna fråga, är att gå på ett rent avslag.

Herr Nilsson, Alexander: Herr talman! Såsom representant för Kristianstads län, som bedriver den största potatisodlingen i riket, ber jag att få yttra några ord i denna fråga.

Jag anser, att bevillningsutskottets betänkande endast innebär en gest. Ett bifall till utskottets förslag innebär, att det skall råda tullfrihet från den 1 augusti ända till nyårsdagen, så att potatis därunder kan införas tullfri och av mellanhänder lagras och säljas, när vi tänkt, att vi skulle erhålla denna krona i tull.

Här uttalas först av herr Berg och sedan av herr Björnsson, att detta är att beskatta fattigman. Först säger herr Bärge, att potatis är fattigmanskost, och när herr Björnsson sedan sade, att det var att beskatta den fattige, då, mina herrar, sätter man den fattige emot den fattigaste. Ty vi få besinna, att det är på den fattigaste och magraste jorden, som odlas mesta av den potatis, vilken skall avyttras.

Det har förut framhållits av ordföranden i bevillningsutskottet, att frakterna göra mycket till, så att vi inte kunna sälja potatis t. ex. i Göteborg och Stockholm, som utskottet nämnt. Jag medger, att så är förhållandet, ty med nedbringade fraktkostnader skulle man kanske kunna sälja potatis en krona billigare i handeln här uppe.

Ett annat exempel har framförts, nämligen att sorteringen m. m. anges vara i dåligt skick. Ja, det är just en sak, som jag många gånger klagat över och ännu en gång skall beklaga, att av producenterna framföras osorterade varor. Men därtill finnes en stor orsak, nämligen att man vid upptagningen av potatis inte vet, att den bör sorteras i skilda storlekar, för att man skall kunna sälja antingen till fabrikena eller till konsumenterna i stä-

derna såsom matpotatis. Finge vi under alla förhållanden sälja någonting, skulle vi säkerligen märka, att potatismarknaden icke skulle fördyras det minsta vare sig i Stockholm eller Göteborg. Landsorten har på sina håll dyrare potatis, än just dessa städer ha, tack vare importen. Det förhåller sig nämligen så med denna import av potatis och med saluhållandet av densamma, såsom med alla andra varor, att när större partier potatis finnas till avsalu än konsumenterna tillfälligt behöva, sjunker priset under det vanliga. Så är förhållandet i Stockholm. När skutorna nere i hamnen inte kunna sälja potatis, så är priset genast nere. Vi från Skåne ha ju den långa frakten hit, som fördyrar tillförseln. En sådan tillförsel från de södra delarna av landet skulle naturligtvis bidraga till jämnare priser. Nu är det mycket förunderligt, att vi endast skulle ha tullen under sju månader, men ej just vid den tid, då vi skörda potatisen och skulle sälja den för matbehov här uppe eller avyttra den till fabriksändamål, det vill säga på hösten.

Jag skall inte uppehålla tiden längre utan nöjer mig med att yrka bifall till utskottets hemställan, ty det heter: Bättre nöja sig med litet än att förkasta alltsammans.

Herr Bergman: Herr talman! Det var ytterligare ett par invändningar, som bevillningsutskottets ärade ordförande gjorde och som jag i mitt förra korta anförande ej svarade på, men som kanske påkalla ett svar.

Den ärade talaren sade, att jag rekommenderat sänkning av vår svenska levnadsstandard — så uppfattade jag åtminstone hans yttrande. Det har jag emellertid aldrig någonsin vare sig sagt eller menat. Jag har endast påpekat, att vi i Sverige ha en högre levnadsstandard än folket i ett visst grannland. Därav drog jag den slutsatsen, att vad som för oss har mycket litet betydelse med hänsyn till vår högre levnadsstandard kan hava en mycket större betydelse för dem, som ha en lägre. Jag ansåg, att då man säljer en miljon ton inhemsk potatis, så kan man liksom hittills vara så pass generös att man tillåter ett mot oss vänskapligt sinnat grannland att föra in 14,000 ton. Det sänker icke vår levnadsstandard.

Vidare erinrade utskottets ordförande, om jag hörde rätt, att estnisk potatis även kunde användas till brännvinsbränning. Hur skulle en införsel av några tusen ton god matpotatis till Sverige kunna uppmuntra användningen till brännvinsbränning? Skulle det inte snarare förhålla sig så, att om man stänger av all möjlighet att avsätta potatis på vår svenska marknad, just en större frestelse uppstår till att låta potatisen förvandlas till brännvin?

Vad herr Bärjs senaste yttrande beträffar, är jag honom tacksam för hans välvilja att sentera den svårighet, i vilken vi befinna oss; men jag vill ännu en gång, liksom gentemot herr Björnsson, påminna, att det inte är fråga om att begära någon tull. Om man försöker vrida det därhän, så är det vad mitt yrkande beträffar alldeles oriktigt. Det som innebär någon begäran om en tull har ju strukits ur motiveringen. Men jag vill gå med på en utredning, som kommer att visa, vilka fördelar och nackdelar en tull i detta fall kan medföra. Det är ju ett tillmötesgående, som man borde kunna visa. Min övertygelse är, att det av denna utredning skall bli ganska klart, att nackdelarna för vårt land av en tull äro övervägande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågakvarande betänkandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna; samt 3:o), av herr *Bergman*, att kammaren skulle bifalla vad utskottet hemställt i punkten 1 men avslå utskottets hemställan i punkten 2. Därjämte hade herr Bergman framställt ett sär-

Om
tull å potatis.
(Forts.)

Om
ull å potatis.
(Forts.)

skilt yrkande beträffande motiveringen, till vilket herr talmannen ville återkomma efteråt.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt de under 1:o)—3:o) här ovan upptagna yrkandena och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herrar *Bärg* och *Bergman* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå afgivna svaren hava utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till det under 2:o) upptagna yrkandet.

Herr *Bergman* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 34 antager avslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Bergmans* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningspropositionen av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 64.

Herr talmannen yttrade därefter, att det av herr *Bergman* i fråga om utskottets motivering framställda yrkandet finge anses förfallet genom kammarens nu fattade beslut.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 39, i anledning av väckta motioner angående åtgärder till begränsning av införseln till riket av trävaror och ved, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 40, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

För verkställande av ifrågavarande granskning hade utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll för tiden från och med den 10 januari 1931, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för fullmäktiges i protokollen antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* vissa av fullmäktiges särskilda protokoll för tiden därefter, *dels* de av vederbörande revisorer avgivna berättelserna om verkställd granskning av riksbankens såväl huvudkontors samt samtliga avdelningskontors i orterna förvaltning under år 1930, *dels* ock fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1931 ävensom de av styrelserna för riksbankens avdelningskontor i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år lämnade redogörelser.

Härjämte hade utskottet för ytterligare utredning av vissa frågor *dels* haft överläggningar med representanter för fullmäktige, *dels* ock från fullmäktige införskaffat kompletterande upplysningar i en del hänseenden.

Punkten 1.

Utskottet hade i förevarande punkt gjort vissa uttalanden rörande de penningpolitiska frågorna och fullmäktiges handhavande av valutavärden, varefter utskottet anförde:

»De reflexioner, till vilka granskningen av fullmäktiges handhavande av valutapolitiken sålunda givit anledning, har utskottet härigenom velat för riksdagen omförmäla.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Gustafsson* i Stensholm, *Johansson* i Friggeråker, *Stendahl*, *Forssell*, *Leffler*, *Edberg* och *Olson* i Göteborg ansett, att utskottets yttrande under denna punkt bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade.

Herr Trygger: Herr talman! Jag skall icke närmare ingå på utskottets och reservanternas yttranden i vad de gälla bankofullmäktiges åtgöranden i valutapolitiskt avseende under den tid, utskottets granskning omfattat. Det synes mig emellertid, att utskottet möjligen skulle kunnat komma till enighet även i denna fråga. Utskottets majoritet i punkt 1) skulle, såvitt jag förstår, blott haft fördel av att stryka bland annat följande passus i sitt utlåtande: »Av vad fullmäktige på denna punkt anför och utskottet i övrigt kunnat inhämta, synes framgå, att tanken, att uppläggandet av ett valutalån kunde bli behövt, framkommit i diskussionen inom landet först på eftersommaren 1931 eller ungefär vid samma tid, som fullmäktige vidtogo åtgärder i berörda syfte.»

Utskottet synes mig tilldela bankofullmäktige en alltför anspråkslös roll i

Första kammarens protokoll 1932. Nr 33.

*Ang.
riksbankens
valutapolitik.*

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

fråga om deras valutabevarande uppgift, då utskottet anser, att fullmäktige kunna slå sig till ro, så snart icke diskussionen i landet fordrat en åtgärd i en viss riktning. Ute i landet åter har man säkerligen i allmänhet haft den uppfattningen, att då fullmäktige icke vidtogo någon åtgärd förrän på sensommaren 1931, detta berodde på, att fullmäktige med den ingående kännedom, som de bort äga i frågan, kommit till den bestämda uppfattningen, att situationen icke tidigare krävde något initiativ i frågan från riksbankens sida. Och vad reservanterna angår hade de säkerligen haft så mycket lättare att i någon mån modifiera sitt uttalande, som det principiellt sett ojämförligt viktigaste av vad de gjort gällande kommit till uttryck i utskottets uttalande i punkt 2) samt i punkt 1), i vad den behandlar riktlinjerna för vår valutapolitik under den närmaste framtiden. Utskottets yttrande i denna del av punkt 1) är enhälligt.

Med allt skäl har utskottet däri avvisat den förflugna tanken på en anknytning av kronan till någon främmande fri valuta t. ex. pundet. Likaledes har utskottet med rätta funnit tiden ej vara inne för att såsom mål för Sveriges valutapolitik uppställa någon återanknytning till guld, vare sig efter den gamla eller någon annan paritet. Tillsvidare anser man sig däremot böra taga hänsyn till kronans värde i förhållande till nyttigheter av olika slag samt sträva efter att inom landet uppnå och upprätthålla en viss prisnivå. I korthet har detta program angivits så, att man skall söka bevara den svenska kronans inhemska köpkraft. Utskottet erkänner emellertid, att detta program icke har någon otvetydig innebörd.

Med tydlighet har utskottet därjämte fastslagit, att utgångspunkten för kronans värde bör vara icke blott den inhemska prisnivån utan även vårt näringslivs behov. Från synpunkten av näringslivets berättigade krav uppgives, att från vissa håll framförts anmärkning mot valutapolitiken, sådan den hos oss hittills tillämpats, medan från annat håll gjorts gällande, att en påtaglig höjning av levnadskostnaderna måste motverkas, men att man dock vore villig erkannta, att den starka nedgång, som ägt rum särskilt i fråga om partiprisnivån, haft skadliga verkningar, som måste för framtiden undvikas.

Man har inom utskottet slutligen enat sig om att valutapolitiken bör segla ungefär mitt i farleden mellan deflation och inflation samt påpekat, att denna politik hittills i sin fruktan för en inflation icke undgått att i viss mån hamna i en verklig deflation. En återhämtning av priserna vore således nödvändig, men gränsen för denna återhämtning i fråga om hemmamarknadsvärdena göres, något oklart, beroende av levnadskostnaderna så till vida, som dessa icke finge kännbart påverkas. Därjämte har utskottet uttryckligen understrukit vad en person även med den mest enkla fattningssköld bör kunna förstå av sig själv, nämligen att utländska importvaror och inhemska exportvaror, vilka på grund av växelkurserna blivit höjda i pris, liksom varor, som underkastats tullförhöjningar, icke skola tagas i betraktande till sitt ökade pris, då undersökningen sker angående frågan, huruvida en höjning av levnadskostnaderna ägt rum eller ej.

Denna påtagliga sanning har utskottet hämtat ur bankofullmäktiges skrivelse av den 11 februari 1932. Utskottet har emellertid fäst uppmärksamheten på att enligt kritiken mot den förda valutapolitiken icke ens dessa självklara satser faktiskt iakttagits, utan att till och med stegringen av vissa av växelkurserna påverkade priser kompensrats genom nedtryckningen av priser å inhemska varor i allmänhet, och att alltså i viss mån en sådan utveckling ägt rum, som, enligt vad fullmäktige själva yttrat, vore ägnad att skärpa verkningarna av den nuvarande krisen. Och tillägger utskottet: »I den mån nämnda utveckling främjats eller icke hindrats av den förda ränte- och kreditpolitiken, skulle, har det gjorts gällande, denna alltså hava haft en defla-

tionistisk karaktär till skada för näringslivet.» Utskottet självt förklarar sig visserligen inse svårigheten att fälla ett tillförlitligt omdöme om orsakerna till den utveckling, som i detta hänseende försiggått, men, att döma av ordalagen i dess yttrande, synes utskottets samtliga ledamöter ha tagit starkt intryck av det mindre tillfredsställande sätt, varpå penningpolitiken efter guldmyntfotens frångående hos oss förts. Utskottet slutar sin framställning i denna del därmed, att »det uppenbarligen måste vara ett allmänt önskemål, att rätorna inom landet hållas på den lägsta nivå, som överhuvud taget är möjlig, utan att det för penningpolitiken uppställda målet äventyras.»

Då man sålunda tager del av vad utskottet gjort gällande i fråga om kronans inhemska köpkraft, finner man, att utskottet sökt taga hänsyn till tvenne viktiga intressen, det ena näringslivets berättigade krav, det andra konsumenternas åstundan att levnadskostnaderna ej utan tvingande skäl höjas. Utskottet har sökt avväga dessa olika intressen och i stort sett kan man icke undgå att erkänna, att då det, såsom nu är fallet, blott gällt att ge riksbanksledningen en anvisning att gälla tillsvidare, utskottet på ett ganska tillfredsställande sätt löst sin uppgift.

Det finns emellertid även ett annat valutaspörsmål, och det är frågan om kronans yttre värde, dess köpkraft i förhållande till utländska valutor. Sedan den gamla guldmyntfoten avkopplats och, såsom jag förut sagt, problemet om dess återkoppling i någon form icke för närvarande kan anses moget för behandling, har riksbankens gamla uppgift att upprätthålla ett visst internationellt värde på kronan i det hela upphört. Klart är emellertid, att i den mån kronans värde inom landet stiger eller faller, detta kan hava en viss inverkan på den utländska växelkursen. Indirekt kommer således riksbanken att på denna väg kunna öva inflytande även på kronans yttre värde. Avgörande för detta värde bli dock andra omständigheter, främst bland dessa utfallet av vår handelsbalans.

Överskottet eller underskottet i vår nationalhushållning i förhållande till utlandet beror på den handelspolitik, som regering och riksdag godtaga, samt på de produktionskostnader, som våra produkter äro underkastade. I förra avseendet vill jag hänvisa till vad jag upprepade gånger i riksdagen gjort gällande, att det icke duger att sitta med armarna i kors och emottaga främmande länders ofta genom mer eller mindre konstlade medel förbilligade varor, samtidigt som utlandet stänger sina gränser för våra viktiga exportartiklar. I senare avseendet åter torde det icke vara svårt att begripa, att om våra produktionskostnader voro för höga, då guldmyntfoten övergavs — något som är obestriddligt — de fortfarande äro för höga, då den fria kronans inre köpkraft är ungefär lika med den gamla guldkronans. Kommer härtill, att man i utlandet genom nedtryckning av den egna prisnivån söker ytterligare försvåra vår export och främja sin egen export till Sverige, torde det vara uppenbart, med vilka svårigheter våra näringar ha att kämpa.

Enda medlet att komma över dessa vanskligheter är, att konkurrenskraften ökas bland annat genom sänkning av arbetslönerna, vilka i Sverige nått ett höjdreord. Då kronans inre köpkraft i det väsentliga är lika stor nu som under guldkronans tid, skulle en lönenedsättning icke innebära större offer från arbetarnas sida än den skulle medfört, om guldmyntfoten ej suspenderats. Däremot har Sveriges övergivande av guldmyntfoten framkallat den särskilda olägenheten för våra exportnäringar, att vissa länder under oberättigat förebärande av s. k. valutadumpning från vår sida underkasta våra varor extra tullar, som hota att lamslä exporten.

Visar det sig emellertid omöjligt att åstadkomma en nedsättning av penninglönerna, blir följden av ett bibehållande i stort av kronans inhemska köpkraft, att åtskilliga näringar tvingas att inskränka eller rent upphöra med sin verk-

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

samhet. Detta komme att medföra ökad arbetslöshet. Då skattekällorna samtidigt sina undan för undan, bleve det slutliga resultatet, att sedelpressen ökar sin hastighet och att därmed även kronans dittills bevarade skäliga köpkraft inom landet, trots alla motåtgärder i övrigt, går förlorad.

Vi ha således kommit till det resultatet, att den viktigaste synpunkten, då frågan gäller att bevara kronans köpkraft, icke är en viss prisnivås bibehållande utan tillgodoseendet av näringslivets ofrånkomliga anspråk. Eftersätas dessa anspråk, träffas därav hårt såväl den yttre som den inre köpkraften, detta på grund av den utarmning, som landet sålunda underkastas. Bibehållandet av kronans inre köpkraft åter förutsätter, för att icke bringa ofärd över landet, att näringslivets produktionskostnader icke samtidigt kvarhållas vid en höjd, som omöjliggör dess konkurrensförmåga.

Den nuvarande krisen har, såvitt jag förstår, så hårt skakat vårt näringsliv och så grundligt förmörkat framtidsutsikterna, att vi måste vara beredda att nedsätta vår gamla levnadsstandard. Att under bevarande av kronans inhemska köpkraft söka giva löntagarna samma levnadsstandard som förut, samtidigt som det i näringslivet nedlagda kapitalet och dess avkastning alltmera förminskas eller rent av förintas, detta är en ödesdiger politik. Såsom utskottet riktigt sagt, kan programmet att söka bevara kronans inre köpkraft icke ensamt utgöra grundval för strävandena att reglera kronans värde. Vad som därutöver fordras, är ett allvarligt tillvaratagande av näringarnas oavvisliga krav att överhuvudtaget kunna existera. Underkasta vi oss de försakelser, som härför erfordras, skola förvisso, det är min förhoppning, ljusare dagar återinträda i Sveriges land och folkets gamla välstånd göra oss på nytt avundade av främmande nationer.

Herr Widell: Herr talman! Med anledning av bankoutskottets utlåtande angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning anhåller jag att å bankofullmäktiges vägnar redan nu vid debattens början få anföra följande.

Fullmäktige vilja först frambära sin tacksamhet till bankoutskottet för att utskottet i den omfattning som skett, lagt papperen på bordet. Detta bör giva kammaren möjlighet att grunda sitt omdöme rörande fullmäktiges förvaltning av riksbanken på verkliga fakta. Enligt fullmäktiges mening är det ingalunda ägnat att förvåna, att inom utskottet enighet icke kunnat vinnas beträffande alla åtgärder i olika avseenden, som fullmäktige vidtagit under det gångna året. Det måste givetvis vara förenat med mycket stora svårigheter att efter allt vad som inträffat, sedan fullmäktige fatta sina beslut, med full objektivitet kunna bedöma dessa. Men utan noggrann kännedom om och erforderlig hänsyn till de förhållanden, som voro rådande vid tidpunkterna för de olika besluten, måste en efterhandskritik av dessa bli mer eller mindre oriktig.

Fullmäktige kunna erkänna berättigandet av utskottets kritik endast under den förutsättning, att fullmäktige skulle haft möjlighet att förutse, att en våldsam, hela världen så småningom omfattande förtroendekris, skulle under sommaren 1931 utvecklas, att England skulle lämna guldmyntfoten, samt att Kreugerkoncernens ekonomiska ställning skulle vara helt annorlunda än vad som framginge av lämnade uppgifter och dessa bolags bokslut. Men detta skulle från fullmäktiges sida hava inneburit en större grad av framsynthet än som varit tillfinnandes hos ledande finansmän vare sig inom eller utom landet.

Vad först beträffar riktlinjerna för den svenska penningpolitiken, få fullmäktige erinra, att fullmäktige i skrivelse till Konungen den 11 februari detta år mera utförligt preciserat innebörden av det penningpolitiska program, som, i överensstämmelse med av regeringen gjorda uttalanden, riksbanken fullföljt under tiden efter guldmyntfotens frångående. Fullmäktige hava ytterligare

berört samma fråga i en skrivelse till bankoutskottet, som återgives i förevarande utlåtande.

Fullmäktige konstatera med tillfredsställelse, att utskottets majoritet i stort sett ej haft någon erinran att göra mot fullmäktiges valutavårdande verksamhet under denna, särskilt ur valutapolitiska synpunkter, svåra tid.

Vad utskottet anfört rörande riktlinjerna för penningpolitiken, synes i huvudsak, såsom utskottet självt framhåller, överensstämma med vad fullmäktige härom anfört i sina förenämnda skrivelser. Det hade dock enligt fullmäktiges mening varit önskvärt, att de av utskottet angivna riktlinjerna kunnat mera klart preciseras.

Beträffande den av herr Gustafsson i Stensholm m. fl. avgivna reservationen få fullmäktige göra följande erinringar.

Reservanterna göra gällande, att fullmäktige redan på våren eller försommaren 1931 — i varje fall efter den 5 maj — bort vidtaga åtgärder för att bereda ersättning för den minskning av valutareserven, som bleve en följd av **Kreugerkoncernens tyska utbetalning**. Reservanterna anse, att ett avtal bort träffas om en större utländsk trasseringskredit på viss tid, exempelvis två år. Utöver vad fullmäktige i skrivelse till utskottet andragit i denna fråga, torde inför kammarerna böra upprepas följande, som förste deputeraden härom anfört inför utskottet.

I slutet av april 1931, d. v. s. omedelbart efter det förste deputeraden genom samtal med ingenjör **Kreuger** första gången erhållit kännedom om att en del av den **Kreugerkoncernen** enligt avtal av år 1929 åliggande utbetalningen till Tyskland avsågs att tagas från den svenska penningmarknaden, gjordes förfrågan hos en utländsk centralbank, angående möjligheten att erhålla erforderligt stöd, i händelse behov därav skulle uppstå. Dylik förfrågan gjordes även på annat håll under den utländska resa, som förste deputeraden påbörjade den 7 påföljande maj. I båda fallen erhöles tillmötesgående svar. Händelsernas utveckling föranledde, att dessa preliminära utfästelser sedermera ej kunde utnyttjas.

Om fullmäktige ville vara efterkloka, skulle de nu kunna konstatera följande. Det är icke sannolikt, att en trasseringskredit — låt oss säga på etthundra miljoner kronor — i maj 1931 kunnat erhållas på längre tid än ett år. Det kan dessutom med en till visshet gränsande sannolikhet nu sägas, att vårt land ej ens med tillhjälp av en avsevärt större kredit lyckats upprätthålla guldmyntfoten. En kredit på ett år skulle hava förfallit till återbetalning i dessa dagar. I bästa fall torde densamma ha kunnat omsättas mot en större avbetalning. Den därför erforderliga valutan hade kunnat förvärvas endast till betydande överkurs. Med hänsyn till berörda omständigheter torde det i nuvarande situation kunna ifrågasättas, om upptagande av en dylik kredit länt landet till verklig fördel.

Nyssnämnda reservanter framhålla vidare, att riksbanken den 21 september 1931 borde hava höjt diskontot från 4 till 6 eller $6\frac{1}{2}$ % och ej, såsom skedde, verkställt höjningen i två etapper, nämligen den 21 september till 5 % och den 25 september till 6 %. Av fullmäktiges protokoll framgår, att fullmäktige den 21 september hade under övervägande en höjning till 6 %. Utvecklingen ådagalade sedermera, att ej heller en dylik höjning skulle hava möjliggjort ett bibehållande av guldmyntfoten. Reservanterna anse emellertid, att om fullmäktige verkställt diskontohöjningen på det sätt, som enligt deras mening varit riktigt, skulle en så hög räntesättning som 8 % kunnat undvikas den 27 september, då guldmyntfoten övergavs. Fullmäktige kunna ej vitsorda, att något orsakssammanhang i sådant avseende skulle föreligga. Ränteläget vid riksbankens frångående från guldmyntfoten den 27 september var ju detsamma, som det skulle hava varit, om riksbanken redan den 21 september höjt diskontot till 6 %. Vid

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

guldmyntfotens frånträdande ansågs det nödvändigt att förhindra varje spekulation i varor eller valutor. Allmänhetens inställning i den nya situationen kunde ej med någon säkerhet förutses. Det må erinras, att krisårens inflation ännu lever i de flestas hågkomst. Fullmäktige skulle därför ansett en höjning till 8 % ofrånkomlig, även om diskontot redan den 21 september höjts till 6 eller 6 $\frac{1}{2}$ %.

Den oro, som efter guldmyntfotens frånträdande uppstod jämväl på varumarknaden, var snabbt övergående. Då sänktes diskontot omedelbart, första gången den 8 oktober och därefter ytterligare den 19 i samma månad.

Med hänsyn till föredragningsordningen och talmannens önskan, att debatten nu skall röra sig endast om första punkten i betänkandet, avbryter jag här den framställning, som bankofullmäktige lämnat för att återkomma, när nästa punkt av herr talmannen kommer att upptagas till behandling.

Herr **Stendahl**: Herr talman! Först ett par ord med anledning av den siste ärade talarens anförande och dess första del. Jag delar den ärade talarens uppfattning därutinnan, att det hade varit synnerligen önskvärt, om den senare delen av bankoutskottets uttalande i punkt 1 hade kunnat göras klarare än vad det är. Den ärade talaren förbiser emellertid nog inte själv, att när man skall jämkas ihop olika meningar, så pass vitt skilda som de, vilka här skulle jämkas ihop, kan det inte hjälpas, att ett sådant uttalande på en eller annan punkt kommer att bära ett visst märke, en viss touche utav att en sammanjämkning och kompromiss har ägt rum.

Sedan skall jag övergå till den senare delen av den ärade talarens anförande, som närmast sammanhänger med den under denna punkt av herr Gustafsson m. fl. avgivna reservationen. Innan jag går in på det spörsmålet, skall jag emellertid för egen räkning yttra några ord med anledning av det sätt, på vilket riksbanken har skött den svenska utrikesvalutan och i synnerhet med anledning av att man från riksbanksledningen hävdar, att den svenska kronans utlandsvärde har fått sköta sig ungefär som den har velat — riksbankens ingripande i regel förutan.

Vi ha i bankoutskottet låtit göra ett par kurvor rörande denna sak, som jag med herr talmannens medgivande låtit spika upp här. Jag har inom bankoutskottet yrkat, att vi skulle få med dessa kurvor i betänkandet, men sedan bankoutskottets ärade ordförande meddelat, att ett vidhållande av detta yrkande såsom en nödvändig konsekvens skulle medföra ett fördröjande av dechargebetänkandets avgivande med minst en vecka, har jag avstått från detta yrkande för att i stället här muntligen draga fram ett par synpunkter.

Den översta kurvan här visar dollarns värde i kronor vid olika tidpunkter från Sveriges övergivande av guldmyntfoten, och den röda linjen visar riksbankens nettoinnehav av utländska valutor, sedan riksbankens köp och försäljningar varje dag ha salderats och nettot utförts. Om man då jämför dessa kurvor, skall man finna, att under tiden närmast efter Sveriges övergivande av guldmyntfoten var tillgången på utländsk guldvaluta mycket knapp. Det visar sig emellertid att mycket snart efter det man hade övergivit guldmyntfoten, riksbanken trots att det var ont om guldvalutor köpte sådana och sålde svenska kronor. Sedan kom en tid, då guldvalutor förekommo rikligare. Riksbanken fortsatte att köpa guldvalutor och att sälja svenska kronor. Sedan kom den sista tiden, då tillgången på guldvalutor återigen var jämförelsevis liten. Riksbanken fortsatte att köpa guldvalutor och att sälja svenska kronor. Det förefaller av dessa kurvor att döma, som om man i riksbanken under tiden efter det man hade övergivit guldstandardens egentligen inte känt till mer än ett sätt att handla med guldvalutor, d. v. s. att köpa mot svenska kronor.

Dessa synpunkter har jag velat framhålla, därför att det förefaller mig vara nödvändigt att påpeka, att riksbanksledningens alldeles bestämda påstående, att den svenska kronans utlandsvärde fått sköta sig självt är fullständigt felaktigt, och att riksbankens sätt att köpa utländska valutor, d. v. s. guldvallutor och sälja svenska kronor, till viss eller mycket stor grad dikterat värdet på svenska kronans utlandsvärde.

Vidare har jag velat framhålla dessa saker i en svag förhoppning om, att riksbanksledningen vid lämpligt tillfälle skulle vilja erinra sig en gammal köpmansregel, som det förefaller mig, att riksbanken åtminstone på senare månader alldeles glömt bort, och som i all sin enkelhet lyder på det sättet, att man skall köpa en vara, när det finns riklig tillgång, och sälja den, när det är mindre riklig tillgång på densamma.

Efter denna lilla inledning skall jag övergå till den av herr Gustafsson m. fl. avgivna reservationen. Det är ju allmänt bekant, att sedan man en längre tid haft jämförelsevis riklig tillgång på penningmarknaden i allmänhet världen runt, började en viss omsvängning att äga rum under loppet av år 1931. I början på året märkte man det inte så mycket, men så småningom började tecken till annalkande storm och oväder att bli rätt så ovedersägliga. Som vi alla veta, åtminstone alla de, som tagit del av bankoutsrottens betänkande, hade riksbanksledningen i februari månad genom ett bankkonsortium beviljat Kreugerkoncernen en kredit på 32 miljoner kronor. I april och maj, enligt uppgift från riksbankschefen den 5 maj, beviljades ytterligare en kredit på 74.7 miljoner kronor för samma concerns räkning till ett visst finansinstitut. Nu är det ju också av handlingarna klart, att man hade ställt i utsikt, att det kanske inte blev så alldeles nödvändigt att åtminstone genast taga denna kredit i anspråk, men det var givet, att den situation kunde komma, då den beviljade krediten också måste ges. Man hade således redan vid den tidpunkten för ett visst institut av mycket kraftig spekulativ läggning beviljat en kredit på något över 100 miljoner kronor, ett belopp, som ju efter svenska förhållanden är rätt stort. Några åtgärder för att skaffa sig motsvarande reserv genom utlandskredit sörjde riksbanksledningen icke för.

Det dröjde emellertid inte längre än från den 5 maj till den 11 maj, då vi fingo en riktig förkänning av det kommande ovädet. Det var den bankkris, som då kom till uttryck i den stora kända österrikiska bankens inställande av betalningarna. Sedan följde med korta mellanrum den ena varningen efter den andra, men några positiva åtgärder till stärkande av riksbankens valutatillgodohavanden ha, såvitt det är bankoutsrottet bekant, inte vidtagits.

Den föregående ärade talaren relaterade vissa åtgärder. Jag är ledsen, att jag inte kan vitsorda, att vi i bankoutsrottet ha fått precis samma uppgifter. Åtminstone har jag inte fattat de uppgifter, som av riksbankschefen personligen lämnats oss, exakt på det sätt, som den ärade talaren relaterade.

Den uppfattning, som jag för min personliga del har utav de av riksbankschefen på den punkten lämnade uppgifterna, är följande. Under loppet av sommaren satte riksbankschefen sig i förbindelse med chefen för ett bankinstitut i New York, hos vilket bankinstitut riksbanken vid ett tidigare tillfälle hade haft en trasseringskredit, och frågade, huruvida det ifrågavarande amerikanska bankinstitutet, för den händelse att den svenska riksbanken så önskade, ville stå till tjänst med en trasseringskredit. På detta ingick det enda besked, som på en sådan förfrågan kunde lämnas, nämligen att bankinstitutet i New York med den största välvilja skulle upptaga till prövning varje positivt förslag, som framlades från den svenska riksbankens sida. Något sådant positivt förslag har icke av riksbanksledningen avgivits till institutet i New York. Man har nöjt sig med tomt prat, men de positiva åtgärderna har man låtit vara. Som jag har fattat riksbankschefens meddelande till oss i banko-

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

utskottet, förhörde han sig samtidigt hos ett bankinstitut i London — herrarna kunna räkna ut vilket institut, som kan ifrågakomma — huruvida detta mäktiga institut, för den händelse att svenska riksbanken skulle behöva ett lån i pund sterling för att kunna upprätthålla vår guldmyntfot, skulle vara villigt att lämna sådant stöd till svenska riksbanken. På denna fråga har också enligt riksbankschefens upplysningar till oss i bankoutskottet kommit ett välvilligt svar, men inte heller här har man ifrån riksbanksledningens sida vårdat sig om att komma »from sounds to things» och avsluta bindande avtal, medan tid var, för att sedan, när de onda tiderna kommo, kunna draga på de kontrakterade räkningarna. Det är ett dylikt förfarande, som reservanterna ha ansett vara av den arten, att vi för vår del hade önskat ett mera positivt och som vi tycka mera framsynt förfarande från den högsta riksbanksledningen.

En bidragande omständighet till, att man enligt vår uppfattning — om inte precis i april, så åtminstone innan den 5 september — skulle ha kunnat orka med och försöka, om det inte vore möjligt att skaffa sig nödig utländsk kredit, var, att man redan i slutet av april eller början av maj fått alldeles klart för sig, att om inte med riksbankens hjälp Skandinaviska kreditaktiebolaget kunde skaffa Kreugerkoncernen den begärda försträckningen av 74.7 miljoner kronor, kunde denna koncern varken utom eller inom landet på annat håll uppbringa beloppet. Konsekvensen skulle ha varit den, att Kreugerkoncernen redan vid det tillfället inte kunde fullgöra sina åtagna förpliktelser och därför stod inför tvånget att inställa betalningarna. Detta, att en världskoncern som Kreugerkoncernen i slutet av april eller början av maj 1931 inte längre hade möjlighet att utom på ett enda ställe och med hjälp av Sveriges riksbank uppdryva det för dess fortsatta verksamhet nödvändiga kapitalet av 75 miljoner kronor, förefaller oss reservanter vara av den anmärkningsvärda beskaffenheten, att det borde ha kunnat ge vilken riksbanksledning som helst åtskilligt att tänka på.

Därtill kommer, som jag nyss sade, att slag i slag följde dels kraschen i Österrike, dels en massa orosmoment världen över och slutligen, att den svenska handelsbalansen från början av 1931 månad för månad visade ett högst oroväckande importöverskott. Ingenting positivt åtgjordes förrän den 5 september, när allting var för sent. Riksbanksledningen får ursäktas, om man kan komma till den uppfattningen, att man hade önskat och gärna sett ett annat förfaringsätt, och ni få ursäktas, att när vi skola avge en berättelse över vad vi funnit vid granskningen av riksbanksledningens göranden och låtanden, vi tycka, att ett dylikt förfarande är av den arten, att man faktiskt inte kan undgå att meddela sina intryck på den punkten till riksdagens kännedom. Beträffande det andra momentet i reservationen, det som gäller riksbanksledningens räntepolitik under den berömda veckan 21—27 september, förstå vi att även om riksbanksledningen på ett tidigare stadium, som reservanterna önskat, hade anskaffat en trasseringskredit av den storleksgrad, som för den dåvarande situationen kunde anses påkallad och även om riksbanksledningen, i enlighet med vad reservanterna anse, hade följt den generella grundregeln, att om man skulle kunna hålla fast vid guldmyntfoten i september, då London lämnade densamma, måste detta ske med hjälp av ett jämförelsevis högt diskonto, så skulle vi, såsom läget utvecklade sig, ändock icke kunnat hålla oss kvar vid guldmyntfoten. Det är emellertid en sak för sig och hör inte hit. Att en felaktig läggning av diskontosatserna i och för sig menligt inverkar på näringslivets välbefinnande i landet, måste man väl ändå anse vara tämligen självklart, och det förundrar mig, att man från riksbanksledningens sida vill bestrida en sådan sak.

Slutligen kommer jag till den mycket sorgliga situationen dagarna mellan den 18—21 november, som jag tror, att den föregående ärade talaren hoppade

över helt och hållet. Inte heller jag skall särskilt röra vid den saken, ty jag tror nog i likhet med den siste ärade talaren, att det bästa, man överhuvud taget kan göra i den saken för riksbankens egen prestiges skull, är att tala om det så litet som möjligt. Men säkert är, att när en så egendomlig sak som denna har passerat, måste det vara en bankoutskottets oavvisliga skyldighet att därom göra ett påpekande till sina huvudmän, d. v. s. till riksdagen.

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

Herr Johansson, Johan: Herr talman! Av det föreliggande utskottsutlåtandet, som avser granskning av riksbankens styrelse och förvaltning, framgår att det på ett par punkter icke varit möjligt uppnå enighet inom utskottet. För min del vill jag angiva de skäl och synpunkter, som efter den ingående och grundliga utredning och prövning utskottet ägnat detta ärende förmått mig att i punkt 1) angående riksbankens valutapolitik ansluta mig till den utskottets utlåtande vidfogade reservationen.

Beträffande fullmäktiges åtgöranden på det penningpolitiska området före den tid, då guldmyntfoten övergavs, hyser jag i likhet med övriga reservanter den uppfattningen, att med hänsyn till det redan på våren och försommaren 1931 framträdande handels- och penningpolitiska läget avgörande skäl talade för upptagandet av ett valutalån i utlandet för säkerställande av riksbankens behov av utländska valutor.

Utskottets majoritet ställer sig här tvekan; jag kan icke dela denna uppfattning, då utvecklingen på den utländska penningmarknaden under denna tid kännetecknades av osäkerhet och oro. Man borde icke under dessa osäkra och ovissa förhållanden såväl inom som utom vårt land ha dröjt med åtgärder för upptagandet av ett stödlån ända till början av september, då det gynnsamma tillfället redan var försuttet och det hela misslyckades. Givetvis ägde icke fullmäktige möjlighet att på ett tidigare stadium förutse, att England den 20 september skulle nödgas frånga guldmyntfoten, men fränsett detta var läget sådant, att man redan under våren 1931 borde ha kunnat förutse, att under året förelåg ett ovanligt stort behov för riksbanken av utländska valutor. Fullmäktige hade redan då dels beviljat och dels utlovat avsevärda krediter till Kreugerkoncernen. Vidare borde förutom detta förhållande hänsyn tagits till den omständigheten, att hos privatbankerna inestodo avsevärda belopp utländska insättningar, vilka när som helst kunde uttagas. Läger man därtill ett importöverskott, som för varje månad blev allt mer skrämmande, saknades ingalunda riskmoment, som kunde utgöra varningar för kommande starka påfrestningar i valutahänseende.

Med detta har jag icke velat säga, att anskaffandet av en utländsk stödkredit skulle säkerställt upprätthållandet av guldmyntfoten, men uppenbart är att en utländsk kredit borde haft gynnsamma verkningar på vårt lands ekonomiska ställning.

Jag vill här likaledes erinra om att riksbanken dröjde ända till 31 juli med att höja räntan från 3 till 4 procent. Det förefaller åtminstone antagligt, att även på denna punkt en smula mindre optimism, som tagit sig uttryck i en varsam höjning i tid, skulle ha kunnat bidra till att riksbanken varit i stånd att möta penningkrisen bättre rustad, varvid det varit lättare att bemästra de senare svårigheterna utan en alltför hård räntepolitik, sedan man frångått guldmyntfoten.

Vidkommande den av riksbanken förda penningpolitiken efter guldmyntfotens upphävande, samt de av utskottet angivna riktlinjerna för penningpolitiken under den närmaste framtiden, så tillät jag mig redan vid remissdebatten med hänsyn till fullmäktiges förklaring framhålla det orimliga i att med ett högt diskonto hålla prisnivån nere i den vågdal, i vilken partiprisläget befann sig när guldmyntfoten suspenderades i slutet av september förra året, såsom

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

varande till skada för all produktion och i längden ohållbart. Sedan dess har ingenting inträffat, som motsäger dessa slutsatser. Fastmer äro konsekvenserna av denna rent deflationistiskt inriktade penning- och räntepolitik lätt påvisbara, och jag tror mig kunna säga till sina verkningar skrämmande. För varje månad som gått har det ekonomiska läget blivit allt mer pressande för det svenska näringslivet och folkets stora flertal. Förvisso närma vi oss, om fortsättningen bleve som hittills, med stora steg den milstolpe på den deflationistiska vägen, där man måste befara att så gott som allt varuutbyte på vår hemmamarknad stagnerar.

Det må understrykas att i det depressionsläge, vari vi nu befinna oss, kämpa många duktiga och skötsamma företagare inom jordbruket, industrien, handeln och hantverket en hård och förtvivlad kamp för att hålla sina företag flytande samt fullgöra sina kreditförbindelser. Dessa människor liksom många andra, som hårt berörts av krisen, ha ju ingen skuld till vad som ledde till händelserna den 27 september och efteråt, då vi helt överraskade funno att riksbanken ej längre kunde fullgöra sina skyldigheter, trots att vi ögonblicket förut fått försäkran om att allt var väl beställt.

Det ligger tydligen mäktiga intressen bakom den penningpolitik man så envist har följt genom att höja kronans köpkraft gentemot varor. Härigenom gynnas vissa befolkningsgrupper på sämre lottades bekostnad. Emellertid utgöra dessa, vars reallön ytterligare stegrats, ett fåtal, för övrigt ett fåtal, som ingenting har att beklaga sig över, enär de ha sina inkomster skyddade. Där- emot bli de stora grupper, som helt nödgas anpassa sig efter den fria konkurrensen, i hög grad lidande av den förda penningpolitikens tryckande inverkan på konjunkturerna. Det är i högsta grad orättvist att med diskontots hjälp ytterligare trycka ned en prisnivå, som redan nedpressats långt under produktionskostnadsläget.

Det höga diskontot drabbar främst de stora oskyddade grupperna av folket, i första hand jordbruket, som snart ensamt har en fri prisbildning. På de svagaste lägger man den tyngsta bördan.

I den situation, som vi nu befinna oss, beror mycket på de åtgärder, som från statsmakternas sida kunna komma att vidtagas. Vad allmänheten otåligt och förhoppningstullt väntar på är lättnader och skydd på en hel del områden, så att den inhemska produktionen och varuutbytet återigen kan försiggå i normal omfattning, och att största möjliga tillgång till arbetsmöjligheter beredes.

I utskottets utlåtande har — efter en kritik av de åtgärder, som lett till fortsatt deflation — vissa anvisningar givits rörande penningpolitiken under den närmaste framtiden. Utlåtandet är i denna del frukten av en kompromiss, och vid kompromisser uppnår man ju aldrig vad man egentligen ville uppnå. Enligt mitt förmenande hade skäl förelegat för uttalanden i en mera positiv riktning i och för åstadkommande av en välbehövlig återhämtning av prisläget å livsfrönödenheter.

En återknytning av kronan till den gamla guldpariteten har utskottet icke velat förorda. Den väg som anges är att uppnå och upprätthålla en viss prisnivå. Denna prisnivå är icke närmare angiven, och härom råda givetvis olika meningar. Försiktigt nog erinrar utskottet att den prisnivå, som man bör inrikta sig på att återkomma till, icke bör vara alltför avlägsen. Där- emot uttalar utskottet en bestämd varning för fortsatt deflation, ävenså inflation, men utskottet medger att en återhämtning får äga rum, därest detta ej alltför kännbart inverkar på levnadskostnaderna.

I detta sammanhang förtjänar erinras om att jordbrukets produkter, vad den animaliska produktionen beträffar, som intar främsta rummet, utsatts för ett oerhört prisfall sedan 1929. Av lantbrukssällskapets indexberäkningar fram-

går att generalindex för jordbruksprodukter under 1930—1931 legat 22 procent lägre än 1928—1929. Under september 1931 — således vid den prismetoden, som fullmäktige strävat efter att stabilisera — var indexsiffran 28 procent lägre än 1928—1929. För animaliska produkter låg septemberpriset 1931 31 procent under 1928—1929 års nivå. Genom detta prisfall å mjölk, smör, kött och fläsk har jordbruksbefolkningen förlorat över 200 milj. kronor per år i inkomster. Även en icke jordbrukare torde kunna förstå att i ett dylikt läge, hur duktig man än är att kalkylera, rationalisera och ekonomisera sitt jordbruk, går det ändå inte att få debet och kredit att gå ihop. Produktionen blir förlustbringande och så tär man på de sparmedel, som möjligen finnas kvar, eller i annat fall lånar till räntor och skatter och utnyttjar krediten till det yttersta, allt i avvaktan på en ljusning i konjunkturerna. En återhämtning, som närmar sig 1929 års prisläge å jordbrukets animaliska produkter, skulle icke bli synnerligen kännbar för konsumenterna, ej heller skulle den i nämnvärd grad inverka på levnadskostnaderna, vari ju bl. a. ingå hyror, skatter och kläder m. m. Därbland utgör hyran största utgiftsposten. Ostridigt är att hyrorna oskäligt trissats upp och föga anpassats efter prisläget å varor och tjänster i övrigt. Tager man även i betraktande att distributionskostnaderna för livsmedel böra kunna sänkas, synes en ganska kraftig prisstegring för animaliska livsmedel kunna ske utan att levnadskostnadsindex i någon vidare grad behöver påverkas, och till en sådan välbehövlig återhämtning och utjämning borde alla goda krafter inom samhället kunna bidra.

I fråga om räntorna tillåter jag mig understryka vad utskottet framhållit, nämligen att det är ett allmänt önskemål att räntorna hållas vid lägsta möjliga nivå. Kravet på ett lägre diskonto föreligger alltså, och den motvilja man på visst håll hyser för en justering nedåt av rädsla för prisstegring är ganska svår att förstå. Läget är nu helt annat än under kristiden. Nu ha vi gott om varor men ont om pengar. Under de nära sex månader förra året, då diskontot var nere i 3 procent, märktes ingen tendens till inflation. Genom en räntesänkning och genom att tillföra den allmänna rörelsen mera rörligt kapital skulle den spänning, som nu råder mellan produktionskostnader och partiprisnivå, mildras, och alla skäl synas tala för att det är lättare att komma fram på den vägen än den motsatta, i vilket senare fall en allmän lönesänkning är ofrånkomlig. Av yttersta vikt är, att här i landet föres en penningpolitik, som bereder det stöd och de lättnader åt jordbruk och industri, handel och hantverk, som är möjlig, och så att produktion och varuutbyte kan hållas i gång.

Herr Möller: Herr talman! Jag skall tillåta mig att först säga några ord om den reservation, som är fogad till den första punkten i bankoutskottets utlåtande. Denna reservation innehåller en mycket allvarlig och skarpt formulerad anmärkning emot bankofullmäktige, emedan vederbörande inte på ett tidigt stadium förvissat sig om, att man kunde få en s. k. trassersingskredit för att möta de krav, som kunde komma att ställas under hösten 1931.

Jag måste ju för min del erkänna, att anmärkningen i sak kan sägas ha ett visst fog för sig, när man bedömer den i dag. Men jag är inte riktigt säker på, att anmärkningen är rättfärdig. Ty det kan ju omöjligen vara herrarnas i bankoutskottets uppgift att göra anmärkningar, som de inte skulle ha varit i stånd att göra, låt oss säga därest riksdagen haft en höstsession någon gång under september månad eller någonting sådant och då skulle ha behandlat samma ärende. Det är ju tämligen visst, att ingen i Sverige hade någon anledning att i maj eller juni månader, inte heller i juli och knappast ens i augusti, att tro, att den utländska kapitalmarknaden skulle vara stängd inte bara för Kreugerkoncernen, utan också praktiskt taget för den svenska staten med dess då

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

liksom ännu alltjämt orubbade och stabila statsfinanser, med det allmänna välstånd, som utmärkte landet och med den jämfört med andra länder alltjämt ringa arbetslöshet, som vi då hade i Sverige. Sverige hade ju faktiskt ända fram till ganska sent under loppet av förra året en i ekonomiskt avseende mer gynnsam ställning än de allra flesta andra europeiska länder. Att man under sådana omständigheter vid en jämförelsevis tidig tidpunkt skulle kunna vänta sig, att penningmarknaden skulle vara stängd för Sverige, betraktar jag som fullständigt orimligt. Jag är tämligen säker på, att om man frågat herr Stendahl någon gång i juli månad, huruvida han trodde, att man i september eller oktober skulle få se den utländska penningmarknaden stängd för ett eventuellt lånebehov av svenska staten, kunde han inte tänka sig detta — man må sedan förklara vad man vill nu. Sådant kan inte kontrolleras. Den som vill låtsa sig ha varit klokare än alla andra kan naturligtvis pretendera på det, men han får ursäkta oss andra, om vi ha en smula svårt att tro honom.

Emellertid anser jag inte, att det finns någon anledning att i alltför hög grad uppehålla sig vid detta. Jag skall i stället be att få säga några ord till herr Johansson i Friggeråker.

Herr Johansson i Friggeråker har här nyss hållit — och det är inte för första gången — ett utpräglat jämmertal över de låga priserna på alla möjliga produkter, naturligtvis framför allt på jordbruksprodukter. Samtidigt gör herr Johansson i Friggeråker anmärkning mot riksbanken, för att den inte upptog ett valutalån i god tid förra året, vilket valutalån skulle ha garanterat Sveriges vidblivande vid guldmyntfoten. Har herr Johansson möjligen någon föreställning om vad Sveriges fasthållande vid guldmyntfoten i dag skulle ha betytt för de producenter, om vilkas nödläge herr Johansson nu talar med sådan fanatism? Jag vill fästa uppmärksamheten på, att när guldmyntfoten slopades i England, gjorde ju den svenska riksbanken verkligt heroiska försök att bibehålla guldmyntfoten i Sverige under en veckas tid. Om den då hade haft tillräckligt med valutor till förfogande på grund av upptagna valutalån, hade ju den striden kommit att fortsättas, ehuru med mycket större tillgångar — måhända hade också riksbanken på grund av detta — låt oss säga gudskelov uteblivna — valutalån, som herr Johansson i Friggeråker här tiggat efter, möjligen kunnat bevara guldmyntfoten. Sverige hade då följt med, dock inte på det sättet, att vi fått en sedan september förra året stabiliserad allmän prisnivå, utan Sverige hade följt med i den allmänna deflation, som drabbat alla guldländerna. Detta vill med andra ord säga, att herr Johansson gör anmärkning på, att riksbanken inte fört en politik, som skulle ha givit hans väljare, vilkas talan han väl här egentligen för, en ännu mycket sämre prisnivå än vi i dag ha. Sådana riksbankskritici få ursäkta, om man inte har så förfärligt stor respekt för dem.

Herr Johansson tillhör nog de människor, som vilja mycket väl, men som äro en smula för lättlurade, uppriktigt sagt. Jag tror det är den fataliteten, som drabbat bondeförbundets ärade representanter i bankoutsnittet vid denna riksdag. Herrarna få ursäkta, att jag säger det rent ut. Herr Johansson kunde visserligen naturligtvis ha gjort den reflexionen, att »vår herre är de dårares förmyndare». Här har riksbanken skött denna sak så oerhört illa, men i varje fall måste ju herr Johansson *vara nöjd med själva resultatet* av de försummelser, som läggas riksbanksledningen till last!

Det är kanske inte så lämpligt att här ta upp någon tvist med herr Stendahl beträffande de uppgifter, som äro lämnade i bankoutsnittet. Jag har heller inte mina anteckningar här, ehuruval de äro jämförelsevis lätt hämtade, men jag vill förklara, att bankoutsnittets ledamöter ha varit underrättade därom, att riksbankschefen på ett mycket tidigare stadium än i september månad ansåg sig ha löfte att erhålla en sådan kredit, som kunde krävas för att förbätt-

ra vårt lands förråd av utländska valutor. Det har bankoutskottet faktiskt fått kännedom om, och jag tror, att ledamöterna i bankoutskottet inte skola kunna bestrida, att så är fallet. Jag har för min del stenografiska anteckningar från de sammanträden, där riksbankschefen varit närvarande, och jag har för några dagar sedan sett igenom dem och vet, att så är fallet. Detta var naturligtvis långt innan England släppte guldmyntfoten. Det var när England ännu trodde sig självt vara i stånd att hjälpa andra länders banker. Man förhörde sig nämligen, som herr Stendahl också påpekade, inte enbart om ett lån i Amerika utan också om ett lån i England.

Man kan ju invända, som man gjorde i utskottet, att sådana där muntliga löften är ingenting att fästa avseende vid. Man skall skaffa sig papper, och man skall göra avtal. Ja, för all del, allt det där är mycket bra. Men efter min uppfattning utgör bristen på sådana avtal icke ett tillräckligt motiv för att på denna punkt göra en anmärkning mot riksbanken.

Jag skall nu tillåta mig att övergå till en fråga, som är oändligt mycket viktigare, nämligen *frågan om den penningpolitik, som hädanefter skall föras i vårt land*. Jag måste verkligen för min del säga, att herr Tryggers anförande förskräckte mig en smula. Det var ett försök att pressa ordalydelsen på vissa punkter i det uttalande, som finnes från bankoutskottets sida, i den riktningen, att nu skulle vi visserligen inte gå till en inflation, men vi skulle så att säga som huvudtema och utgångspunkt taga näringslivets behov, vilket för övrigt är någonting ganska obestämt. Detta skulle innebära, att man definitivt slog in på en politik, som skulle leda till högre priser. Det sades visserligen aldrig positivt på detta sätt, men herr Trygger sade t. ex., att vi alla inom utskottet tagit ett mycket starkt intryck av det otillfredsställande sätt, på vilket penningpolitiken hittills förts. Ja, många ledamöter av bankoutskottet ha ju förklarat sig anse, att den penningpolitik, som förts, har varit otillfredsställande, men innan vi vågat gå med på ett uttalande av denna art, ville vi på basis av den prisindex, som riksbanken upprättat, ha erfarenhet av, att riksbanken med sina penningpolitiska medel kunde hålla styrel på prisnivån i landet. Riksbanken kan nu anses ha levererat bevis för detta. Jag vill visst inte påstå, att jag är absolut övertygad om, att det är de penningpolitiska medlen — i varje fall icke ensamt — som lett till detta resultat, men i varje fall ser det ut, som om riksbanken med sina penningpolitiska medel faktiskt kan hålla en viss bestämd prisnivå. Detta glädjande resultat har gjort det möjligt för dem, som äro bestämda fiender till inflationstanken och inflationstendensen, att säga, att under sådana omständigheter bör det kunna ske en återhämtning av priserna, utan att detta, som det uttryckes på ett ställe, »mera kännbart» skall behöva påverka levnadskostnaderna.

Det nya i detta utskottsutlåtande är helt enkelt det, att det med större skärpa än något annat officiellt aktstycke i vårt land fäster uppmärksamheten därpå, att det finnes inte bara en inflationsfara, utan också en deflationsfara, och vi säga, att man bör ta sikte på denna deflationsfara i vår penningpolitik och se till, att all deflation undviks.

Vad som står i utskottsutlåtandet, då där säges, att »bevarandet av den svenska kronans inhemska köpkraft icke ensamt kan utgöra grundval för de berörda strävandena», avses därmed icke något klander mot den hittills förda penningpolitiken. Det måste nämligen anses som fullkomligt självklart, att i det ögonblicket, då Sverige övergav guldmyntfoten och under den närmaste tiden därefter, blev inflationsfaran den aktuella, och att det var mot den man då ville vända sig. Nu säga vi bara, att eftersom det där lyckades, så är tiden kommen att se även på sakens andra sida, och vi bestrida naturligtvis inte, att en viss återhämtning av priserna skulle kunna vara till nytta för vårt land. Huruvida en sådan återhämtning av priserna skall komma att påverka

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

levnadskostnaderna eller ej är en sak, som jag tror, att ingen människa överhuvud taget kan bedöma. Vad man vet är, att det alltså råder en väldig klyfta mellan partiprisnivån och detaljprisinivån. Det vill med andra ord säga, att det förefaller, som om det funnes *gott utrymme* för en höjning av partiprisnivån, utan att detta skulle behöva komma att påverka levnadskostnaderna, och följaktligen förefaller det oss, som om bankoutskottets program vore genomförbart.

Det finns enligt vår mening en punkt, som alldeles särskilt motiverar det uttalande, som i utskottets utlåtande göres mot deflationen. Vi leva för närvarande i ett tillstånd, där den svenska kronan sjunkit med 40—45 %. Detta har samma verkan, som om vi hade lika höga tullar på utländska varor. I själva verket är detta just en ytterst kraftig importspärr. Men det är klart, att det betyder, att *importvarorna stiga i pris*. Om importvarorna stiga i pris och man skall hålla en konstant prisnivå i landet, så kan det inte ske på annat vis, än att man trycker priserna på andra varor, de varor nämligen, som utslutande höra till vår hemmamarknad. Och den konsekvensen av en prisstegring på grund av den svenska kronans låga värdering i utlandet, att andra producenter av varor för hemmamarknaden skulle särskilt komma att lida på grund av att importvarorna stiga, den konsekvensen vilja vi inte ta. Vi anse, att det vore oresonligt och att våra producenter på hemmamarknaden inte böra utsättas för ett sådant straff, som det faktiskt skulle bli för dem. Vi ha den uppfattningen, att klagomålen från jordbrukarnas sida i det här avseendet äro berättigade och att man inte får driva en politik, som leder till att priserna på deras produkter nu ytterligare sänkas.

Emellertid var det en annan sak, som jag särskilt fäste mig vid i herr Tryggers tal. Herr Tryggers tal innebar nämligen faktiskt, att *utvecklingen nu skulle gå på två linjer*. Dels skulle man inte som riktlinje, för vår penningpolitik ha bevarandet av kronans inhemska köpkraft; man skulle alltså inte motsätta sig en prisstegring i allmänhet. Det var den ena linjen, men denna skulle kompletteras med *en sänkning av lönerna*, ty det vore metoden att undvika en ökad arbetslöshet. Herr Trygger får inte bli förvånad, om jag säger, att skulle den svenska kapitalismen, de svenska företagen, driva bägge linjerna, så måste de bereda sig på en ytterst häftig opposition från vårt håll. För det första tro vi inte på, att en lönesänkning kommer att ha så särskilt stor betydelse för arbetslösheten. I själva verket är det väl på det viset, att en minskad köpkraft hos de stora massorna av människor också påverkar produktionen i ogynnsam riktning. Vad konkurrenskraften gentemot utlandet beträffar, tror jag inte, att den kan återupprättas genom en sänkning av arbetslönerna, och detta av flera skäl; för det första därför att de andra länderna bara resa nya skrankor gentemot vår export, och för det andra därför att de i sin tur komma att sänka arbetslönerna. Man kommer bara att gå i en fullständig cirkel, och det blir inte någon verklig effekt av åtgärden, i varje fall inte den effekt, som man föreställt sig. Enligt min mening vore det sålunda synnerligen olyckligt, om man kastade in ett sådant brandämne som frågan om en mera allmän sänkning av lönerna i denna diskussion kring frågan om vår penningpolitik. Riksbanken lär väl i varje fall inte kunna ha något inflytande på denna fråga om sänkningen av arbetslönerna. Den måste utkämpas av andra makter i samhället. Men så mycket är säkert, att om man inte vill fullständigt förstöra detta land, så skall man akta sig för en politik, som går på sådana dubbla linjer. Det är åtminstone min övertygelse, att om de herrar, som proklamera både en sänkning av arbetslönerna och en höjning av prisnivån, fortsätta därmed, komma de att framkalla krafter i samhället, som få sådan styrka, att dessa herrar inte veta eller kunna riktigt beräkna, vilka andar de frambesvurit. Den svenska arbetarklassen är både lugn och resonlig, men det

finnes även hos den en gräns för hur långt den tål kallt stål. Det skall man inte glömma, när man gör sina proklamationer. Det är fullkomligt säkert — det få herrarna inte förväna sig över — att arbetarklassen, som känner sig jämförelsevis skuldlös till allt det elände, i vilket världen för närvarande befinner sig, inte är benägen att acceptera herrarnas önskan att kasta praktiskt taget alla bördor och allt lidande, som följer i spåren på en sådan kris, över på dess axlar. Som sagt, vilja ni en sådan politik, kunna konsekvenserna bli helt andra än dem ni kanske för närvarande hoppas på.

*Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)*

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Man får hålla utskottet räkning för att det, visserligen efter en fyra månaders väntan, dock nu framlagt riktlinjer för vår penningpolitik, och att man därvid icke bitit sig fast vid septemberprogrammet, »att med till buds stående medel bevara den svenska kronans inhemska köpkraft». Det är med tillfredsställelse man erfar att utskottet nu förordar andra vägar än den, som därvid beträddes, nämligen att hålla hemmamarknadens produkter på en så låg prisnivå att den uppvägs den prishöjning å importerade varor, som blivit en följd av den försvagade växelkursen på svenskt mynt å de utländska marknaderna utan att levnadskostnaderna fick stiga. Och detta har fortsatt även sedan de under den senaste månaden inträffade händelserna psykologiskt bidragit att ytterligare undervärdera den svenska kronan i förhållande till andra länders mynt.

Man får därför förutsätta att de uttalanden bankoutskottet nu enhälligt gjort, skola leda till en för vårt land mera självständig penningpolitik, i högre grad än nu ansluten till varuvärdena, och icke fastbindas vare sig vid ett lägre guldvärde eller vid valutorna i sådana länder, där man övergivit guldmyntfoten. I åtskilliga punkter, som det vore skäl att här upprepa, har utskottet givit riktlinjer för hur man har tänkt sig att denna penningpolitik skall föras. Av desamma framgår att det ej torde vara lätt att draga upp de riktlinjer, som böra och skola följas, och i vissa fall synes det ganska dunkelt och man kan ha anledning att fråga vad som menas. Nu kan naturligtvis inte enbart riksbanken genom den ränte- och penningpolitik som föres åstadkomma prisläget, ty därpå inverkar även andra faktorer, som spela in och ha stor betydelse, ehuru ränte- och kreditpolitiken naturligtvis icke bör underskattas. I fråga om denna har ju utskottet uttalat, att det av chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet för den 27 september 1931 och av fullmäktige angivna programmet att med till buds stående medel bevara den svenska kronans inhemska köpkraft icke ensamt kan utgöra grundval för berörda strävanden. Detta ha vi icke velat stryka under, ej heller att nämnda program i och för sig skulle vara av så otvetydig innebörd, att det utan närmare utveckling skulle kunna godtagas såsom rättesnöre för den närmaste tidens penningpolitik.

Det har ute i landet ansetts, att man sedan tiden för guldmyntfotens upphälvande fört en oskäligt hög räntepolitik, och även jag för min del tror, att man såsom medel för att hålla kronans värde uppe överskattat betydelsen av en hög ränta. Man har i allt för stor utsträckning grundat sitt omdöme i detta avseende på de erfarenheter, som man erhöll under kriget och den efterföljande kristiden, då dock förhållandena voro i så måtto väsentligt annorlunda, att det då rådde brist på varor medan det nu är överflöd. Det är ju dock tillgången på en vara, som i väsentlig mån är utslagsgivande för dess pris. De låga prisen på jordbrukets produkter har därför till största delen varit beroende av god tillgång på de produkter jordbruket haft att sälja och varigenom de under många år haft ogynnsamma ekonomiska konjunkturer. Det var därför med stor beklämning man erfor, att riksbanksledningen förra hösten för att stärka vår valuta fann sig nödsakad att fastställa en så hög diskontoränta, uppgående till vid ett visst tillfälle, 8 %. Visserligen fann man ju snart, att den spekulations-

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

psykos, som man trodde möjligen skulle uppkomma genom frångåendet av guldvalutan, uteblev och att man snart kunde sänka räntan. Men trots den sänkning, som man i två etapper sedan genomförde, har likväl räntan hållits på en så hög nivå att näringslivet, särskilt jordbruket haft allt för stark känning därav. Dessa höga räntor har för jordbruket verkat som en extra beskattning. Man har klämts så att säga från två sidor, dels genom de höga räntesatserna och dels genom de på detta sätt åstadkomna lägre priserna på de hemmaproducerade varorna. Det är framför allt jordbruket, som härvid fått sitta emellan. Vad bankoutskottet därför uttalar på sid. 19 i utlåtandet borde ge fullmäktige anledning att taga i övervägande huruvida icke en räntesänkning nu bör företagas, och vilket uttalande jag tillåter mig citera: »I samband härmed vill utskottet i fråga om räntesättningen endast framhålla, att det uppenbarligen måste vara ett allmänt önskemål, att räntorna inom landet hållas på den lägsta nivå, som överhuvud taget är möjlig utan att det för penningpolitiken uppställda målet äventyras.» Detta är ju tydliga ord och de böra även följas. En sådan penningpolitik, som icke har till syfte att hålla varupriserna nere, bör bidra till att underlätta svårigheterna av den ekonomiska världsdepression, som nu även vårt land fått känning av och som ytterligare förvärrats genom den s. k. Kreugerkrisen.

Beträffande vår valutas yttre köpkraft eller dess ställning till främmande valutor skall jag nu ej ingå därpå, sedan den frågan så utförligt belysts av den förste ärade talaren i denna debatt, herr Trygger, utan vill jag begränsa mig till vad jag nu uppehållit mig vid i fråga om ränte- och penningpolitiken och dess betydelse för prisbildningen inom landet. Otvivelaktigt torde man kunna gagna vårt näringsliv genom att föra en något liberalare räntepolitik i överensstämmelse med vad bankoutskottet uttalat. Man behöver därvid icke bita sig fast vid eller känna sig bunden av att levnadskostnaderna ej på minsta sätt få höjas, även då priserna på importerade varor stegras till följd av den svenska valutans försämring på den utländska marknaden.

Sedan har ju i denna punkt, särskilt i reservationen, uttalats den åsikten, att man möjligen skulle ha undgått en hel del av dessa svårigheter, om riksbanksfullmäktige varit mera förutseende. Ja, det kan man ju säga efteråt, och tittar man på översikten, såsom den är sammanställd, så ser det nog ut som om man kunde ifrågasätta, huruvida icke fullmäktige i riksbanken borde ha försäkrat sig om utländsk valuta i god tid. Men om riksdagen eller bankoutskottet vid denna tid förra året blivit tillfrågad i detta avseende — tro herrarna då, att man så säkert skulle fått det svaret från bankoutskottet? Det är mycket tvivelaktigt. Visserligen måste man ju erkänna, att det är framför allt när penningen flödar som rikast och när det kommer mycket utländskt mynt in i landet, som ledningen för centralbanken bör iakttaga försiktighet och fråga sig, om ej andra tider kunna komma, som man bör vara beredd att möta. Men för min personliga del ställer jag mig mycket tveksam, huruvida det skulle ha funnits någon i denna kammare, som vid den tidpunkten förra året om han blivit tillfrågad, skulle ha givit det rådet: Vidtag någon åtgärd för att stärka valutan! Den saken är i varje fall mycket tvivelaktig.

Herr Bagge: Herr talman! Jag kommer helt och hållet att hålla mig till den sista delen av punkt 1, alltså frågan om programmet för penningpolitiken.

En föregående talare har sagt, att det är ganska naturligt, om ett sådant här utskottsutlåtande, där man ju varit tvungen att försöka jämka ihop olika meningar, inte präglas av en absolut klarhet i alla avseenden, och det förstår jag mycket väl. Jag skall därför inte på något sätt stanna vid de olika motsägelser, som man kan finna i utskottsutlåtandet, utan i stället gå över till ett par

huvudpunkter, ett par förutsättningar för hela resonemanget, där det förefaller mig, att det vore nyttigt, om vi kunde komma till litet större klarhet.

En av dessa förutsättningar återfinnes på sid. 19 i utskottsbetänkandet, där utskottet relaterar den uppfattningen, »att stegringen i vissa av växelkurserna påverkade priser kompenseras genom nedtryckning av inhemska priser». Till grund för åtskilliga av de resonemang, som här ha förts, har alltså legat den förutsättningen, att vi ha haft en stegring i de priser, som påverkats av växelkurserna, och att denna stegring kompenseras genom en nedtryckning av de inhemska priserna. Mig förefaller det emellertid som om denna förutsättning i själva verket inte hade någon vidare grund i sakförhållandena. Om vi gå till det som numera tycks skola vara ledstjärnan för Svea rikets öden, nämligen den prisindex över konsumtionsförnödenheter, som riksbanken utarbetar, så finna vi, att medeltalet för dessa priser ändrats ofantligt litet, $\frac{1}{2}$ % eller något dylikt. Redan detta verkar en smula misstänkt, ty det är väl ändå knappast troligt, att vederbörande äro så skickliga, att de kunna så alldeles på pricken träffa rätt.

Emellertid, om man nu således skulle utgå från den uppfattningen, att importpriserna ha stigit och att medeltalet är detsamma som förut, då måste man ju ge vederbörande rätt, som säga, att här har skett en balansering med hjälp av en nedpressning av hemmamarknadspriserna. Jag tror i alla fall, att man får akta sig för sådana där medeltal. Medeltalsstatistik är något, som med fog är ganska illa beryktat, och jag tror att vi inte heller i detta fall ha anledning att stanna vid medeltalet, utan att vi böra gå ner och se på de olika prisserier, av vilka denna index, detta medeltal är sammansatt. Om vi göra det, finna vi lösningen på flera gåtor. Den stegring, som vissa importpriser undergått i denna index, kompenseras nämligen inte alls av någon nedgång i priserna på de inhemska varorna, d. v. s. på hemmamarknadsvarorna, utan den kompenseras i stället av en prissänkning för andra varor, vilkas priser också äro internationellt bestämda, framför allt priserna på en hel del exportvaror från jordbruket, såsom smör, fläsk, ägg m. fl., vilka varor som bekant gått ned mycket i pris. De prisförändringar, som skett, ha således så gott som helt och hållet ägt rum i fråga om de varor, vilkas priser äro internationellt bestämda. Det har inte skett någon nedpressning av priserna på hemmamarknadsvarorna; det har varken behövts någon sådan för att vi skola komma till det här resultatet, och inte heller har det förekommit, oaktat medeltalet förblivit så gott som alldeles detsamma.

Överhuvud taget får man, när man studerar dessa olika prisserier, det intrycket, att det väsentligen varit den internationella prisutvecklingen, som har bestämt hela prisutvecklingen i vårt land. Det är detta, som varit det dominerande, under det att andra åtgärder ha betytt ganska litet. De åtgärder, som riksbanken vidtagit i syfte att reglera kronans inre köpkraft, ha med all sannolikhet under den gångna tiden haft en väsentligt underordnad betydelse i förhållande till den internationella utvecklingen. Därmed är naturligtvis inte sagt, att riksbankens ränte- och kreditpolitik ej kunnat inverka inskränkande på produktionen; detta är högst sannolikt, fastän den inte inverkat på något avgörande sätt på prisnivån.

Om vi studera dessa priser litet närmare, skola vi också finna en annan omständighet, som utgör en betydelsefull förutsättning för de resonemang, som föras. Vi finna nämligen, att rörelserna också inom de internationellt bestämda priserna varit ganska små. Det har inte förekommit några så förfärligt starka stegringar i importvarupriserna. I själva verket ha priserna i guld naturligtvis sjunkit. Både för de viktigare importvarorna och för våra viktigare exportvaror ha priserna, uttryckta i guld, gått ned betydligt, men samtidigt har den svenska kronans utlandsvärde sjunkit så väsentligt, att denna

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

värdeförsämring kompenserat nedgången i guldvärdet. Det förefaller mig vara en sak av mycket stor betydelse för att kunna bedöma det nuvarande läget i fråga om prispolitiken. Om icke den svenska kronan hade gått ned i sitt utlandsvärde, så betydligt som den gjort, hade vi med all säkerhet via nedgången i import- och exportprisen fått en mycket stark deflation i våra pris här hemma. Då hade man förmodligen sagt att det var riksbankens kreditpolitik som hade åstadkommit det, men i själva verket är det de internationella prisrörelserna som här varit avgörande. Vad som dominerar situationen är framför allt vårt lands förhållande till den internationella prisutvecklingen, och i fråga om riksbankens åtgärder eller icke åtgärder beträffande prisutvecklingen är det därför främst fråga om riksbankens förhållande till valutakursen, som är av väsentligt intresse härvidlag. När man går till riksbanksfullmäktiges yttrande, finner man, såsom redan herr Stendahl framhållit, att de säga, att de icke velat föra någon som helst politik i fråga om växelkurserna, de ha avstått från detta; och vad bankoutskottet beträffar omnämner det icke med ett ord den saken, som i alla fall förefaller vara av en viss vikt. Jag kan icke förstå annat än, att det kan vara nyttigt att klara ut den saken, att det är önskvärt att bankofullmäktige föra en så aktiv valutakurspolitik som möjligt och icke inta den passiva ståndpunkt, som de uppenbarligen ställt sig på.

Nu har — dess bättre — den ställning, som bankofullmäktige intagit, faktiskt medverkat till, att den svenska kronan gått ned högst betydligt i utlandsvärde. Riksbanksfullmäktige ha nämligen velat skapa en större valuta-reserv, denna har ökats med omkring ett hundra miljoner kronor, och inköpet av denna utländska valuta har, såsom föregående talare anförde, i sin mån medverkat till att pressa ned den svenska kronans kurs utomlands. Om riksbanksfullmäktige gjort detta fullt medvetet, kan jag icke förstå annat än att det varit gott och nyttigt i dessa tider, men när man ser att de tydligen icke alls i detta avseende fört någon medveten politik, känner man sig en smula kuslig till mods.

Det förefaller, som om det vore utrikeshandeln och förhållanden, som ha att göra med denna och med prispåverkan på sådana varor, som äro internationellt påverkade, vilka för närvarande utgjorde kärnpunkten i problemet om prispolitiken. Det är nödvändigt säga ifrån, att det nu är ytterst viktigt att riksbanksfullmäktige icke använda valutareserven till att pressa upp kronans värde vid tillfällen, då detta icke är lämpligt. Saken ligger nämligen till på det viset, att det alltjämt i de flesta länder och framför allt i England pågår ett häftigt prisfall i det sistnämnda landet sedan slutet av februari månad. Om vi samtidigt skulle pressa upp den svenska kronans värde genom en sådan politik från bankofullmäktiges sida, vore det fara värt att också vi infekterades av nedgången i priserna och ginge till mötes en betydligt besvärligare depression än den, som vi hittills haft att dragas med.

Allt detta hindrar naturligtvis icke, att man även bör föra en efter förhållandena väl avpassad ränte- och kreditpolitik, även om man icke tror att den just under denna tid skulle ha avgörande betydelse för prisutvecklingen. Om det är onödigt att hålla höga räntor för prispolitikens skull, så är det alldeles olämpligt och förkastligt att göra det speciellt i dessa tider, när en så stor del av vårt näringsliv som jordbruket lider av ett räntetryck som det har synnerligen svårt att reda sig med på grund av det dåliga prisläget. Det kan icke vara riktigt.

Det kan heller icke vara riktigt, att riksbanken under sådana förhållanden för en restriktiv kreditpolitik gentemot affärsbankerna. Att den sålunda i stället för att söka motverka likviditetsfebern gör vad den kan för att förmå affärsbankerna att ytterligare ängslas för sin likviditet så, att kreditvolymen

än mer inskränkes och därmed hela vår produktion, kan icke anses vara lämpligt.

Dessutom kunna naturligtvis situationer inträffa, då riksbankens kredit- och räntepolitik kan få betydelse och ett helt annat inflytande på prisnivån än jag för min del tror att den haft under denna tid. På grund härav är jag alldeles av samma mening som utskottet tycks vara, nämligen att vi under nuvarande förhållanden ha mycket större anledning att vara oroliga över en deflation än över en sådan inflation som utskottet rubricerar såsom varande »en inflation i vedertagen mening», d. v. s. en kolossalt kraftig prisstegring à la 1919 eller 1920. Vad riksbanken i stället bör genom sin ränte- och kreditpolitik sträva efter är att vinna en återhämtning i priserna i den mån det är möjligt.

Jag är fullt ense med herr Möller och jag förmodar även med alla andra människor om att vi naturligtvis icke ha någon anledning att söka medverka till en inflation av 1920 års typ, om vi ha möjlighet att hindra det. Det är otvivelaktigt, att det var en stor riksolycka som då gick över oss, och det värsta är att en sådan höjning av priserna gärna för med sig en motsvarande kraftig nedgång i priserna som man icke alls är betjänt med. Min uppfattning är att, om det skulle bli en omsvängning i prisutvecklingen utomlands, vilket ännu icke kan skönjas, ha vi all anledning att vara försiktiga, men som situationen nu är finnes det intet tecken på att en sådan omsvängning skall komma omedelbart. Jag har förut talat om utvecklingen i England, där priserna dala undan för undan. Det finnes ej heller en sådan psykologisk stämning här i landet som behöves för att en inflation av det otrevliga slaget skulle kunna uppkomma. Räntabiliteten har gått ned så långt, att jag icke tror, att en måttlig prishöjning skulle medföra vinstchanser av den storlek som skulle behövas för att vi skulle få en stor inflation i gång här i landet. Jag tror icke, att det för närvarande föreligger någon fara härför. Tvärtom förefaller det som om den nuvarande prisutvecklingen innebure en verklig fara som måste motas. Situationen är ju helt annorlunda än den var i september 1931, och därför måste man säga att man i den nuvarande situationen har all anledning att säga, att vi behöva en prispolitik som tager sikte på en rimlig höjning av priserna i stället för en sänkning.

När nu utskottet uttalar sig för en sådan politik, säger det samtidigt att priserna icke få tillåtas stiga så att de kännbart påverka levnadskostnaderna. Det är onekligen, förefaller det mig, en ganska kraftig uppgift man här lägger på den stackars riksbanken. Den skall se till inte bara att de allmänna förändringarna i prisutvecklingen skola gå i rätt riktning, utan även bestämma vilka pris som skola gå upp och vilka som icke få gå upp och att prisutvecklingen icke kännbart får påverka levnadskostnaderna. Det förefaller att vara överdrivna önskemål.

Saken är den, att, såsom jag tror att herr Möller sade, det faktiskt ligger till så, att det finnes åtskilliga poster i levnadskostnaderna som icke komma att beröras av prispolitiken, hyror, skatter och vad mera det kan vara, och dessutom ha vi en ganska kraftig buffert mellan grosshandelspriserna och detaljhandelspriserna, de senare följa icke omedelbart efter grosshandelspriserna. För min del skulle jag icke i det nuvarande läget se någon olycka uti en prisutveckling, som skulle höja livsmedelspriserna. Jag kan icke se någon olycka uti att vårt jordbruk skulle få litet hyggligare betalt, även om det skulle medföra en stegring i livsmedelspriserna för konsumenterna i viss mån och även om det skulle eventuellt medföra någon stegring i exportindustriens produktionskostnader. Man måste väga olägenheter och fördelar mot varandra, och det förefaller uppenbart, att för närvarande är det betryck, varunder jordbruket lider, det viktigaste och det som man framförallt bör fästa sig vid. Mig förefaller det, som om det skulle vara en olycka, om icke riksbanken använde

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

alla medel och möjligheter som kunna finnas för att åstadkomma en rimlig höjning av jordbrukets produktpris även om detta skulle påverka livsmedelspriserna.

Till sist kanske det är lämpligt att understryka att prispolitiken icke kan skötas stelt under växlande förhållanden. Programmet från den 27 september 1931 var på den tiden utmärkt och tillämpades på ett utmärkt sätt, men sedermera har det otvivelaktigt åstadkommit mera ohägn än nytta. Det är icke lämpligt att fastlåsa sig vid en penningpolitik som visserligen för närvarande kan vara utmärkt, men som i framtiden kan visa sig bli mindre lämplig. Det kan komma tider, då det kan bli olyckligt att föra en prispolitik, som i nuvarande stund är lycklig. Prispolitiken är framförallt en konst, och hur viktiga än programförklaringar kunna vara är det ändock till syvende och sist kvalifikationerna hos konstens utövare som bli avgörande för resultatet och på dem kunna vi knappast ställa för stora fordringar.

Herr Gustafsson, Karl: Herr talman! Det uppdrag som utskottet i år haft att granska bankofullmäktiges handhavande av Sveriges riksbank har varit av den beskaffenhet att det behövs en ganska rundlig tid för att fullgöra detsamma. Då nu betänkandet ligger på bordet och herrarna ha att taga ställning till detsamma, skall jag be att få säga, att det varit ganska svårt att sammanjämka utskottets två halvor i vissa punkter för att få ett någorlunda enigt utlåtande.

Ser man då först på vad som är riksbanksfullmäktiges uppgift och skyldighet nämligen valutavärden, skyldigheten att sköta landets valuta, så ha medlemmarna av högern och bondeförbundet icke ansett sig kunna vara ense med vänsterpartierna, därför att de i likhet med den föregående ärade talaren ansett att riksbanksfullmäktige för en alltför lam politik, en politik som egentligen icke lett till handling i ett visst ärende, utan som låtit tiden gå och händelserna länka sig av egen inneboende kraft. I detta arbete hava riksbanksfullmäktige lyckats ganska bra, ty det är klart, att den som icke gör alltför mycket icke heller blir utsatt för så mycket klander som den som ålägger sig mera arbete. Då det arbete som riksbanksfullmäktige har sig ålagt, nämligen den valutavärdande delen av rikets myntväsen, är av en grannlagad natur, är det visserligen sant att det är svårt att föra en aggressiv politik på det området, men, om man tager i betraktande den ställning som riksbanken och våra övriga banker intogo vid ingången av år 1931 och sedan ser på huru under tiden fram till september våra utländska tillgodohavanden oupphörligt sjönko, är det svårt för oss att förstå att bankofullmäktige icke gjort någonting för att skaffa tackning. En föregående ärad talare sade, att riksbankschefen i viss mån hade fått löfte om tackning i slutet av april och början av maj, och detsamma har han uppgivit för oss i bankoutskottet, men herrarna får ursäktas om jag har den uppfattningen att ett löfte icke är detsamma som att ha någonting på papperet. Man bör försäkra sig om att hjälpen är tillgänglig, i den händelse man skulle behöva taga densamma i anspråk. Man bör icke nöja sig med ett löfte som passar vid ett tillfälle utan man bör ha ett löfte som består, då det behöver infrias.

Då tiden sedan gick och frågan utvecklade sig, sattes det press på bankofullmäktige från vissa spekulativa håll att taga riksbankens tillgångar i anspråk i större utsträckning, och riksbankschefen upplyste oss om i utskottet att samtidigt hade herr Kreuger meddelat, att hans utländska kredit vore stängd. Jag menar nu, att då hade tiden varit inne att, om riksbanksfullmäktige hade lovat att lämna ut ett visst antal miljoner, som även för riksbanken varit en ganska kännbar summa, riksbanksfullmäktige bort se sig om efter

täckning, så att det icke uppstått en brist som till följd av andra svårigheter kommit att öka svårigheterna under den tid som följde.

Sedan kommer jag till de stora svårigheter, som inträdde fram i september månad, när England övergav guldmyntfoten. Emellertid skall jag icke uppehålla mig vid denna sak, enär den redan förut har berörts av flera talare, men jag vill säga, att den räntepolitik som då började föras, icke den som fördes under de första månaderna av året, utan den som då i en hast tillkom hade bort nogare övertänkas innan man satte räntan så högt som man verkligen gjorde. Jag går så långt att jag påstår, att, om riksbanksfullmäktige då icke hade gått upp till 8 procents ränta, hade sparbankerna aldrig följt med så högt som de gjorde, och då hade icke näringslivet i sin helhet behövt att under den långa tid som förflöt från september 1931 till mars—april 1932 vara utsatt för den tunga bördan som räntepolitiken medförde.

Herr Möller ville göra gällande, att valutaproblemet är sådant att en del reservanter allt för lätt låtit lura sig, därför att de icke förstått innebörden av det hela. Ja, herr Möller, jag beklagar att han icke är närvarande, jag ställer mig i denna fråga på samma ståndpunkt som bondeförbundet. Vi lantmän ha ingen möjlighet att se frågorna annat än realistiskt. När priserna på våra produkter pressas ned till ytterlighet, så hjälper ingen teori, vi måste då se realistiskt på de ekonomiska frågorna sådana de föreligger.

Det har varit många omdömen om riksbanksfullmäktiges görande och låtande. Att en del av utskottets ledamöter velat säga, att det är bra som det är, å la bonne heure det må vara deras privatåsikt, det kan jag icke klandra dem för. Men för min del måste jag säga att enligt lag för Sveriges riksbank riksbanken har sig ålagt att bl. a. köpa och sälja svenska obligationer samt sådana å utländsk börs noterade utländska statspapper, som äro lätt säljbara; att genom annat avtal övertaga såväl svenska som utländska, lätt säljbara statspapper; samt att förmedla köp och försäljning av svenska statspapper ävensom allmänna hypoteksbankens och konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer. Sveriges riksbanks uppgift är att vara en bankernas bank, och om man skall giva sig in på spekulationer, såsom här i verkligheten skett, bör man också se till att man har medel att spekulera med. För min del vill jag säga, att jag anser, att riksbanksfullmäktige under den tid som det här är fråga om haft en alltför lätt hand vid handhavandet av riksbankens angelägenheter.

Herr Widell: Herr talman! Herr Stendahl riktade emot riksbanksledningen en anmärkning, som skulle varit mycket allvarlig, om den varit berättigad. Han förklarade nämligen, att riksbanken hade köpt utländska valutor, när kursen varit stigande, i stället för att riksbanken då bort sälja för att utjämna rörelsen. Men så är icke förhållandet. Jag vet icke, varpå herr Stendahl grundar detta påstående, om det är på en jämförelse mellan riksbankens tillgångar i utländska valutor under olika rapportdagar eller om det är på grund av uppgifter från börsen på köp och försäljning av valutor som riksbanken gjort. Jag vet icke vilketdera det är. Om det är på grund av veckorapporterna, torde man knappast kunna draga någon slutsats alls, därför att somliga dagar under en vecka har kursen varit stigande och andra fallande. Givetvis har riksbanken passat på att köpa, när kursen varit nedåtgående, det är uppenbart. Jag vill tillfoga, att det under hela hösten för riksbanken var ett livsintresse att stärka sina valutatillgångar, även om det skulle medföra någon viss uppoffring.

Skulle återigen herr Stendahls uppgift om dessa valutaköp bero på uppgifter från börsen, så äro de ännu mindre värda. Förhållandet är det, att riksbanken under hela hösten nödgats uppträda som köpare på börsen i mycket

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

stor utsträckning, men icke för egen räkning, utan för att tillhandahålla valutor åt en utländsk centralbank, som man var tvungen att lämna sådana, och det blev sålunda ingen ökning av riksbankens valutatillgångar. Jag kan försäkra herr Stendahl att riksbanksfullmäktige ha följt de principer, som han uppställde för valutaaffärer. Såsom jag redan sagt, måste man i höstas framför allt söka så mycket som möjligt att stärka valutareserven, som var nere på en farlig ståndpunkt.

Sedan talade herr Stendahl ytterligare om vad reservanterna påtalat, nämligen att riksbanksfullmäktige icke i tid sört för upptagande av ett valutalån. Denna sak är, förefaller det mig, grundligt utredd i bankofullmäktiges skrivelse till bankoutskottet, som är avtryckt i dechargebetänkandet, och jag har ytterligare muntligen framlagt bankofullmäktiges syn på denna sak. Vad jag meddelade därvid om förste deputeradens under hand lämnade uppgifter ansåg herr Stendahl icke stämma med de upplysningar, som förste deputeraden lämnat till bankoutskottet. Detta torde bero på ett missförstånd, och av herr Gustafssons yttrande föreföll det mig också framgå, att så var förhållandet. De uppgifter jag lämnat komma direkt från förste deputeraden och grunda sig på anteckningar som han fört dag efter dag.

För övrigt, beträffande denna fråga om upptagande av ett valutalån så tror jag att herr andre vice talmannen sade ett förlösande ord om den saken, då han uttryckte en undran, om verkligen någon i denna kammare förra våren skulle ansett att man då bort göra det. Jag har samma mening. Det skulle inte varit många, som haft den åsikten.

Herr Stendahl vidhöll reservanternas uppfattning om att riksbankens diskontopolitik under den kritiska septemberveckan skulle ha varit en orsak till att riksbanken sedermera fick gå upp till 8 % diskonto, då guldmyntfoten frånträddes. Ja, det är naturligtvis absolut omöjligt att efteråt säga, att, om jag hade handlat på ett annat sätt, följden blivit den och den. Det ligger inte i mänsklig förmåga att avgöra, vad som skulle ha hänt under en viss förutsättning. För min del tror jag, att herr Stendahl och reservanterna ha orätt i detta fall och att, vare sig man direkt hade gått till 6 $\frac{1}{2}$ % diskonto eller ej, man vid guldmyntfotens frånträdande kommit att stanna vid ett diskonto på 8 %.

Herr Stendahl talade också om dagarna den 18 till 21 november, då riksbanken sålde pund sterling till fast kurs av kronor 18:15, och undrade, om jag hade omnämnt den saken i mitt anförande eller i bankofullmäktiges förklaring. Nej, bankofullmäktige ha inte ansett sig nu behöva gå in på den saken, då fullmäktige ha tagit upp den i sin skrivelse till bankoutskottet, som är avtryckt i betänkandet, och jag har ingen anledning att nu gå närmare in på det heller.

Herr Johansson i Friggeråker och herr andre vice talmannen uppehöll sig vid riksbankens diskontopolitik och klagade över det höga diskontot. Jag förstår dessa klagomål ofantligt mycket bättre än åtskilliga andra klagomål, som ha framkommit mot riksbanken. Här gäller det dock reella saker. Det är inte funderingar om vad man skulle gjort i föl under den eller den förutsättningen, utan här är det fråga om problem av den allra största betydelse för ett stort antal människor, för att inte säga för alla. Jag förstår synnerligen väl missnöjet med den diskontopolitik, som riksbanken har fört. Och då jag nu skall yttra mig härom, kan jag ju inte underlåta att säga, att jag nog i viss mån själv delar det missnöjet. Man skall inte tro, att bankofullmäktige i alla punkter äro enhälliga, utan även här förekomma i bland delade meningar. Detta har också varit fallet beträffande diskontopolitiken.

Vad angår diskontopolitiken under den kritiska veckan i september har jag inte anledning att uttala mig närmare om den, eftersom jag då vistades i ut-

landet och sålunda inte var i tillfälle att deltaga i besluten. Sedermera sänktes emellertid diskontot omedelbart i två etapper, och på mindre än 3 veckor var man nere i 6 %. Därvid blev det kvarstående till årsskiftet på, som jag måste säga mig, mycket goda grunder. Ställningen på penningmarknaden i landet var i höstas till den grad ansträngd, att en diskontosänkning under de månaderna, som återstodo före årsskiftet, icke kunde vara möjlig. Emellertid passerade årsskiftet betydligt lättare, än någon vågat hoppas. Och då prisnivån höll sig konstant och inte visade någon som helst stegring, förelågo på nyåret ovillkorligen sådana omständigheter, att man redan då skulle kunnat skrida till en räntesänkning. För min del — det har jag ingen anledning att här sticka under stol med — var jag anhängare av den meningen, att man redan strax på nyåret skulle skridit till en räntesänkning. Det kom emellertid att dröja några månader, innan den blev genomförd, vilket då skedde i två etapper.

Herr Johansson i Friggeråker förklarade, att riksbanken förde en deflationistisk räntepolitik. Jag har redan sagt, att i vissa fall hade jag önskat, att riksbanken hållit ett lägre diskonto än den gjorde. Men jag måste på det bestämdaste bestrida riktigheten av påståendet, att riksbankens räntepolitik skulle varit deflationistisk, ty det är absolut icke förhållandet. Riksbankens ledning i sin helhet är avgjord motståndare till en ytterligare deflation. Vi inse varenda en, mer än väl, vilken fara en sådan skulle innebära för hela vårt näringsliv, därom kan kammaren vara fullkomligt förvissad.

Herr Bagge talade om kreditrestriktionerna. Några restriktioner från riksbankens sida gentemot de enskilda bankerna kan man knappast säga existera. De kreditrestriktioner, som förefinnas, ha genomförts av de enskilda bankerna gentemot allmänheten, och dessa restriktioner rikta sig principiellt emot onödig imports finansierande. Men man har uttryckligen förklarat, att när det gäller produktionens upprätthållande, skall det lämnas all den kredit som behöves, och, såvitt jag vet, göra bankerna detta i den mån det är dem möjligt.

Herr von Heland: Herr talman! Jag hade hoppats, att denna viktiga fråga om riktlinjer för penningpolitiken skulle behandlats långt tidigare i år. För att om möjligt åstadkomma detta framförde jag med kammarens benägna tillstånd den 5 februari en interpellation i ärendet. Som jag ännu ej erhållit något svar, och ett svar efter dagens diskussion blir överflödigt, vill även jag på grund av min interpellation passa på att under denna debatt framlägga en del synpunkter.

Ordspråket säger »bättre sent än aldrig», men i detta fall vågar jag till excellensen statsministern anföra, att jag vid min interpellation av den 5 februari hade hoppats, att riksdagen därigenom snarast skulle kunna få taga ställning till frågan om den penningpolitik, som borde föras. Jag anser nämligen, att den penningpolitik, som i år förts av riksbanken, på ett synnerligen beklagligt sätt lamslagit svenskt näringsliv, och då särskilt jordbruket, samt att, därest excellensen statsministern haft vänligheten att i februari besvara min interpellation, Sveriges riksdag genom den debatt, som skulle följt på detta svar, hade kunnat påverka riksbanksledningen till en förnuftigare räntepolitik än den hittills förda. Finansministern utfärdade redan i höstas den bekanta parollen, att prisnivån icke finge höjas, och denna lösen upprepades i statsverkspropositionen. Detta program, som det under året riktats skarpa protester emot, har också visat sig vara av klart deflationistisk natur, vilket jämväl herr Widell påstår. Även bankoutsnittets dechargeutlåtande pekar på de vådor, som denna penningpolitik fört med sig på den inhemska marknaden, och jag tror, att särskilt för oss jordbrukare, efter de senare årens långvariga nedåtgående prisrörelser, den genom den förda penningpolitiken åstadkomna deflationen varit av ödesdiger verkan.

*Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)*

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

En räntepolitik har förts, som enligt min åsikt föga inverkat på växelkurserna, men som bidragit till att undergräva produktiv verksamhet, minska landets försörjningsmöjligheter och öka arbetslösheten. Man har därför anledning att känna lättnad, när nu riksdagen genom framläggandet av bankoutskottets dechargebetänkande äntligen får ett tillfälle att taga ställning till den penningpolitik, som skall föras. Jag tror dock, att landets näringsliv hade kunnat besparas många svårigheter, om excellensen statsministern, genom att betydligt tidigare besvara min interpellation, hade velat låta riksdagen taga ställning till frågan. Ty vilka utläggningar en del av dagens talare än prestera för att utåt mildra intrycket av nu debatterade fråga, är trots allt bankoutskottets program för penningpolitiken en desavuering av den politik, som fastställts av regering och riksbanksfullmäktige. Bankoutskottets program är ett steg i rätt riktning, men tydligen på grund av att man önskat ett enigt utskott, saknar man en fast hållning i utlåtandet, vilket gör, att man kan befara, i synnerhet om de nuvarande riksbanksfullmäktige sitta kvar i sina befattningar, att det hela slutar med en halvmesyr. Bankoutskottet har tydligen till det yttersta måst anlita sin formuleringskicklighet för att kunna få ett enigt utlåtande.

De, som äro ängsliga för deflation, ha ingen anledning härtill. Starka hinder däremot skola resas, och det får man vara utskottet tacksam för. De, som äro rädda för inflation, behöva icke heller vara oroliga, det har bankofullmäktige redan i övermått sört för. Och det värdefullaste, nämligen att »en skälig återhämtning av prisen» skall tillåtas, vill jag för min del särskilt taga fasta på. Men hur det hela skall gå till, får man icke närmare veta. I stort sett kan man i alla händelser godtaga bankoutskottets uttalanden. Det skulle emellertid ha varit synnerligen lämpligt, om utskottet ännu starkare fastslagit, vad som för var och en borde vara självklart, nämligen att inflationsfaran för närvarande är så gott som obefintlig. En inflation under en tid, då en stor del av arbetskraften är outnyttjad, maskinerna stå utan sysselsättning, och det råder överflöd på varor, är synnerligen svår att tänka sig. Den verkliga faran är nu deflationen, som bör med alla tjänliga medel motarbetas.

Med min interpellation avsåg jag inte endast att få ett klarläggande av penningpolitiken utan även upplysning från regeringen, huruvida ej andra åtgärder lämpligen borde vidtagas för att lätta trycket på landets näringsliv. Bankoutskottets utlåtande har helt naturligt gått nästan helt förbi dylika faktorer och däri säges endast, att även prishöjningar på grund av tullförhöjningar sålunda måste vara förenliga med de av fullmäktige angivna riktlinjerna. Och riksbanksfullmäktige framhålla: »Det är nämligen av betydelse att kunna konstatera, huruvida prisrörelsernas ursprung är att söka exempelvis i tullförhöjningar, förändrade växelkurser eller inflationstendenser på den inre marknaden, vilka framstå såsom primära i förhållande till växelkurserna.»

Jag tror mig sålunda vara i gott sällskap, då jag påstår, att ingen penningpolitik i världen kan garantera en idealisk prisnivå, så visst som priserna äro väsentligt beroende av fluktuationerna på världsmarknaden. Men penningpolitiken måste icke minst därför kompletteras med en aktiv och förnuftigt inriktad handelspolitik. Målet för en sådan handelspolitik är dubbelt: å ena sidan att värna och främja exportintressena, å den andra — vilket jag för närvarande åtminstone tycker är det viktigaste — att skydda den inhemska marknaden.

Jag förväntar därför av regering och riksdag och eventuellt nytillsatta riksbanksfullmäktige positiva åtgärder till stöd för de nya riktlinjer, bankoutskottet uppdragit för vår penningpolitik — jag hoppas nämligen i denna fråga inte så mycket på de nuvarande riksbanksfullmäktige — för att just den återhämtning av våra produktpriser skall äga rum, varom utskottet talar och vilken man ej får överlämna åt slumpen att åstadkomma. Ty det torde väl numera

vara begripligt för alla och envar, att jordbrukets och övriga näringars idkare icke räddas av fromma önskningar om högre produktpriser, utan endast av att dessa högre produktpriser verkligen åstadkommas.

De riktlinjer för vår penningpolitik, som av bankoutskottet äro utstakade, måste sålunda, för att ej vårt näringsliv skall falla sönder, följas av positivt inriktade beslut.

För jordbruket synnerligen livsviktiga frågor komma att under den återstående riksdagsperioden behandlas, och man får hoppas, att även den kommitté, som nu behandlar vår handelspolitik, snarast under denna riksdag framlägger sitt betänkande.

Det finns, när det gäller vår penningpolitik och prisnivån inom landet, även andra intressen att bevaka än bevarandet av kortsiktiga förmåner åt konsumentkooperationens och fackföreningarnas klientel. Näringslivets män och icke minst jordbrukets ha rätt att ur landsgagnelig synpunkt begära sådana åtgärder, att näringslivets produktionskostnader bli täckta.

För närvarande torde inga manchesterliberala åsikter kunna rubba det faktum, att varje land måste se till att med försvarsåtgärder bevaka alla lämpliga arbetsmöjligheter för det egna landets innevånare.

Till herr Möller, som har för vana att här i kammaren varna för fackföreningsarbetarnas känslor, kan jag i dag inte underlåta att säga, att herr Möller skall inte glömma, att jordbrukarklassen, som också är känd för att vara en laglydig och tålig samhällsklass, inte heller tål hur mycket kallt stål som helst. Och konsekvenserna av en viss här i landet förd politik kunna bli helt andra än vad herr Möller tänker sig.

Herr Stendahl: Vad angår herr Widells sista anförande kan jag så väl förstå, att min ärade partikamrat inte har någon särskild trängtan att närmare inlåta sig på den politik, som riksbanksledningen förde mellan den 18 och 21 november 1931 beträffande kronans anslutning till pundet, ty ett mera genant ämne för en riksbanksfullmäktig kan man väl knappast leta upp. Missgreppet är så oerhört och så alldeles tydligt, att jag fullständigt förstår tystnadens behag.

Samme ärade talare undrade, hur många i denna kammare, som i medio av år 1931 vid förfrågan möjligen skulle kunna tänkas ha tillstyrkt upptagandet av ett valutalån eller valutakredit. Jag kan ju självfallet inte direkt svara på den frågan, men jag skall lämna det svar, som är möjligt att ge. Och det är, att de svenska köpmän, som under första hälften av år 1931 sågo, att det blåste upp till orkan, voro inte få. Och när vi kommo så långt fram på året 1931 som till juni månad, var det intet sällsynt samtalsämne köpmännen emellan, att det ändå var märkvärdigt, att riksbanksledningen inte ansåg skäl föreligga att i tid skaffa sig en nödig valutareseerv för att möta den storm, som man med säkerhet kunde se skulle komma.

Den sista punkt, som den ärade talaren berörde, var de av mig här spikade och demonstrerade kurvorna, och den ärade talaren undrade, var jag hade kunnat få så märkvärdigt felaktiga uppgifter ifrån. På den frågan skall jag kunna ge ett svar, som jag hoppas blir till den ärade interpellantens fulla belåtenhet. På bankoutskottets hemställan äro dessa kurvor dragna i Sveriges riksbank och överlämnade till bankoutskottet. Är det så, att man i riksbanken lämnat bankoutskottet felaktiga kurvor, ja då beklagar jag, men sannerligen det kan vara bankoutskottets eller min skuld.

Herr Widell: Herr talman! Den föregående ärade talaren nämnde om kurvorna. Jag har inte sett dem, ty jag kan inte se på så långt håll, utan jag trodde efter hans framställning, att dessa kurvor avsågo valutakurserna. Men

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

Ang.
riksbankens
valutapolitik.
(Forts.)

jag talade om valutaköpen och -försäljningarna, inte om kurserna. Kurserna äro ju en enkel och klar sak, och dem har jag inte resonerat om, utan det var som sagt frågan om köp och försäljning.

Herr Johansson, Johan: Herr talman! Herr Möller ägnade en viss uppmärksamhet åt mitt nyss hållna anförande, och jag förstår, att han inte kände sig så angenämt berörd av de klagomål jag kom med. Den där jämmerlåten får man titt och tätt höra, menade han. Men det går an för herr Möller och de grupper han närmast stöder sig på, de ha nog sina intressen tämligen på det torra. Så är däremot inte förhållandet med jordbrukarna och näringsidkarna här i landet. Det är inte för dem likgiltigt, om riksbanken har ett diskonto, som går upp till 8 procent. Vad jag uttalade mig om var att man bör skilja på politiken före guldmyntfotens övergivande och efteråt, och därvid var det riksbankens skyldighet att tillse, att en politik fördes, som i möjligaste mån gav oss nödig tillgång till utländska valutor här i landet. Jag har däremot inte tagit ställning till guldmyntfoten såsom sådan, den frågan har inte varit före i utskottet, och från vår sida har det inte gjorts någon som helst anmärkning rörande den saken. Det är en teori, som får stå för herr Möllers egen räkning. Vad jag hållit mig till, är att diskontot bort höjas tidigare, innan guldmyntfoten släpptes för att undvika den hårda höjning, som efteråt skett, vilken skadat näringslivet i hög grad.

Efter härmed slutad överläggning lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.

Punkten 2.

I denna punkt hade utskottet uttalat sig angående vissa krediter, som riksbanken vid olika tillfällen under år 1931 samt början av år 1932 för Kreugerkoncernens behov beviljat — antingen i form av rediskonteringsrätt för Skandinaviska kreditaktiebolaget, såsom koncernens huvudbankförbindelse, jämte vissa andra banker eller direkt till företag, anslutna till koncernen — intill ett belopp av tillhopa omkring 158 miljoner kronor, vilka krediter avsetts för fullgörande av Kreugerkoncernen åvilande betalningsförpliktelser i utlandet. Utskottet hade därvid framställt åtskilliga anmärkningar mot riksbankens ifrågavarande åtgöranden, varefter utskottet anförte bland annat följande:

»Vid bedömandet av förevarande spörsmål har utskottet icke förbisett, att förhållandena vid den tid, då fullmäktige haft att taga ställning till desamma, givetvis tett sig i avsevärd mån annorlunda än nu. Jämväl har utskottet beaktat vad fullmäktige erinrat om angelägenheten av att undvika en betalningsinställelse för Kreugerkoncernen med därav följande skakningar av det svenska näringslivet, om Skandinaviska kreditaktiebolagets uppfattning rörande koncernens kreditvärdighet, om bankspektionens uttalade mening angående nämnda banks soliditet samt om de utfästelser, som av ledamöter av statsrådet gjorts i samband med vissa av krediterna. Det vill dock synas utskottet, som om hänsynen till riksbankens huvuduppgift såsom värdare av landets valuta bort föranleda fullmäktige att icke, på sätt som skett, engagera riksbanken i en stödaktion av här förevarande art, till vilken det närmast bort ankomma på Kungl. Maj:t och riksdagen att taga ställning.

Vad i detta ärende i här angivna avseenden förekommit har synts utskottet vara så anmärkningsvärt, att utskottet ansett sig icke kunna underlåta att det samma för riksdagen omförmäla.»

Reservation hade anmälts av herrar *C. E. Svensson, Johansson* i Östersund, *Ström* i Lidköping, *Möller, Bäcklund, Lovén, Wikström* och *Wigforss*, vilka ansett, att utskottets uttalande under denna punkt bort hava den lydelse, som i reservationen angivits. I det av reservanterna föreslagna uttalandet hade bland annat anförts:

Ang. vissa till Kreuger-koncernen lämnade krediter m. m.
(Forts.)

»Med hänsyn till ifrågavarande stödaktions omfattning och speciella karaktär synes det enligt utskottets mening hava förtjänat övervägas, om icke redan då fråga i april 1931 väcktes om den sedermera medgivna krediten å 74.7 miljoner kronor fullmäktige bort hänvisa Skandinaviska kreditaktiebolaget att bringa frågan om det begärda stödet under Kungl. Maj:ts prövning.

Då utskottet funnit den ställning, som fullmäktige i förevarande ärenden intagit, icke föranleda vidare yttrande från utskottets sida än vad här angivits, innebär detta icke, att ej fullmäktiges åtgärder kunna efteråt göras till föremål för erinringar ur en eller annan synpunkt. Utskottet har dock ansett sig icke kunna förbise, att förhållandena vid den tid, då fullmäktige haft att taga ståndpunkt till kreditärendena, tett sig i avsevärd mån annorlunda än nu ävensom att fullmäktige såväl i ett allmänt intresse att undvika en betalningsinställelse för Kreugerkoncernen med därav följande skakningar av det svenska bankväsendet som ock i Skandinaviska kreditaktiebolagets uppfattning om koncernens kreditvärdighet, i bankinspektionens uttalade mening angående nämnda banks soliditet samt i nyssnämnda utfästelser från ledamöter av statsrådet haft stöd för de vidtagna åtgärderna. Ej heller får det förbises, att fullmäktige icke haft anledning att ifrågasätta riktigheten av Kreugerkoncernens bokslut eller av erhållna uppgifter angående koncernens ställning.

Vad i detta ärende förekommit har utskottet velat för riksdagen omförmäla.»

Herr **Widell**: Herr talman! Jag anhåller nu att få återkomma till den senare delen av bankofullmäktiges förklaring.

Rörande de åtgärder, som beröras av den under punkt 2 i utlåtandet anförda kritiken över vissa av fullmäktige beviljade krediter, få fullmäktige, utöver vad som anföres i fullmäktiges i utskottets utlåtande återgivna skrivelse, meddela följande.

Den rediskonteringsrätt, som beviljades Skandinaviska kreditaktiebolaget den 5 maj 1931, föranleddes, såsom i utlåtandet anges, av Kreugerkoncernens behov av medel för inköp av utländsk valuta i och för verkställande av viss utbetalning till Tyskland. Fullmäktige vilja framhålla, att det avtal med Tyskland, som skulle fullföljas genom ifrågavarande utbetalning, hade träffats redan år 1929. Om fullmäktige under år 1931 tillfrågats, huruvida de ville på något sätt understödja tillkomsten av ett dylikt avtal, hade säkerligen ingen av fullmäktiges ledamöter avgivit sin röst härför. Fullmäktige ha sålunda icke på något sätt bidragit till att skapa den föreliggande situationen. I ett tvångsläge har det gällt att av två onda ting taga det minst onda. I detta sammanhang må erinras, att även om Skandinaviska kreditaktiebolaget ej ens till någon del tagit rediskonteringsrätten i anspråk, riksbanken ändock på grund av guldmyntfoten varit skyldig att mot likvid i vanlig ordning ställa erforderlig utländsk valuta till förfogande.

Utskottet framhåller det otillfredsställande i att en redogörelse för Kreugerkoncernens ställning ej infordrades, innan riksbanken lämnade en så stor kredit som den ifrågavarande, och att säkerheter av den ringa likviditetsgrad, varom var fråga, lagts till grund för krediten.

Häremot må erinras, att om riksbanken lämnat Kreugerkoncernen en kredit, hade givetvis en detaljerad redogörelse infordrats för koncernens ställ-

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

ning. Men krediten lämnades till Skandinaviska kreditaktiebolaget. Den senaste tidens händelser ha trängt sig så inpå oss, att vi nu ha svårt att frigöra oss från intrycket av desamma även vid vårt bedömande av vad som timat under förra året. Det första villkoret för att kunna opartiskt döma i denna sak är att försöka skärskåda fjolårets beslut och händelser i deras verkliga miljö. Det var dock ej länge sedan, som knappast någon tvivlade på att Kreugerkoncernen utgjorde en fullt solid finanskoncern, som åtnjöt obetingat förtroende hos svenska och utländska banker. Dess fondställning syntes utomordentligt stark. I styrelserna för dess olika bolag suto ansedda in- och utländska finansmän. Den storbank, som erhöi rediskonteringsrätten i riksbanken, hade två av sina ledande direktörer i styrelsen för det ena och en av dessa direktörer i styrelsen för det andra av de två bolag, som voro acceptanter å de växlar, som skulle rediskonteras i riksbanken. Nämda storbanks likviditet och soliditet voro enligt bankinspektionens mening fullt betryggande. Riksbanken hade sålunda fullgod säkerhet redan i nämnda banks ansvarighet. Härtill kom, att koncernbolagen då inom bankkretsar ansågos fullt goda för sina förpliktelser. Under sådana förhållanden ansågo fullmäktige sig ha uppfyllt alla rimliga krav, då Kreuger fick lämna muntliga uppgifter till komplettering av de upplysningar, som erhållits av ovannämnda storbankschefer och av koncernens styrelseberättelser och balansräkningar.

Utskottet framhåller, att fullmäktige redan i maj 1931 bort vidtaga åtgärder för en ingående undersökning av koncernens ställning. Detta uttalande synes utgå ifrån, att fullmäktige redan år 1931 bort inse, att de uppgifter, Kreuger personligen lämnade, voro oriktiga, att balansräkningarna voro missvisande, och att koncernens bankförbindelser ej voro orienterade rörande koncernens ställning. Såsom redan nämnts, lämnade Kreuger redan i maj 1931 vissa uppgifter till komplettering av vad som kunde utläsas ur berättelser och balansräkningar. Vidare fick Kreuger den 4 september 1931 i närvaro av bankdirektör Lauritzen i Skandinaviska kreditaktiebolaget inför fullmäktige lämna en ingående redogörelse för koncernens utländska förpliktelser. Härav framgick, vilket fullmäktige även anført i skrivelse till utskottet, att till mitten av maj år 1932 något större behov av utländsk valuta ej vore att förvänta. När Kreuger den 21 oktober 1931 gjorde framställning om en ny kredit, fordrade förste deputeraden, att han skulle lämna en ingående skriftlig redogörelse för koncernbolagens ställning. Ett par dagar därefter överlämnades en uppgift, vilken såsom varande alltför knapphändig ej kunde godtagas. Den då efterlysta, mera detaljerade redogörelsen kunde enligt uppgift icke lämnas, förrän vissa upplysningar införskaffats. Först den 5 november 1931 överlämnades av Kreuger undertecknade uppställningar över Svenska tändsticksaktiebolagets och aktiebolaget Kreuger & Tolls skulder den 15 oktober 1931 ävensom de för skulderna lämnade säkerheterna. Ej förrän den 23 februari 1932 fingo fullmäktige anledning att ifrågasätta fullständigheten av de uppgifter, som lämnats den 5 november 1931. Orsaken härtill var, att det visade sig, att Kreugerkoncernens representanter ej hade kännedom om storleken av en betydande kredit till International Match Corporation, som förföll ungefär vid sistnämnda tidpunkt. Omedelbart därefter igångsattes en ingående undersökning av ställningen.

Vad beträffar anmärkningen om ifrågavarande säkerheters ringa likviditetsgrad, må erinras, att fullmäktige avslogo en framställning om kredit till koncernen mot säkerhet av de tyska obligationerna. Däremot beviljades en storbank, vars likviditet ansågs god, rätt till rediskontering i mån av behov av växlar, accepterade av Svenska tändsticksaktiebolaget samt av aktiebolaget Kreuger & Toll. När ärendet den 5 maj 1931 behandlades, fanns anledning förvänta, att krediten ej helt skulle tagas i anspråk, och att den skulle bli

relativt kortvarig. Såsom nämnts i redogörelsen till utskottet, togs densamma i anspråk först i slutet av juli och hade utnyttjats i sin helhet först i mitten av september 1931. Det var de oförutsedda händelser, som inträffade på den internationella penningmarknaden, vilka föranledde, att Skandinaviska kreditaktiebolagets likviditet blev så ansträngd, att krediten måste helt utnyttjas och därtill omsättas. Realsäkerheten infordrades i slutet av augusti 1931. Därvid erhöles de tyska obligationerna, vilka Skandinaviska kreditaktiebolaget för sin del godtagit som säkerhet för krediten.

Utskottet framhåller, att riksbanken i början av maj 1931 borde ha hänvänt sig till statsmakterna för en stödaktion till Kreugerkoncernen. Med anledning av detta uttalande vilja fullmäktige hemställa till kammaren, huru det skulle ha uppfattats inom och utom landet, om fullmäktige i det relativt gynnsamma ekonomiska läge, som var rådande före utbrottet av den österrikiska krisen, givit offentlighet åt Kreugerkoncernens enligt vad allmänt då ansågs rent tillfälliga likviditetssvårigheter.

Vad beträffar de krediter till Kreugerkoncernen, som beviljades i oktober 1931 och februari 1932, ha fullmäktige följt den traditionen, som sedan lång tid tillbaka tillämpats i riksbanken, nämligen att, då regeringen under en kristid funne vissa åtgärder från centralbankens sida ur allmänna synpunkter nödvändiga och ställde i utsikt, att eventuella förluster ej skulle drabba riksbanken, fullmäktige ej borde undandraga sig att lämna sin medverkan. I förevarande fall ha fullmäktige helt anslutit sig till regeringens uppfattning om åtgärdernas allmännyttiga betydelse och ofrånkomlighet. I fråga om oktoberkrediten må framhållas, att för densamma pantförskrivits så gott som samtliga aktier i Bolidens gruvaktiebolag. Regeringens utfästelse avsåg övertagandet av dessa aktier. Beträffande den kredit, som beviljades innevarande år, då riksdagen var samlad, må erinras, att ansökningen om densamma måste avgöras under loppet av några timmar.

Av vad fullmäktige anfört i fråga om de klandrade besluten och åtgärderna framgår, att fullmäktige i varje fall handlat uteslutande med hänsyn till vad de ansett vara mest gagneligt för landet i dess helhet. De arbetsuppgifter, som under de senaste åtta månaderna ålegat fullmäktige, ha otvivelaktigt varit mera krävande än vad förut i mannaminne förekommit. Fullgörandet av desamma har varit möjligt endast på grund av det stöd, som fullmäktige ansett sig ha att påräkna hos statsmakterna.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag har, herr talman, anhållit om ordet i syfte att få lämna en redogörelse för den andel regeringen äger i de nu till granskning föreliggande åtgärderna rörande riksbankens kreditgivning och valutavård. Ty ehuru det nu här närmast gäller decharge för riksbanken och dess ledning, har dock regeringens ställning till det skedda i den redogörelse bankoutskottet mottagit från riksbanken blivit berörd på ett sådant sätt, att det ur alla synpunkter måste anses önskvärt, att fullt ljus får falla över regeringens delaktighet i de vidtagna åtgärderna. Det är regeringen angeläget, att klarhet härom råder över hela linjen.

Först då några ord om det inbördes konstitutionella förhållandet mellan regering och riksbanken. Gränserna och formerna för deras samverkan ävensom för deras inbördes befogenheter och ansvar äro fastställda, dels genom grundlagsstadganden i Regeringsformen och Riksdagordningen, dels genom bestämmelser i Lag för Sveriges riksbank, dels genom av riksdagen eller dess bankoutskott lämnade föreskrifter.

I fråga om sammansättningen av riksbanksledningen äger Konungen att förordna en fullmäktig och en suppleant för denne. Om den kungavalda ledamoten föreskrives, att han skall vara fullmäktiges ordförande, men han må ej

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

utöva annan befattning inom riksbankens styrelse. Detta innebär bland annat, att till förste deputerad, d. v. s. till riksbankschef, utses någon bland de av riksdagen valda fullmäktige. Kärnan i samtliga övriga bestämmelser återfinnes i grundlagsstadgandet Regeringsformen § 111, att »fullmäktige i riksbanken ... kunna ej, i och för sin befattning, emottaga befallningar utan av riksdagen allena, och enligt dess instruktioner, ej heller till redo och ansvar ställas, utan efter riksdagens beslut». Kommentarer till detta stadgande lyda i Malmgrens grundlagsedition: »Detta stadgande är ett motstycke till vad som i RF § 47 säges om statens ämbets- och tjänstemän. Likasom dessa skola lyda Konungens bud och befallningar, så skola fullmäktige ... lyda riksdagens. Liksom Konungen är de förnas högste förman, så är riksdagen att anse som de senares förman. Lika litet som riksdagen äger inblanda sig i de förvaltande och dömande statsorganens verksamhet och giva dem order, lika litet äger Konungen sådan makt gentemot riksdagens funktionärer.» Det är, som vi alla veta, också riksdagen ensam som beviljar ansvarsfrihet eller som, genom att vägra ansvarsfrihet för en, flera eller alla fullmäktige, avlägsnar denne eller dessa från sina befattningar.

Som av denna resumé framgår, äger riksbanken gentemot regeringen fullkomlig självständighet. Visserligen äger Konungen att, på sätt som skett i ett av de i bankoutskottets nu föredragna betänkande omnämnda fallen, genom befullmäktigat ombud till fullmäktige avgiva yttrande i något särskilt ärende. Men detta ombud äger icke att ens kvarstanna vid ärendets fortsatta behandling, än mindre deltaga i det följande beslutet. Fullmäktige äga även att, om de anse skäl därtill föreligga, hänföra protokollet över beslutet till hemliga sådana, varigenom såväl omständigheterna vid beslutets tillkomst som de avgörande motiven därför kunna hållas okända jämväl för regeringen.

Under dessa omständigheter bör det väl vara självfallet att — frånsatt enstaka yttranden av nyssnämnda art, vartill jag för övrigt senare återkommer i annat sammanhang — det blir och måste bli beroende av riksbankens styrelse, huruvida och i vilken omfattning samarbete mellan regeringen och riksbanken upptages beträffande spörsmål, som tillhöra riksbankens verksamhet. Åtminstone har den nu sittande regeringen ansett sin lojalitetsplikt mot grundlagens bud förplikta den att icke påkalla någon annan ordning. I de fall, av vilken betydelse de än månde vara, där riksbanken handlat utan samråd med regeringen, har banken, så länge den nu gällande konstitutionella arbets- och maktfördelningen i detta avseende består, enligt regeringens mening varit i sin fulla rätt därtill. I de fall åter, där riksbanken på ena eller andra punkten önskat få höra regeringens eller dess enskilda ledamöters mening, har denna tveklöst meddelats. Vilket har skett utan varje krav på större hänsyn till de gjorda uttalandena än de däri framförda skälen i och för sig kunna förtjäna.

Från nu angivna utgångspunkter finner jag, med hänsyn till vissa rapporter eller tidningar lämnade uppgifter, det skäligt att få till dagens protokoll antecknat, i vilken mån regeringen, särskilt i de i bankoutskottets betänkande uppräknade fallen av kreditgivning och valutavårdande åtgärder, därom före beslutets fattande ägt kännedom eller därom idkat samråd. I sistnämnda fall önskar jag också få utveckla och belysa de ståndpunkter regeringens ledamöter därvid intagit.

De båda fall av kreditgivning: det första i februari—mars 1931 å 32 miljoner — av vilket belopp dock endast en del togs i anspråk — samt det andra i maj 1931 å 74.5 miljoner, voro för regeringen helt okända till långt fram på sommaren 1931. Om dem har alltså vid tiden för deras beviljande någon meningsyttring från regeringens sida *icke* vare sig påkallats eller avgivits.

Beträffande däremot spörsmålet om frångående av guldmyntheten deltog regeringens medlemmar under veckan 20—27 september 1931 i ärendets behand-

ling. Här gällde det ju också ett ärende, som måste formellt avgöras av Kungl. Maj:t. I detta fall sammanfölla våra meningar med riksbankens, såväl när under den nämnda veckans första del åtgärder vidtogos i syfte att undgå upphävande av sedelinlösningsplikten som när man mot veckans slut fann sig böra uppgiva ansträngningarna i sådan riktning. Eventuella anmärkningar på denna punkt träffa alltså även regeringen.

Däremot blev regeringen icke på något sätt i förväg underrättad om den räntepolitik riksbanken i detta sammanhang tänkte följa. Först efter det beslutet därom blivit inom riksbanken fattade, delgavs innehållet däri regeringen. Samma förfarande har också, i enlighet med praxis, sedermera följts vid prövning av eller vid beslut om riksbankens räntesatser.

Riksbankens åtgärd under hösten 1931 att söka binda den svenska kronan vid pund sterling hade *icke* före igångsättandet ventilerats med regeringen.

Därmed äro vi framme vid den kreditgivning å 40 miljoner kronor, som skedde den 23 oktober 1931 mot säkerhet av aktier i Boliden.

Tidigare under höstens lopp hade enligt uppgifter i tidningarna genom aktieköp i Bolidens gruvaktiebolag äganderätten till Bolidens gruvfält m. m. övergått till Kreugerkoncernen. I den mån dessa köp avsett att vara en förmanlig kapitalplacering hade däremot intet varit att erinra. Annorlunda ställde det sig, sedan det efter hand börjat bli känt, att koncernen och dess kreditinstitut, enligt vad man då trodde på grund av: dels för vissa länder införda moratorier, dels det stora priset på bland annat koncernens papper av olika slag, började dragas med kreditsvårigheter. Redan förut hade man anledning fråga sig, vad Kreugerengagemangen skulle innebära för de svenska industrier, på vilka koncernens monopolsträvanden grundade sig. Det fanns anledning befara, att även om monopolplanerna skulle lyckas och monopolen sålunda komme att tillföra dess ägare stora, fortlöpande inkomster, monopoliseringen med dess upprättande av en mängd moderna utländska fabriker komme att efter hand ödelägga de svenska fabrikatens exportmöjligheter och därmed den svenska industriens existens. Sedan nu Bolidensaktierna kommit i koncernens händer, kunde det tänkas, att, särskilt därest kapitalsvårigheter tillstötte, dessa aktier komme att säljas till utländska köpare eller högbelånas hos utländska kapitalister. Ur inhemsk synpunkt och ej minst från svenska statens sida måste denna eventualitet framstå såsom en synnerligen betänklighet. Man hade här att göra med betydande förutsättningar för en nystartad och enligt den allmänna meningen även i de mest vederhäftiga företagarkretsar såsom löfresrik betraktad svensk industri. Det förhållandet, att statens och gruvbolagets malmfyndigheter i Västerbotten lågo varandra synnerligen nära och i åtskilliga fall måste tänkas bli föremål för gemensam bearbetning, gjorde det ock synnerligen betänklighet, om renodlade utländska profitintressen skulle bli bestämmande över gruvbolaget. Det blev jämväl känt, att utländska gruvexperter hade underkastat bolagets anläggningar ingående värderingar. Här förelåg sålunda enligt regeringens mening ett obestriddligt statsintresse att söka förebygga, att denna industri bleve en bytesvara för den internationella spekulationen.

Att tänka på ett omedelbart statsinköp av bolaget, föreföll med hänsyn till de priser, varom det då talades, ogörlighet. När det däremot blev bekant, att vederbörande ägare, som redan från sitt tillträde belånat aktierna hos en svensk bank, nu ifrågasatte ett lån hos riksbanken, så uppstod den tanken hos regeringens medlemmar, att i detta sammanhang ett visst skydd mot företagets överlåtelse på utländska händer kunde vinnas. Så bleve obestriddigheten, att om bolagets samtliga aktier eller i varje fall en långt övervägande majoritet av dem lades såsom pant för ett av riksbanken beviljat lån till ett belopp, som i varje fall icke överstege pantens värde.

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Medan dessa öfverväganden pågingo inom regeringen, inkom från riksbanken anhållan om en öfverläggning beträffande ett av ingenjör Kreuger begärt lån. Från ett i detta syfte utsett sammanträde, som hölls den 23 oktober och i vilket deltog, utom undertecknad, finansministern, riksbanksfullmäktiges ordförande av Jochnick, förste deputeraden Rooth och fullmäktigen Fehr, rapporterar nu riksbankens styrelse till bankoutskottet, att de närvarande regeringsmedlemmarna betonade, »att en betalningsinställelse för koncernföretagen i dåvarande ömtåliga läge kunde medföra oöverskådliga konsekvenser för bankerna och landet i dess helhet». Men då riksbankens rapport stannar vid meddelandet om denna allmänna, inledande anmärkning från regeringsledamöternas sida, nödgas jag fråga, varför icke rapporten fick fortsätta med vad som gav samrådet dess verkliga och sakliga innehåll, nämligen våra upprepade yttranden, att *därest en ny bankkredit skulle lämnas åt denna låntagare, detta endast borde ske, därest Bolidenaktierna lades i pant för ett i förhållande till deras verkliga värde skäligt belopp*. Det var om frågan, huru en belåning av dessa aktier skulle kunna ordnas på sådant sätt, att, därest panten måste realiseras, staten skulle kunna erhålla optionsrätt till förvärvandet därav, som hela sammanrådets meningsutbyte rörde sig. Visserligen hade man, därest riksbankens rapport till bankoutskottet meddelat detta, måst släppa den nu uppenbara tendensen att söka framställa regeringen såsom en för Kreugerkredit i allmänhet intresserad part. Men man hade i stället lämnat en mera riktig bild av sammanträdet och förhindrat åtskilliga av de fullkomligt missvisande slutsatser, som nu på åtskilliga håll uppbyggts på den offentliggjorda rapporten.

För att regeringens ställning icke på något sätt skulle kunna missförstås, befullmäktigade Kungl. Maj:t finansministern att, på sätt som återgives i bankoutskottets betänkande, direkt vid herrar bankofullmäktiges sammanträde samma dag avgiva ett yttrande till fullmäktiges protokoll. Det synes ha varit lämpligt att — då därmed, såvitt jag förstår, ingen hemlighet blivit röjd — detta yttrande frigjorts från hemligstämpel och fått inflyta i fullmäktiges rapport till bankoutskottet. Därmed hade sakens sammanhang blivit uppenbart för en var.

Emellertid kvarstår nu det faktum, att kreditfrågan denna gång — den första — *före* avgörandet av riksbanken underställts vårt yttrande och sedermera ordnats på ett sätt, som överensstämde med den av oss uttalade meningen. Därmed äger regeringen i detta fall ett, om också icke formellt, så dock reellt medansvar. Detta önskar regeringen icke heller undandraga sig. Vi hysa den dag som är den bestämda övertygelsen, att kreditgivningen å denna punkt varit ur risksynpunkt godtagbar och att den dessutom sammanföll med landets intresse. Därest en realisation av panten till lånebeloppets pris ifrågakommit, skulle regeringen omedelbart ha infriat sitt i detta fall gjorda åtagande att under ena eller andra formen söka åstadkomma ett förvärv av densamma med staten som meddelägare. Hittills har detta icke blivit ifrågasatt från något håll, säkerligen bland annat därför att ägarna av pantens eventuella övervärde icke velat avhända sig detta. Skulle däremot förpantningen hos riksbanken icke kommit till stånd, hade antagligen i detta nu Bolidensindustrien och vad därmed sammanhänger varit upplagd för skövling av främmande händer. Utan att närmare ingå på någon detaljredogörelse om detta ärendes läge eller härom eljest erhållna underrättelser eller vidtagna undersökningar vågar jag göra gällande, att i den mån kritiken inriktar sig på detta fall den icke äger fog för sig.

Härmed övergår jag till regeringens medverkan till kreditgivningen den 23 februari i år. I sammanhang med utlämnandet av det föregående lånet fördes, enligt av riksbanken oss lämnade upplysningar, på tal, när för koncernen ur

skuldregleringssynpunkt nästa kritiska tidpunkt skulle inträffa. En sådan hade då angivits till senare delen av februari 1932. I medio av februari månad erhöles vi via riksbanken meddelande, att erforderliga medel för gäldandet av i månadens senare del förfallande belopp anskaffats och att allt skulle gå klart. Under mellantiden hade regeringen icke haft någon anledning att syssla med kreditfrågor av detta slag.

Den 23 februari omkring klockan 7 e. m. blev jag uppsökt i mitt hem av riksbanksfullmäktiges ordförande, vilken förklarade, att jag vore tvungen att följa honom till riksbanken, där ett oerhört viktigt sammanträde, som icke tålde något uppskov, påginge. Jag förklarade mig hindrad, under hänvisning till att jag lovat att om en halv timme vara på annat håll. Herr af Jochnick vidhöll emellertid, att här funnes icke något rum för tvekan. I korthet meddelade han, att samma dag på förmiddagen ingått underrättelse från Amerika, där ingenjör Ivar Kreuger vistades, att de förut utlovade och påräknade medlen till utbetalningar, dels för Svenska tändsticksaktiebolaget, förfallna den 21 februari, och dels för Kreuger & Toll, förfallande den 1 mars, skulle bekommit, utan hade löftena därom återtagits. Herr Kreuger låge nu sjuk i Amerika. Därest icke före kl. 9.45 samma kväll 2 miljoner dollars detacherats till New York, finge Svenska tändsticksaktiebolaget omedelbart inställa sina betalningar. Under dagens lopp hade, meddelade herr af Jochnick vidare, förhandlingar förts med privatbankerna i syfte att få dem att träda till. Men dessa förhandlingar hade nu gått sönder, och intet annat återstode än en eventuell gemensam aktion från staten och någon eller några större privatbanker. Även den möjligheten vore emellertid på så kort tid synnerligen svår att realisera. I varje fall måste jag, då dessutom finansministern ej funnes i staden, komma med till sammanträdet.

Jag sporde då herr af Jochnick, varför icke riksbanken vände sig till sin egentliga principal, bankoutsrottet. Dess plikt vore att här gripa in. Men han förklarade då, att det vore absolut omöjligt att på de båda återstående timmarna få ihop ett sammanträde med bankoutsrottet och av detta få något besked eller bistånd i detta fall.

Jag erkänner, att jag ett ögonblick kände en stark frestelse att, under hänvisning till regeringens konstitutionella rätt att hålla sig utanför, vägra att följa med. Och hade jag då läst vissa tidningars utläggningar om huru »regeringen sökt pressa fram krediter till Kreugerkoncernens förmån», hade jag kanske satt mig i säkerhet mot dessa utläggningar. Men den ingivelsen varade blott någon minut. I nästa erinrade jag mig, att riksbanksledningen här utan varje sitt eget förvållande fann sig försatt i en ytterst prekär situation och att den nu påkallade regeringens råd och bistånd. Med klar insikt om vilken vansklighet sak det här gällde och huru genom min medverkan i detta fall marken kunde beredas för angrepp, förtal och misstyndningar, följde jag bankofullmäktiges ordförande.

Vid ankomsten till riksbanken erhöles jag först ett kort referat över vad senast hänt. Till de båda ovan nämnda anspråken hade sällat sig ett nytt: International Match Corporation hade en skuld på 4 miljoner dollars, som förföll den 27 februari. Även till denna skulds inbetalning eller omsättning behövdes pengar.

Sistnämnda fråga avfärdades först. Man enades om, att kunde icke det amerikanska bolaget självt på ena eller andra sättet klarera sitt gäldbelopp, fick bolaget falla. Då hade åtminstone början till kraschen icke skett på svensk mark och icke direkt träffat ett svenskt industriföretag. Likaledes rädde enstämmighet därom, att därest International Match Corporation icke den 27 kunde reda upp sin skuld, skulle de svenska kreditgivarna icke förskottera

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

medel till Kreuger & Tolls kupongränta å 1.2 miljoner dollars den 1 mars. Ty då fann man räddningsåtgärder på den punkten malplacerade. I motsatta fallet med International Match skulle sistnämnda ärende senare övervägas.

Men så återstod det på timmar och minuter överhängande spörsmålet om betalningsinställelsen för Svenska tändsticksbolaget med dess 7,000 anställda svenska arbetare och funktionärer. En under de tidigare förhandlingarna framställd tanke att för gäldande av den på sista dagen löpande dollarskulden å 2 miljoner riksbanken och de tre större enskilda bankerna skulle halvera det erforderliga tillskottet upptogs till förnyat övervägande. Svårigheten låg däri, att huvudmannen för en av dessa banker befann sig utomlands. Men han anträffades där ute och förhandlingarna upptogs. Han kunde dock icke av mig förmås att gå längre än att han förklarade sig villig att efter sin hemkomst ta saken under förnyad prövning. Jag kan nu här tillägga, att han, några dagar senare hemkommen, verkligen förklarade sig villig att under viss förutsättning övertaga sin andel, men att åtagandet för den bankens vidare kommande icke hann genomföras, innan dödsskottet i Paris kastade om läget och skapade en helt ny situation.

Vid den fortsatta överläggningen med de båda återstående bankföretagen och, sedan den från bolaget erbjudna pantens beskaffenhet närmare precisrats, förklarade bankerna sig villiga övertaga sina tidigare ifrågasatta andelar. Riksbankens chef deklarerade då, att han skulle tillstyrka sina kolleger att biträda kreditplanen, men han begärde av mig, att jag skulle utfästa regeringen att, därest det senare skulle visa sig erforderligt, proposition skulle väckas hos riksdagen, att riksbankens nu tilltänkta lånetransaktion finge överföras på Kreditkassan. Härtill förklarade jag, att en enskild regeringsledamot icke kunde i ett ärende, varom han icke haft tillfälle att konferera med sina kolleger, göra någon »utfästelse» på regeringens vägnar, men att jag vore villig att, därest så senare påkallades, förelägga regeringens ledamöter förslag i sådan riktning och för egen del tillstyrka detsamma. Det vid sammanträdet förda protokollet kan för en var, som därav äger att ta del, bestyrka min relation i detta avseende.

Ett par minuter före den utsatta tiden kunde telegrafsvaret lämnas till New York, att medel skulle erhållas. Därmed hade således faran för Svenska Tändsticksaktiebolagets omedelbara betalningsinställelse den 23 februari d. å. avlägsnats.

På sid. 28 i bankoutskottets betänkande meddelas, vilka säkerheter som de koopererande bankerna i detta fall erhöles för de lämnade lånen. Jag anser mig kunna därom säga, att under förutsättning att de stater, hos vilka de i uppräknningen omnämnda obligationerna höra hemma, icke gå i spillror, måste säkerheten — som ju dessutom förstärkes av ett betydande antal aktier i några av våra bästa svenska industriföretag — utgöra en god garanti mot att förluster här skola behöva uppstå.

Under förhandlingarna vid detta sammanträde frapperades jag starkt av att Tändsticksaktiebolagets närvarande representanter, med vilka jag då för första gången haft något att göra, visade sig äga en så oväntat begränsad kännedom om mellanhavandena hos koncernens olika bolag och företag och för övrigt även rörande koncernens ställning överhuvud taget. På enskilda förfrågningar hos övriga närvarande, huruvida de ej gjort samma iakttagelse, bestyrktes detta på flera håll. Till riksbankens representanter uttalade jag därför den bestämda meningen, att det aldrig finge återupprepas, att kreditfrågor av denna art och omfattning måste prövas under dylika förhållanden. Här om förklarade såväl förste deputeraden som fullmäktiges ordförande sig vara med mig fullkomligt ense. Innan man skildes, bestämdes det, att riksbanken skulle omedelbart ta initiativet till en *fullständig undersökning* rörande

koncernens affärer. Därest det, som befaras kunde, visade sig, att verkliga verifikationer på lämnade uppgifter icke kunde företas av annan än koncernens chef, måste han hemkallas och anmodas att direkt deltaga i utredningen. Riksbanken fullföljde också, som bekant, detta program med all energi. Att fortsättningen blev sådan den blev, kunde vid det tillfället icke förutses eller antagas.

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

Härmed har jag, därtill tvingad av beskaffenheten av det material, varmed bankoutsnittet sökt styrka sina slutsatser rörande ansvarsfördelningen i fråga om den statliga kreditgivningen, utförligt måst skildra regeringens ställning och mina egna insatser i detta avseende. Vad jag därutinnan anfört, torde väl ytterligare komma att kompletteras från regeringsbanken av andra talare.

Samfällt tro vi inom regeringen oss vara i stånd att ådagalägga, att regeringen icke har anledning att söka undanskymma något av det, som i detta ärende från vår sida blivit gjort. Och icke blott det, utan tillika, att vi tro oss *äga goda skäl* för den hållning, vi intagit. Det skall ha sitt intresse att erfara, huru de, som mena, att andra exempel bort givas och andra vägar beträdas, vilja utstaka dessa. Därmed skola ju våra eventuella misstag bli lättare skönjbara.

Herr Svensson, Carl: Herr talman, mina herrar! Det har i bankoutsnittet varit två meningar, som brutit sig mot varandra även i denna punkt rörande riksbankens kreditgivning till Skandinaviska banken och dess förbindelser inom Kreugerkoncernen. En mening har ansett, att fullmäktige icke i stort sett kunna klandras för de vidtagna åtgärderna, vilka med hänsyn till de föreliggande omständigheterna vid de tidpunkter, då ställningstagandet skett, varit väl försvarade. En annan mening har ansett, att fullmäktige handlat olämpligt och klandervärt, och att grava anmärkningar i vissa avseenden borde ingå i utskottets utlåtande.

Vid votering i utskottet i princip segrade den sistnämnda meningen med lottens hjälp. Det stod 8 röster emot 8. Sedan gavs åt denna mening en utformning, som måhända icke alla de, som vid voteringen tillhörde den segrande sidan, hade tänkt sig. Jag tror jag vågar säga, att det är sannolikt, att om en votering hade ägt rum sedan anmärkningarna i detalj utformats på det sätt, som hade skett — vilket kanske varit det riktigaste — voteringen hade fått ett annat resultat än vad som nu blev fallet.

Utformningen av kritiken mot riksbankens ledning synes ha skett i syfte att åstadkomma det intrycket, att denna ledning icke varit sin uppgift vuxen. Genom att till varandra foga en lång rad av anmärkningar, varvid man inte heller försummat att i olika vändningar flera gånger upprepa samma sak, torde åsyftas att förstärka intrycket av kritikens berättigande och styrka. Det är svårt att förstå att en kritik av denna art icke slutar med ett yrkande, att ansvarsfrihet inte måtte beviljas fullmäktige i riksbanken.

För min egen del tvekar jag inte att karakterisera kritiken i fråga som en orgie i efterklokhet. De som stå för denna kritik ha emellertid en mycket lätt och mycket tacksam uppgift för närvarande. Även en ganska upplyst opinion har nämligen svårt att giva full rättvisa eller tillbörligt beaktande åt de tillbaka i tiden liggande omständigheter och förhållanden, under vilkas inverkan och tryck de kritiserade åtgärderna vidtagits. Just nu, när det för varje dag framkommer nya avslöjanden om den förfärande svindel, Kreuger och hans företag varit, är det svårt att bringa till fullt beaktande, huru Kreuger och hans företag betraktades för ett år sedan, eller vid den tidpunkt, då den transaktion gjordes, som man i utskottets utlåtande främst inriktar kritiken mot. Då betraktades ännu Kreuger och hans världsomspännande företag som en stolthet och som en styrka för vårt land. Det var nära nog fosterlandsför-

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

rädiskt att tvivla på Kreugers genialitet och på hans storhet. På hans ärlighet var det överhuvud taget ingen som tvivlade. Kreugerföretagens aktier och debentures noterades på börserna i världens största finanscentra till kurser mångdubbelt över de nominella värdena. Det har intresserat mig att slå upp börslistan för den 4 maj 1931, alltså dagen innan detta underhandsbeslut om ställande av en rediskonteringsrätt i riksbanken för Skandinaviska banken ägde rum, för att se vilka värden som då noterades på Kreugerpapperen och på Skandinaviska bankens aktier. Kreuger & Toll serien A. noterades i 430 kronor, serien B. i 432 och debentures i 438 — det nominella värdet var som bekant 100 kronor. Tändsticksaktierna noterades i 216 och 217 kronor — det nominella värdet var 100. Skandinaviska bankens aktier noterades till 312 — deras nominella värde är 142.

När i detta läge Sveriges största bank kom till riksbanken och anhöll att eventuellt få rediskontera en Kreugerkredit, så borde enligt herr Stendahl, som ju har formulerat utskottets utlåtande, riksbanken, innan den lämnade besked, ha med förbigående av Skandinaviska banken företagit en undersökning av Kreugerföretagens kreditvärdighet. Sådant kan man säga nu, och man kan applådera sig själv för sin utomordentliga klokhet och kanske även bli applåderad av andra. Men, mina herrar, är det inte sannolikt, att om riksbanken vid ifrågavarande tidpunkt intagit den ståndpunkten det skulle ha ansetts vara en obehörig inblandning i det privata näringslivets förhållanden, och ett otillbörligt underkännande av Skandinaviska bankens kompetens att själv bedöma sin kreditgivning och en oberättigad misstro mot dess även av bankinspektören vitsordade solvens? Det var ju nämligen Skandinaviska banken, som var låntagare hos riksbanken.

Riksbanksfullmäktige ha för övrigt i den förklaring, som nyss givits genom herr Widell, påpekat det i detta sammanhang betydelsefulla faktum, att Skandinaviska banken hade två av sina direktörer i styrelsen för det ena och en av dessa direktörer i styrelsen för det andra av de två företag, som voro acceptanter på de växlar, som skulle rediskonteras i riksbanken.

I förbigående vill jag påpeka, att en av dessa direktörer fortfarande lär vara direktör i den numera statsunderstödda Skandinaviska banken.

Det förefaller som om de, vilka kritisera riksbanken för lättvindig kreditgivning till Skandinaviska banken, skulle ha haft mångdubbel anledning att rikta strålkastaren mot ledningen av denna bank och dess sätt att bevilja kredit. Något sådant har inte kommit till synes, ehuru ju tillfälle som bekant icke saknats. I stället kan man nog förmärka en viss dimbildning omkring det ansvar, som påvilar nämnda banks ledning i detta sammanhang.

I utskottets utlåtande framhålles i olika sammanhang de ogynnsamma verkningarna av den här ifrågavarande kreditgivningen. Även där använder man sig av upprepningens metod för att åstadkomma starkaste möjliga intryck. Den medförde »en kännbar minskning i vårt lands likvida kapitaltillgångar» och därigenom »till förfång för legitim svensk företagsamhet föranledde en högre räntenivå än som eljest behövde ifrågakomma samt en avsevärd inskränkning av kreditmöjligheterna för produktionen inom landet». Kreditgivningen utgjorde »en väsentlig anledning till de kreditrestriktioner och de höga räntesatser, som under det senaste halvåret måst upprätthållas». Den var en »bidragande orsak till att vårt land i september 1931 nödgats frångå guldmyntfoten». Riksbankens ställning har försvagats och dess valutavärdande verksamhet har försvårats, heter det.

Allt detta är efter min uppfattning att i väsentlig grad överdriva verkningarna på vårt ekonomiska liv av den ifrågavarande kreditgivningen. Att densamma kan ha medfört vissa ogynnsamma verkningar, skall visserligen icke förnekas, men säkerligen icke i den grad, som utskottet vill göra gällande.

Vare sig i fråga om guldmyntfotens frånträdande, i fråga om diskontopolitiken eller i fråga om behovet av kreditrestriktioner ha krediterna i fråga spelat någon avgörande roll. Saken har med ett ord i utskottets framställning givits alltför stora proportioner och tillmätts en alltför avgörande betydelse.

Det är efter den mening, som jag här företräder, framför allt icke berättigat att i denna sak rikta en kritik mot riksbanksfullmäktige av den art, som skett från utskottets sida. Det är tillräckligt att, såsom reservanterna vilja göra, med tanke på framtiden draga vissa slutsatser, främst och framför allt den slutsatsen, att fullmäktige i riksbanken böra med stor försiktighet behandla kreditfrågor, som till karaktären närma sig statliga stödaktioner, och icke draga sig för att i sådana fall bringa statsmakterna i kontakt med problemen i fråga.

Från dessa utgångspunkter tillåter jag mig, herr talman, yrka, att kammaren måtte biträda det uttalande, som innefattas i den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Bankoutskottets ytterst intressanta betänkande lämnar i denna punkt åtskilliga upplysningar, vilka ge anledning till några erinringar, som jag här ville understryka, och hans excellens herr statsministerns här hållna anförande ställer också för kammaren samma frågor i en lika intressant belysning.

Om jag först håller mig till vad utskottet här framfört, måste jag säga mig, att utskottet väl mycket uppehållit sig vid en punkt, under det att två andra punkter i utskottets eget yttrande förbigås tämligen lätt. Utskottet uppehåller sig mycket vid de rediskonteringskrediter, som i maj 1931 beviljades. Jag delar den uppfattning, som genom bankoutskottets ärade ordförande kommit till uttryck, att mot dessa rediskonteringsbeslut knappast med fog någon erinran kan göras. Man kan säga, att det förelåg svårigheter, men krediterna ha givits i en sådan form, på en sådan tid och under sådana förutsättningar, att det hela inte gärna kan betecknas annat än som en ganska normal företeelse, även om beloppet var synnerligen högt. Vid detta uppehåller sig utskottet, och jag tror, att utskottet överdriver dess betydelse i högsta grad.

Men utskottet förbigår den kredit, som lämnades på hösten 1931, och den kredit, som lämnades i februari 1932. De finnas omnämnda i bankofullmäktiges berättelse, men för reflexioner, som utskottet gör, spela de ingen betydande roll. Efter mitt sätt att se är det emellertid dessa båda krediter, och framför allt den i oktober 1931 beviljade, som äro anmärkningsvärda, och det är med avseende på dem, som jag framför allt här skulle önska, att kammaren kunde få klarhet.

Går jag då till vad hans excellens här anført, så stå emot varandra uppgifter i bankofullmäktiges här avgivna berättelse och i hans excellens framställning. Hans excellens betonade nämligen, att det förhöll sig så, vilket man absolut icke får något intryck av när man läser bankofullmäktiges berättelse, att samarbetet mellan fullmäktig och regeringen ägde rum *på fullmäktiges initiativ* i oktober 1931. Läser man vad fullmäktige skrivit, vilket är återgivet på sid. 25 i bankoutskottets betänkande, heter det: »Den 22 oktober kl. 11 f. m. beslöto fullmäktige att avslå låneansökningen». — »Vid ett senare fullmäktigesammanträde samma dag *meddelade fullmäktiges ordförande, att finansministern uttalat sina bekymmer över läget och hemställt*, att man skulle söka finna en väg ur svårigheterna» — därvid hade även frågan om Boliden berörts. Sedan upplyses det, att »den 23 oktober ägde en konferens rum hos statsministern. Vid denna närvaro finansministern samt *enligt kallelse* fullmäktiges ordförande, förste deputeraden och herr Fehr.»

Jag tror inte, att många skola kunna läsa detta uttalande så, att på inbjudan

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

av fullmäktige hölls en konferens hos statsministern, utan såvitt jag kan läsa detta, ha här fullmäktige sagt, att det var finansministerns uttalade bekymmer över fullmäktiges avslag på den begärda ansökningen, som var avgörande.

Nu är det ju möjligt att båda upplysningarna kunna förenas. Det är mycket möjligt, att denna finansministerns under hand framställda åsikt hos fullmäktige framkallat ett initiativ. Då synes det mig, som om detta initiativ visserligen med hans excellens kan sägas formellt komma från fullmäktige, men jag tror inte, att det i sådana här frågor är skäl att hålla sig till så att säga rent yttre formella synpunkter.

Från vem kom det verkliga initiativet?

Det är denna fråga, som inte kan besvaras med stöd av de här från motsatta håll lämnade, och såvitt jag förstår mot varandra stridande uppgifterna. Hans excellens har inledningsvis med synnerlig utförlighet uppehållit sig vid grundlagens bestämmelser angående regeringens ställning, och jag ger honom fullkomligt rätt i allt vad han säger. Men det finns även någonting som han inte säger, alldeles som i utskottets utlåtande. Och det han icke säger, det är, att grundlag och lag absolut hindra regeringen att blanda sig i kreditgivningsfrågor; åtminstone är detta min uppfattning. Riksbankens valutapolitik och riksbankens politik överhuvud taget, när det gäller vårt ekonomiska liv, ha betydelse för regeringen, men regeringen har varken rätt eller konstitutionell möjlighet att i något som helst avseende eller på något som helst sätt inblanda sig i en kreditgivningsfråga. Om nu regeringen tagit det formella eller materiella initiativet lämnar jag därhän, men om den har tagit initiativet, så har regeringen därmed beträtt en väg, som enligt mitt förmenande är både inkonstitutionell och i och för sig felaktig.

För mig står det klart, att man här måste försöka komma till en fördelning av ansvaret mellan regering och fullmäktige. Hans excellens tar sin del av ansvaret från sina utgångspunkter. Fullmäktige måste naturligtvis bära sin del. Men vem som bär ansvaret för att regering och fullmäktige ha blandat in sig med varandra och därigenom skapat en divisionsansvarssituation, som knappast är lycklig, och som har mycket betänkliga följder, det är ingalunda utrett.

Om jag skulle följa det intryck jag har, och jag har ju intet annat att följa, då man inte har fullkomligt exakta uppgifter, måste jag säga mig, att detta regeringens steg i oktober 1931 att överhuvud taget inlåta sig, vare sig på kallelse eller utan kallelse, på en kreditgivningsfråga, var det första steget, som ledde till februariåtgärden. Det var första steget på den sammanblandningens väg, som aldrig bort beträdas. Därför måste efter mitt sätt att se *ansvaret läggas i första hand på den svenska regeringen.*

Se vi nu på hur det hela gått till finna vi också, att sammanträdet den 23 oktober efter den privata sammankomsten hos statsministern *rent officiellt innebar ett initiativ från Kungl. Maj:t.* Jag har inte funnit, och det torde inte heller vara fallet, att vid det sammanträde, som ägt rum i februari 1932 mellan statsministern och riksbanksfullmäktige något sådant protokoll från statsrådet förelåg eller något sådant officiellt initiativ kan anses ha tagits. Men vid sammanträdet den 23 oktober företrädde finansministern *med en av Kungl. Maj:t genom beslut i statsråd utfärdad fullmakt*, vilken visserligen är mycket egendomlig och inte har någon annan form än ett protokollsutdrag, men det må vara — *officiellt måste jag ge statsrådsprotokollet vitsord.* Och i detta officiella statsrådsprotokoll förekommer *icke något tal om någon inbjudan från fullmäktiges sida*, utan det förekommer endast en erinran om vad riksbankslagen säger och i anledning därav ett Kungl. Maj:ts beslut att uppdraga åt finansministern att förhandla.

Herrarna finna protokollet dels i bankoutskottets utlåtande nr 40 på sidan

30, dels i min reservation till konstitutionsutskottets dechargebetänkande nr 13, på sidan 14 — det gäller här alldeles samma protokoll. Enligt detta har Kungl. Maj:t uppdragit åt chefen för finansdepartementet att förhandla med chefen i riksbanken rörande vissa åtgärder i samband med den ekonomiska krisen. Om jag skall anmärka något mot fullmäktige i detta sammanhang, måste jag ju säga, att det förvånar mig något, att denna fullmakt kunnat godtagas som grundval för de utfästelser, som gjorts. När vi i konstitutionsutskottet sågo detta protokoll, och jag ville göra gällande, att detta kunde innebära en inblandning i en kreditgivningsfråga, väckte detta inom utskottet en fullständig opposition. Detta kunde inte tänkas, ty där står talat endast om åtgärder i samband med den ekonomiska krisen, och det är ju fullkomligt riktigt, att sådana förhandlingar få föras. Nu få vi den upplysningen, att dessa »vissa åtgärder i samband med den ekonomiska krisen» uteslutande avsågo denna kreditgivningsfråga.

Jag måste, tills motsatsen blir bevisad, hålla mig till vad statsrådsprotokollet sagt, och där ligger initiativet hos Kungl. Maj:t. Nu anser jag, att fullmäktige knappast i detta fall kunnat på denna fullmakt anse finansministern berättigad att göra den utfästelse han gjorde. Men det är å andra sidan mycket svårt, om en finansminister ger en förklaring på innebörden av en oklar fullmakt, att inte tro honom och inte tillmäta vitsord åt hans utsaga. Därför klandrar jag inte heller fullmäktige. Men vad man måste *klandra i detta fall är, att regeringen givit en sådan obestämd fullmakt, att inte ens konstitutionellt regeringens ansvarsdelaktighet i denna fråga kunnat komma eller någonsin kan komma under prövning.* Inga handlingar finnas till denna paragraf i statsrådsprotokollet.

Det är denna utgångspunkt jag har för mitt bedömande, och då måste jag säga mig, att det första steget på fördärvets väg togs av regeringen, och att detta steg följts av de andra. Jag kan därför inte komma ifrån, att här ligger huvudansvaret hos regeringen, och då förefaller det mig heller inte riktigt att, såsom bankoutskottets majoritet gjort, lägga det på fullmäktige med hänsyn till en åtgärd, som är tidigare än dessa andra. Ty dessa oktober- och februarikrediter äro givna under förhållanden, som absolut måste sägas vara sådana, att krediterna icke borde ha givits.

Jag väntar mig den invändningen, och den är redan gjord av hans excellens, att allt detta är lätt att säga. Men vad skulle man i själva verket ha gjort? Fanns det någon annan väg att gå? Ja, för mig, som är en smula mera benägen för beaktande av lagen och lagens ordning, ställer sig saken så, att i en prekär situation kan man naturligtvis när det är nödvändigt åsidosätta lagen, om man har förmågan att tränga in i tingens djup och inre sammanhang, det vill säga är förvissad om framgång, men kan man inte det, då tror jag, att det är säkrare att hålla sig på de vägar, som lagen har angivit.

I detta fall förelåg den situationen, att regeringen redan genom sina åtgärder i guldmyntfotsfrågan i september bort kunna själv inse, att förtroendet till den ganska allmänt var rubbat. Det kunde därför kanske ha ifrågasatts, att regeringen bort vara mera varsam i att ingå på detta område, där den egentligen icke får ingå. Och i varje fall måste man väl fråga sig: vilkendera hade varit värre — den situation, i vilken vi nu befinna oss, eller den situation, som inträffat, om en krasch kommit, utan att regeringen på något sätt varit engagerad, på hösten 1931? Vad skulle regeringen göra, om kraschen kom? Den skulle givetvis, såvitt jag förstår, ha inkallat den svenska riksdagen för att med den rådslå om de åtgärder, som riksdagen då kunde bedöma och bestämma sig för med hänsyn till det allmänna läget.

Det låter bestickande, när hans excellens talar om omsorgen om Bolidens bevarande i svenska händer, men om den *svenska lagen, sådan den är*, inte ger

Ang. vissa till Kreuger-koncernen lämnade krediter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

tillräcklig säkerhet för att denna tillgång skall bevaras i svenska händer, vilket jag åtminstone till en viss grad ändå anser, att den gör, så hade väl den möjligheten förelegat att *genom lagstiftning* omedelbart åstadkomma de nödiga garantierna härför. Vi ha nu fått sådana åtgärder av annat slag, och vi komma nog att få det även i det följande. Varför skulle inte riksdagen även i det fallet kunnat sättas i tillfälle att fritt pröva förhållandena? I stället avge först finansministern och sedan statsministern med vissa förbehåll utfästelser angående propositioner till riksdagen av visst annat innehåll, vilka utfästelser sakna varje spår till betydelse för fullmäktige, om de inte få utgå ifrån att deras framläggande bildar ett fullbordat faktum, som tvingar riksdagen att säga ja ja och intet annat.

Det är dessa omständigheter, herr talman, som göra, att jag utan att på ringaste vis eller i någon mån underskatta eller fränkänna regeringen dess goda, ärliga vilja, likväl och trots det att jag personligen hyser den allra största aktning både för stats- och finansministrarna, måste säga mig och måste som min mening här uttala, att det är den bristande förmågan hos regeringen, som är skulden till situationen, och att det verkligen är en fara, om en sådan ledning skall fortfara, i nuvarande situation. Med hänsyn till det ärende, som här föreligger, kan jag, herr talman, givetvis icke ha annat yrkande än att, då detta betänkande avser bankofullmäktiges decharge och då konstitutionsutskottets dechargebetänkande redan är behandlat, nu endast hemställa om punktens läggande till handlingarna.

Herr Stendahl: Herr talman! Det var verkligen med en viss förvåning, som jag lyssnade till inledningen till bankoutskottets ärade ordförandes anförande, där han såsom sin uppfattning tillät sig framhålla, att om motiveringen varit skriven före voteringen, skulle dennas utgång ha blivit en annan. Om den ärade ordföranden menade, att reservationen då inte skulle ha kommit till stånd, skall jag godkänna hans sakkunskap, men om han menade, att majoriteten inom bankoutskottet då skulle ha kommit till ett annat resultat och voterat på annat sätt än den gjort, så vill jag med förlov säga min aktade ordförande i bankoutskottet, *att därom vet han intet*.

Den ärade ordföranden i bankoutskottet framhöll vidare, att utskottets utlåtande på denna punkt enligt hans uppfattning var »en orgie i efterklokhet». Mot detta vill jag säga, att utskottet verkligen åtminstone enligt sin egen uppfattning bemödat sig om att inte vara efterklokt och inte bedöma sakerna efter läget sådant det är dags dato eller rättare sagt sådant det var den dag, då beslutet i utskottet fattades, utan det har försökt att i den mån det är görligt rekonstruera situationen, sådan den var, när denna kredit på sin tid behandlades av riksbanksledningen, och utskottet har försökt att från den synpunkten fälla ett omdöme om vad som vid det tillfället ägde rum.

Vad är det då för utgångspunkter man har för att kunna bedöma läget? Beträffande krediten på de 32 miljonerna kronor har åtminstone jag för min del den uppfattningen, att det var en smaksak, om man skulle bevilja eller inte bevilja den. Smaken är olika, och om smak skall man inte diskutera, och man skall inte heller göra anmärkning på om en person har en annan smak än vad man har själv. Om den saken är således inte enligt mitt sätt att se mycket att säga. Den krediten kunde givas, den kunde ha nekats.

Men när vi komma fram till krediten på 74.7 miljoner, varom underhandlingar fördes mellan ingenjör Kreuger och ett par av direktörerna i hans huvudbank, Skandinaviska banken, och riksbanken, så ställer sig frågan väsentligt annorlunda. Ty när förhandlingarna om denna kredit fördes, så doldes icke av lånsökaren, vilken i detta fall de facto var Kreugerkoncernen, att koncernen hade iklätt sig förbindelser, vilka den icke för det dåvarande utan riksbankens

medverkan kunde fylla, och om riksbanken vägrade att biträda vid finansieringen av det belopp, som det här var fråga om, cirka 75 miljoner kronor, så var koncernen färdig och stod inför nödvändigheten att omedelbart inställa sina betalningar. Jag menar, att när man får en kreditansökan av den storleksordning, som det här är fråga om, och med den rätt ovanliga motivering, som presterades, och dessutom från en lånesökare av internationella storspekulationsmått, då förefaller det mig, som om man verkligen hade anledning att en smula tänka sig för, beträffande vad man skall göra i en sådan situation.

Det förefaller bankoutskottet eller rättare sagt dess majoritet på denna punkt, som om vad riksbanken i första hand hade att avgöra var, huruvida den överhuvud taget kunde taga under övervägande att bevilja krediten. Om den saken kunde besvaras jakande, blev nästa fråga: Här är en man eller en koncern, som behöver en stor kredit. Han säger själv, att läget är prekärt. Om hans ställning vet man i allmänhet mycket litet, och den pretenderade långivaren vet ungefär ingenting. Ty vad visste man! Man visste av koncernens styrelse- och revisionsberättelser, att en väsentlig procent av varje årsvinst redovisades som rena spekulationsvinster, något som bekräftades av att det belopp, som uppfördes under vissa poster såsom konsortialaffärer, var av en hög storhetsgrad. Koncernen själv har aldrig dolt, att den var en spekulationskoncern, och av styrelse- och revisionsberättelserna visste man vidare, att värdet på koncernens papper åtminstone till väsentlig grad var beroende av hur det såg ut i det holländska Maatschappij Kreuger & Toll, och därom funnos mycket få uppgifter. Ingen visste egentligen någonting. Hela denna affär har drivits till väsentlig grad på förtroende och i förhoppning att snabbt göra vinster, om man köpte dess papper. Det har inte vare sig från ledningens eller deras, som köpte papper, sida varit annat än en spekulaton, och det har aldrig gjorts anspråk på att vara något annat.

När en koncern av den typen kommer, som den kom i april och maj, och säger: Vi hålla på att gå sönder, hjälp oss! — då förefaller det bankoutskottets majoritet, som om den första skyldigheten, och en ovillkorlig skyldighet, som riksbankens ledning hade att fylla, var att själv noga bilda sig en uppfattning om huruvida den lånsökande överhuvud taget var kreditvärdig eller inte. Och en sådan undersökning skall man inte verkställa på det sättet, att den lånsökande får lämna en del uppgifter, som man tror på obesett, ty det är ingen undersökning av kreditvärdigheten, utan om man går till våga på det sättet, skulle jag vilja beteckna det som ett lättsinnigt förtroende, som inte är försvarligt. Efter det att man efter grundlig undersökning eventuellt kommit till den uppfattningen, att den kreditsökande var kreditvärdig, återstår det ännu en sak, som ovillkorligen enligt vanlig allmän köpmannaregel måste kontrolleras, och det är, huruvida den kreditsökande, om han får den av honom begärda krediten, också verkligen är hjälpt därmed. Det är en allmän regel, det upprepas ständigt och jämt, att folk kommer och säger: ge mig den och den hjälpen, så är jag hjälpt — och i 99 fall av 100 visar det sig, att det är precis vad de inte äro, ty så fort de fått den begärda hjälpen, använda de den för att skaffa sig mera, och så komma de med detta »hjälp mig» en gång till — »annars är jag färdig» — och så rulla goda pengar efter de dåliga. Det är den gamla trallen, som alltid upprepas.

Bankoutskottets majoritet har därför haft den uppfattningen, att riksbanken ovillkorligen enligt allmängiltiga elementära kommersiella regler hade skyldighet att i det fall, som här förekom och varom fullmäktige fattade beslut den 5 maj 1931, innan krediten beviljades, för det första undersöka koncernens kreditvärdighet och för det andra undersöka, om vid bifall till den begärda krediten koncernen vore hjälpt.

Nu försvarar riksbanksledningen sig med att säga: vi ha beviljat denna kre-

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

dit för att hindra en betalningsinställelse för Kreugerkoncernen och för att hindra vissa tråkiga konsekvenser, som skulle ha uppstått för en del svenska banker, om koncernen vid det tillfället skulle ha stoppat. Ja, vad har sedan hänt? Det förefaller mig, som om det hade varit en verklig välsignelse, om riksbanksledningen i enlighet med bankoutsrottets uppfattning vid det tillfället gjort vad den borde göra, och det kunna vi väl lätt nog bli ense om allesammans, att såsom det visat sig, att det stod till i denna koncern, är det väl inte tänkbart, att en av riksbanksledningen vid det tillfället igångsatt ordentlig undersökning inte skulle ha haft till resultat, att bubblan spruckit för ett år sedan.

Det förefaller således oss, som ha stått för utskottets motivering, som om vad vi här ha begärt, är bland det minsta, som man kan fordra av en svensk riksbanksledning. Det får helt enkelt inte ske på annat sätt, och om det så gör, förefaller det oss, som om det är bankoutsrottets ovillkorliga skyldighet att därom göra sina anmärkningar.

Resultatet av den beviljade krediten blev också, att därefter följde ytterligare krediter. I detta sammanhang vill jag sticka emellan, att som herrarna här ha sett, har bankoutsrottet på intet ställe tillåtit sig att rikta någon som helst kritik mot eller göra någon som helst kommentar över regeringens ingripande och dess andel i vad som har skett. Detta är en sak, som vi tycka har legat utanför vårt bedömande, och om regeringens medlemmar inte äro sams med riksbanksfullmäktige om vad som har förekommit mellan dem, så vill jag säga, att den saken få herrarna, åtminstone vad på mig ankommer, göra upp med varandra.

Denna kreditgivning, vilken följdes av ytterligare en del kreditgivningar, som sammanlagt slutade på en summa av ungefär 145.000.000 kronor, följdes emellertid även av en onaturligt stor rediskontering från Kreugers huvudbank. Denna måste skaffa pengar utöver de 145.000.000 kronor, som riksbanken tidigare lämnat, dels i form av särskilda krediter till Kreugerkoncernen direkt, dels i särskilda lån på Kreugerobjekt över Skandinaviska banken. Denna bank måste sålunda höja sin rediskontering från cirka 56.000.000 kronor den sista februari 1931 till över 200.000.000 kronor den sista februari 1932, detta för att skaffa Kreugerkoncernen de 200.000.000 kronor, som Kreuger behövde utöver de 145.000.000, och som herrarna veta, stoppade det inte heller med detta.

Vad som har skett är således, att riksbanken av sina tillgodohavanden har på det ena eller andra sättet, direkt och indirekt försett Kreugerkoncernen med 145.000.000 + 200.000.000 kronor, eller tillsammans ungefär 350.000.000 kronor. Då man betänker, vilka belopp vi bruka röra oss med här i landet, får man väl säga, att detta är uppseendeväckande, detta utan att på något sätt använda överord. Och när därtill kommer, att dessa 350.000.000 kronor lämnas för spekulationssyfte och samtidigt möjligheten för riksbanken minskas med motsvarande belopp att på ett legalt eller riktigt sätt understödja och tillmötesgå legala kreditkrav, då förefaller det mig, som om man verkligen skall ha stora anspråk på vad som skall vara anmärkningsbart, herr ordförande i bankoutsrottet, om inte detta skall vara anmärkningsbart!

När därtill kommer, att den ärade ordföranden tillhör det socialdemokratiska partiet, skall jag tillåta mig att ge honom ännu en synpunkt.

Det torde vara ostridigt, att för varje dagsverke, som skall utföras, fordras en viss kapitalinvestering. Utan en viss kapitalinvestering presteras det överhuvud taget inte ett enda dagsverke, ty dagsverke utan kapitalinvestering är en omöjlighet. Därigenom att man till Kreugerkoncernen undandragit ett belopp av i runt tal 350 miljoner och därigenom med motsvarande belopp minskat möjligheten för näringslivet att sätta i gång och driva sin legala näring, har man ju, enligt min uppfattning och mitt sätt att se, gjort en upprörande

handling, och resultatet kan inte bli mer än ett, och det är ökad arbetslöshet. Och det trodde jag inte, att ordföranden i bankoutskottet var särskilt trakterad av att stå och tala för och försvara.

Därutöver är det ju alldeles givet, att när man tömmer kassan på det sättet, som riksbanken här har gjort till förmån för denna spekulationskoncern, så blir ju också följderna, att en skarp räntepolitik än vad som annars hade varit nödvändigt måste komma, lika säkert som ett rekommenderat brev på posten, och huruvida det kan vara något eftersträfvansvärt vare sig för den ene eller den andre, det vill jag verkligen fråga min aktade ordförande i bankoutskottet, om han anser. Majoriteten i bankoutskottet har en annan uppfattning. Vi anse, att det är ett synnerligen olämpligt förhållande.

Ja, jag har lovat herr talmannen, att jag skall vara mycket kort, och jag skulle inte få hålla på längre än till klockan 5. Jag skall därför avsluta mitt anförande med att säga, att utöver dessa synpunkter, som jag nu här i kortet har framhållit, ha vi, som bilda majoriteten, tillåtit oss framhålla, att enligt vår uppfattning är det önskvärt, att man, när man gör sådana här stora avtal, bekräftar dem skriftligt. En sådan hemställan har i detta fall beträffande de två första krediterna gjorts ifrån den kredittagande institutionen Skandinaviska banken men avslagits av förste deputeraden. Resultatet blev också, att tvist om räntan uppstod. Bankoutskottets majoritet på denna punkt har den uppfattningen, att om man har träffat ett avtal, skall man också bekräfta det, om inte för annat så för dödsfalls skull. Vidare ha vi den åsikten, att om bankoutskottet lätt skall kunna bilda sig en uppfattning om vad som verkligen förekommer i riksbanken, då bör man också lämpligen protokollföra sådana transaktioner som lån på 32 respektive 74.7 miljoner — något som icke ägt rum! Jag tar nu för givet, att efter vad som påpekats här kommer något sådant åtminstone icke att upprepas.

Herr talman, i enlighet med mitt löfte till herr talmannen skall jag nu nöja mig med att yrka, att punkten måtte läggas till handlingarna.

I herr Stendahls yttrande instämde herr *Forssell*.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 11 innevarande månad företaga val av valmän och suppleanter för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret ävensom suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: I anslutning till det av kammaren fattade beslutet får jag hemställa, att kammaren nu måtte besluta, att antalet suppleanter för de valmän, som skola utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dem, bestämmas till tio.

Denna hemställan bifölls.

Herr talmannen yttrade vidare, att han, likaledes efter samråd med andra kammarens talman, finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

sammanträdet den 11 i denna månad även företaga val av revisorer och revisorssuppleanter för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning.

Vad herr talmannen sålunda föreslagit bifölls.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 182, angående anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatta åtgärder till lindrande av arbetslösheten inom stenindustrien m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till allmän levnadskostnadsundersökning;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning eller avlösning av lotsningsbesväret m. m.;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 187, i anledning av väckta motioner om avskrivning av hospitalens till statsverket indragna räntor.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 63, rörande godkännande av en mellan Sverige och Turkiet undertecknad traktat angående förlikning, rättsligt avgörande och skiljedom;

nr 64, rörande lag angående ändring i 6 § lagen den 26 maj 1909 om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd m. m., ävensom angående anslag för tillfällig förstärkning av arbetskrafterna i nedre justitierevisionen;

nr 65, rörande förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt m. m.;

nr 66, rörande viss ändring i gällande expropriationslagstiftning;

nr 67, rörande lag om ändrad lydelse av §§ 2, 3, 4, 5 och 6 lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen;

nr 68, rörande lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 22 juni 1928 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus;

nr 69, rörande lag om ändring i vissa delar av vattenlagen; samt

nr 70, rörande lag om häradsnämnds tjänstgöring.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Löfgren* under ytterligare 6 dagar från och med den 8 innevarande månad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till luftfartsväsendet m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 40, med föranledande av återremiss av viss del av utskottets betänkande nr 33 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande tulltaxa; samt

nr 41, i anledning av väckta motioner om höjning av tullsatserna för spannmål;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneklassplacering i vissa fall för befattningshavare i statens tjänst, i vad angår befattningshavare under elfte huvudtiteln;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, m. m.;

nr 48, angående viss ändring av § 60 i reglementet för riksgäldskontoret; samt

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss lindring i betalningsskyldigheten för statslån till Östra centralbanans järnvägsaktiebolag, m. m.;

första lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om uppläggande av nya fastighetsböcker för landet m. m.; dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående kontroll å tillverkningen av samt handeln med margarin, margarinost, fettemulsion och konstister, m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till spannmålsodlingens fortsatta stödjande jämte i ärendet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.04 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 7 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

Fortsattes överläggningen rörande punkten 2 i bankoutskottets utlåtande nr 40, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

Herr Johansson, Johan: Vad beträffar de av riksbanken vid olika tillfällen under år 1931 och början av 1932 till Kreugerkoncernen beviljade krediter, så ha dessa lämnats i form av antingen rediskontering eller direkt kredit till företag, anslutna till koncernen. Krediter av sistnämnda slag utgöra tillhopa omkring 158 miljoner kronor. Härav äro 146 miljoner uttagna.

Storleken av de krediter, som sålunda lämnats till ett enda företag, är med hänsyn till våra begränsade resurser ägnad att inge betänkligheter. Dessa 158 miljoner utgjorde mer än hälften av vår guld-kassa. Samtidigt har man att medräkna, att Skandinaviska kreditaktiebolaget därutöver nödgats för att tillgodose övriga krediter åt Kreugerkoncernen rediskontera avsevärda belopp i riksbanken. Dessa krediter ha blivit kännbara i olika avseenden för vårt land och ha även tilldragit sig uppmärksamhet på grund av att de ut- anordnats för att fullgöra betalningsskyldigheter i utlandet, som vårt land icke haft med att skaffa. Dessa kreditförsträckningar ha inneburit en åder- låtning av den inhemska penningmarknaden. Utskottet erinrar också om att riksbankens ifrågavarande kreditgivning varit till förfång för legitim svensk företagsamhet och verkat inskränkande på kreditmöjligheterna för produktionen inom landet.

Härtill må tilläggas, att det icke kan kännas angenämt för svenska folket i gemen, särskilt för dem, som i dessa vargatider kämpa en förtvivlad kamp som företagare inom olika näringar, att se, hur miljonerna rullat i väg för att finansiera världsföretag, vilkas omfattning eller värde man icke varit i stånd att bedöma eller kontrollera. Man tycker, att vederbörande i det svåra läge, vari vårt näringsliv befinner sig, borde mer än som skett ha tagit hänsyn till våra inhemska produktionsföretags behov och inriktat sig på att stödja dem och hålla arbetslösheten nere. De orosmoln, som lägrat sig över Europa redan, då 74.7 miljonerskrediten utlovades den 5 maj, borde för övrigt ha manat fullmäktige till försiktighet. Utredningen visar, att det vid denna tidpunkt stod klart för fullmäktige, att föga utsikt fanns för Kreugerkoncernen att utomlands uppbringa de belopp, som erfordrades för dess internationella betalningsförpliktelser fullgörande.

Visserligen anföra fullmäktige, att penningtillgången inom landet var god, men den rikliga penningtillgången berodde till viss del på kortfristiga ut- ländska placeringar, som när som helst kunde tagas hem till respektive län- der. Vissa företeelser, särskilt i Tyskland, varslade om stundande svårig- heter på den utländska penningmarknaden, svårigheter, som man borde ha kunnat förutse även komme att drabba Sverige, så mycket mera som vår han- delsbalans hastigt försämrades.

Med aktgivning på de olika omständigheter, som efter hand gjorde vårt läge alltmer kritiskt, synas riksbankens Kreugerengagement svårförklarliga, åtminstone om fullmäktige voro besjälade av en önskan att på bästa sätt tillvarata det svenska näringslivets intressen.

Då jag på denna punkt anslutit mig till utskottet, som ansett fullmäktiges åtgöranden i här berörda fall anmärkningsvärda, har jag ingalunda förbisett de omständigheter och förhållanden, som man hade att taga hänsyn till vid tiden för de olika beslutens fattande. Jag har härvid även tillfullo observerat Kungl. Maj:ts kännedom om de senast beviljade krediterna, liksom också att vissa myndigheters optimistiska tillstyrkande kunnat åberopas för vad som förekommit. Trots detta har jag efter noggrant övervägande funnit mig böra ansluta mig till vad utskottet här framhållit.

Med detta uttalande yrkar jag, att utskottsutlåtandet på den nu föredragna punkten lägges till handlingarna.

Herr Gustafsson, Karl: Herr talman! Vid granskningen av riksbanksfullmäktiges handlingar rörande krediterna till den stora Kreugerkoncernen hava åtskilliga formella saker framkommit, som ha ingivit medlemmarna av utskottet ganska stora betänkligheter med anledning av så stora krediters beviljande. Fullmäktige ha här redogjort för hur det egentligen gått till. Kreditbeviljandet har huvudsakligen skett genom Skandinaviska kreditaktiebolagets bemedling, den bank, vari Kreugerkoncernen hade sina förbindelser via denna till riksbanken, men det har också upplysts från Skandinaviska kreditaktiebolaget — något som vi ej ha anledning att betvivla — att ingen större kredit under år 1931 har beviljats Kreugerkoncernen utan att ledningen för Skandinaviska kreditaktiebolaget har haft klart för sig, att denna kredit har kunnat anskaffas genom riksbanken. Hade då fullmäktige, som här har skett vid ett och annat tillfälle, första gången fråga förelegat om kredit, sagt ett svagt nej, så har det icke betydtt, att icke denna ansökan via Skandinaviska kreditaktiebolaget kunde bifallas, när krediten i alla fall kunnat beviljas. Jag får säga, att det är underligt, att icke större betänksamhet har besvärat fullmäktige vid dessa tillfällen, synnerligast då den största krediten på 74.7 miljoner beviljades, än att detta kunde ske så lätt som skedde.

Jag är ej klandersjuk. Jag vet, att jag av många här får beskyllning för att vara efterklok, men min praktiska inställning i livet säger mig, att om jag skall söka mig en kredit för en näring, får jag vara så god att lägga papperen på bordet för att visa kalkyler på näringens räntabilitet och vilka säkerheter, som möjligen kunna finnas där bakom för att föra företaget i säker hamn. Jag medger, att det allmänna förtroende, som kom Kreugerkoncernen och synnerligast ingenjör Ivar Kreuger till del, denna nimbus, varav han omgavs, var så att säga ett sken, som förvillade och, som vi nu efteråt se, ej hade det värde, som man tänkte. Jag menar, att man kan förstå, att detta sken i alla fall för vissa personer hade ett sådant skimmer av värde, att man undansköt alla krav på undersökning och endast trodde på blott och bart hans namn. Men jag är av den uppfattningen och jag vågar hävda den — och jag anser mig vara tillräckligt gammal både inom riksdagen och bankoutskottet för att säga det — att det är ej tillräckligt med de allra vackraste namn och den allra vackraste nimbus, när man kommer och söker kredit i riksbanken, utan det måste i alla fall undersökas, hur det i verkligheten står till med affärerna, innan man går in för så stora kreditssummor. Man skulle ej ha sagt så mycket, om den första krediten på 20 miljoner blivit beviljad och det icke kommit något krav på vidare kredit, men när det så snart som redan ett par månader efteråt blev fråga om den större krediten på 74.7 miljoner och därtill, såsom vi förut hört i dag, det tydligt tillkännagavs av lånc-

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.*

(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

sökanden, att de utländska kreditmöjligheterna voro stängda, borde det verkligen ha gett anledning till noggrannare undersökning än vad som här verkligen skett. Riksbankens stora och värdefulla uppgift är att vara en bankernas bank i detta land och att se till, att näringarna får det stöd, de behöva. Riksbankens styrelse bär ensamt ansvaret och har sannerligen inga ursäkter för att den icke undersökt detta däri, att den ovillkorligen litade på den lånesökande. Det får icke och kan icke efter mitt förmenande vara tillräckligt att bara lita på en persons utsaga utan att undersöka förhållandena. Om så hade skett, skulle de svåra följder, som nu träffat vårt näringsliv, kanske kunnat undvikas. Om de cirka 350 miljoner, som lämnades till Kreugerkoncernen, funnits kvar inom riksbanken, hade icke vårt näringsliv behövt dragas med så höga räntesatser. Jag kan ej finna, att det hade varit möjligt eller ens troligt, att det skulle blivit fallet. Och då få riksbanksfullmäktige ursäkta, att vi, som känna näringarna och de mest tryckta näringarna, äro av den uppfattningen, att detta icke allenast bör sägas ut utan att det också bör tagas ad notam av fullmäktige, ty efter det grundskott, som fullmäktige, vad angår förtroendet inför landet, i detta fall gett sig själva, är det icke lätt för dem, som representera landets näringar att tänka sig, att icke detta behöver repareras på något sätt. För min del anser jag det inträffade verkligen vara av den beskaffenheten, att den slutkläm, som utskottet här har kommit till, är berättigad, nämligen: »Vad i detta ärende i här angivna avseenden förekommit har synts utskottet vara så anmärkningsvärt, att utskottet ansett sig icke kunna underlåta att detsamma för riksdagen anmäla.»

Jag vågar verkligen fråga herrarna i kammaren, om icke saken är av den beskaffenhet, att kammaren verkligen borde kunna instämma i utskottets uttalande.

Herr Örne: Herr talman! Såsom framgår av den förteckning över i de olika besluten om krediter deltagande fullmäktige, som av utskottet lämnas på sid. 29 av dess utlåtande, har jag personligen en mycket ringa delaktighet i dessa beslut. Jag var inkallad till tjänstgöring i fullmäktige vid sammanträdet den 21 januari 1932, då förlängning av krediten å 40 miljoner kronor mot säkerhet av Bolidenaktier beslöts. Det är allt, som belastar mitt konto. Jag ägde icke heller annat än en fragmentarisk kännedom om de av utskottet klandrade krediterna ända fram till det ögonblick, då Kreugerkraschen inträffade. På grund härav anser jag mig ha åtminstone några förutsättningar att objektivt bedöma de beslut, som äro föremål för utskottets granskning, och vågar därför taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för att framlägga mina egna synpunkter på det inträffade.

Det är på intet sätt förvånande, att många människor grepos av en stark häpnad, då de genom pressen fingo de första nakna underrättelserna om riksbankens nu ifrågakvarande kreditgivning. Om man saknar kännedom om till vem, formellt åtminstone, krediterna i fråga voro lämnade och icke heller tänker på de vid besluten föreliggande omständigheterna, måste man givetvis bli både förvånad och misstänksam. Detta var också från början den stora allmänhetens inställning till saken. Hur i all världen kan ledningen för Sveriges riksbank gå åstad och lämna krediter på så väldiga belopp för att stödja en grupp av internationella finansföretag? — frågades det rätt allmänt, särskilt inom de breda lagren men även inom riksdagen, innan papperen kommo på bordet. Sedan detta skett genom utskottets försorg, synes det emellertid mig vara uppenbart, att saken kommit i en helt annan belysning än förut.

För ett rättvist domslut över en styrelses sätt att handhava förvaltningen av sitt företag är det otvivelaktigt av nöden att noga tänka sig in i de situa-

tioner, i vilka styrelsens olika åtgärder beslötos. Den som har att avgiva sitt omdöme bör uppställa och samvetsgrant söka besvara den frågan, hur han själv och andra för rättrådighet och klokhet kända personer skulle ha beslutat, om de vid samma tillfällen suttit på de bedömda personernas stolar i styrelserummet och varit tvungna att taga på sig deras ansvar. Kommer man vid en prövning från sådana utgångspunkter till det resultatet, att man själv eller andra tänkbara personer sannolikt skulle ha handlat på ett helt annat sätt än de i verkligheten ansvariga — ja, då bör man utan tvekan fälla en sträng dom och snarast möjligt ersätta de felande med nytt folk. Om man däremot icke med gott samvete kan påstå, att man själv eller några andra — hur dugande och insiktsfulla de än må ha varit — skulle ha handlat väsentligen annorlunda än som skedde, så bör domen bli friande, allt naturligtvis under förutsättning att lag och rätt icke överträtts genom de fattade besluten eller vid deras verkställande.

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Att det sistnämnda skulle ha skett från bankofullmäktiges sida genom fattandet av de av utskottet klandrade besluten har, såvitt jag kan läsa innantill, icke av utskottet eller någon dess ledamot påståtts eller ens antytts. Beslutens förenlighet med gällande lagar och författningar står över diskussion. Det är sålunda endast deras lämplighet och ändamålsenlighet, som ifrågasättes från utskottets sida. Beträffande den sidan av saken gäller emellertid i full utsträckning vad jag nyss framhöll, nämligen att de vid tidpunkten för beslutens fattande föreliggande olika omständigheterna böra noggrant beaktas och den frågan särskilt framställas: vilka andra tänkbara ledamöter av bankofullmäktige skulle ha varit i stånd att fatta väsentligt andra beslut än de klandrade? Man bör här också beakta ett mycket viktigt förhållande, som under inga omständigheter får förbises, om avgörandet av ansvarsfrågan skall kunna bli rättfärdigt och ägnat att tillfredsställa billighetens krav, nämligen att de klandrade åtgärderna *måste* företagas i ett tvångsläge. Med detta menar jag, att det icke var fråga om att acceptera eller avböja en inbjudan att göra en affär, exempelvis inköp av en aktiepost, ett varuparti eller en fastighet, med syfte eventuellt att förtjäna pengar genom att frivilligt taga en viss risk, utan det gällde att välja ettdera av två olika handlingssätt, som vartdera ur synpunkten av statens och det allmännas intresse måste få de allra vidsträcktaste konsekvenser.

Såsom med styrka framhålles i fullmäktiges avgivna förklaringar, tedde sig det föreliggande ofrånkomliga alternativet sålunda: *Antingen* bevilja vissa krediter åt vid tidpunkten i fråga obestridligen solida, solventa och även fullt likvida bankinstitut för att avhjälpa, såsom var och en då trodde, tillfälliga likviditetssvårigheter för Sveriges största affärskoncern, *eller* vägra krediterna och därmed omedelbart ge upphov till en hela vårt ekonomiska liv berörande likviditets- och förtroendekris.

Det skall, mina herrar, aldrig kunna med någon utsikt till framgång bestridas, att alternativet var just detta. Det var mellan dessa två möjligheter bankofullmäktige hade att välja. De kunde icke välja någon tredje möjlighet, eftersom en sådan icke fanns. Tanken att gå till riksdagen och föreslå en stödaktion innebär nämligen icke någon sådan tredje möjlighet, som en del av utskottets ledamöter synas ha föreställt sig. Den tanken hör helt hemma under andra alternativet: omedelbart framkallande av en likviditets- och förtroendekris av förhärjande omfång.

Näväl, bankofullmäktige valde för sin del utvägen att bevilja krediterna i full överensstämmelse med sin lagliga befogenhet och i förvisning att därmed komma ur det besvärliga dilemmat på det för landet *minst* kännbara sättet. Utskottets majoritet förefaller nu ha den uppfattningen, att den andra utvägen, lössläppandet av en omfattande bank-, industri- och likviditetskris

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

för ett år sedan skulle ha lett till en riktigare lösning av problemet än den av fullmäktige i riksbanken valda.

Det är självklart mycket svårt att säga, vilken av dessa utvägar, som ur evighetens eller kanske rättare historiens synvinkel varit den rätta. Däremot synes det från enkel mänsklig synpunkt vara lätt att välja. Även om fullmäktiges väg icke hade några andra fördelar, fördröjde den med några månader för vårt lands vidkommande inträdet i krisens mest brännande skede. Såsom bankoutskottet meddelar i tabellbilagan, utgjorde de svenska bankernas sammanlagda skuld till utlandet vid slutet av maj månad 1931 377 miljoner kronor. Det bör väl vara klart, att dessa medel ögonblickligen skulle ha hemtagits vid första orsaken. Herr Stendahl beräknade — och efter honom upprepade herr Gustafsson det — att Kreugerföretagen krävt sammanlagt 350 miljoner för överflyttning till utlandet. Den summan är ju mycket stor, men den är icke så stor som den av mig nyss nämnda, vars överflyttning också till större delen ägde rum, då oron sedermera kom.

Låt oss nu till det sagda lägga vad som redan både i riksdagen och eljes är starkt understruket, nämligen att bankofullmäktige icke hade någon anledning att vid krediternas beviljande misstänka, att Kreugerföretagen voro oöfverderligt skötta. Icke ens en antydning om bedräglighet hade framkommit i pressen eller meddelats enskilt till någon av dem, som stå ansvariga för bankofullmäktiges beslut. Det kan vara av stort intresse att i detta sammanhang understryka det faktum, som framhålles i bankoutskottets utlåtande, nämligen att bland de i krediterna till Kreugerföretagen deltagande bankerna även befinner sig Stockholms Enskilda bank. Icke ens denna banks ledande män, som äro kända över hela världen för sin skarpsynthet, sin kännedom om det ekonomiska livets olika företeelser och sin försiktighet i affärer, hade sålunda någon aning om att Ivar Kreuger var en simpel bedragare och förfalskare.

Håller man allt vad jag nu framhållit i minnet och mot bakgrunden därav till sist frågar: vilka andra personer än de i de olika besluten verkligen deltagande skulle enligt utskottets mening ha handlat på annat sätt, om de tillhört fullmäktige? — så torde det bli mycket svårt för utskottet att ge ett tillfredsställande svar. Åtminstone förefaller det mig så. Det är väl knappast några andra än herrar Stendahl och von Heland, som skulle kunnat sköta saken på ett tadelfritt sätt, om man får döma av dessa talares yttranden i dag.

Det enklaste, om man vill bilda sig en konkret uppfattning av denna sak, torde emellertid vara att spörja: hur skulle de män, som varit föreslagna till inträde i fullmäktiges krets från de olika partiernas sida, ha handlat? Om jag är riktigt underrättad, framförde man från högerhåll vid senaste valet som kandidat till riksbankschefsbefattningen en statsämbetsman, som, om han blivit vald, säkerligen icke skulle ha motsatt sig beviljande av de av utskottet kritiserade krediterna, eftersom han i annan egenskap varit med om att tillstyrka dem. En annan kandidat, vars namn torde ha nämnts från socialdemokratiskt håll under de förberedande överläggningarna före valet, står nu i talarstolen. Vid läsningen av handlingarna i målet har jag gjort mitt allra bästa för att samvetsgrant utforska, huru den personen skulle ha ställt sig, om han haft olyckan att sitta i herr Ivar Rooths stol under de händelsedigra tolv månader, som senast förflutit. Det skulle måhända av någon anses vara taktiskt klokt att förtiga resultatet av dessa efterforskningar. För min del skulle jag emellertid finna ett sådant förtigande öarligt, och därför säger jag öppet ut, att den personen troligen icke kunnat undgå att tillstyrka fullmäktige att effektivt ingripa för att hindra inträdandet av ett akut kristillstånd redan förra våren, d. v. s. tillstyrka beviljande av krediter åt vederbörande banker, detta trots sin avgjorda motvilja såväl mot Ivar Kreugers trustbildande verksamhet som överhuvud taget mot den jakt efter privat vinst och person-

liga fördelar, som kännetecknade flera av männen kring centralfiguren. Nå, denna bekännelse väger, jag medger det gärna, icke tungt. Men jag ber herrarna, var och en beträffande sig själv och sitt partis medlemmar i fullmäktige, göra ett liknande tankeexperiment. Skulle verkligen någon enda av dem, som tidigare tillhört fullmäktige eller varit nämnda såsom kandidater till fullmäktige under de senare åren ha varit i stånd att finna en annan utväg än den valda eller ett acceptabelt sätt att kringgå det problem, som fullmäktige hade att lösa? Frågan är mycket allvarlig. Ty kan den icke besvaras av fullaste övertygelse, är därmed lämnat ett bindande indirekt bevis för det obefogade i de stränga omdömen utskottets majoritet uttalar om de nuvarande fullmäktiges beslut att bevilja de ifrågakarande krediterna.

Visserligen har i förmiddags herr Stendahl förklarat, att det bara hade varit bra, om bubblan hade spruckit redan förra året. Ja, det kallar jag för min del efterklokhet, ty om herr Stendahl hade den uppfattningen i fjol, att det hade varit bra, om Kreugerföretagen vid den tidpunkten ramlat, borde han på något aktivt sätt ha ingripit för att framkalla denna enligt hans uppfattning för vårt land mycket nyttiga händelse.

Innan jag slutar skulle jag vilja, genom att ytterligare trycka på nu antydda förhållande, hos kammarens ledamöter framkalla en nyttig eftertanke, innan de fatta ståndpunkt till utskottsmajoritetens och reservanternas yttranden beträffande kreditgivningen till den stora finanskoncernens förmån. Om man undantager dem, som i dag anmält sig, har jag inte träffat någon, som ansett anledning föreligga att före Ivar Kreugers död misstänka förekomsten inom Kreugerföretagen av omfattande bedrägerier. De flesta i Sverige och utlandet voro tvärtom övertygade, såsom det redan har betonats flera gånger i dag, att företagens skötsel höll sig inom lagens gränser och att publicerade bokslut och andra lämnade upplysningar voro riktiga. Det är absolut nödvändigt att vid bedömandet av fullmäktiges handlingssätt utgå från, att fullmäktige hyste samma uppfattning vid de tidpunkter, då de stora krediterna beviljades. Om vi nu antaga, att verkligheten hade stämt med denna uppfattning och att sålunda endast tillfälliga likviditetssvårigheter hade förelegat, hade icke då, sedan detta visat sig vid en framtvingen likvidation, ett fruktansvärt oväder utbrutit över den svenska riksbankens ledning? Vad skulle exempelvis bankoutsnittet ha sagt om en brist på tillmötesgående ifrån fullmäktiges sida som skulle ha framtvingit realisation av så enorma massor av värdepapper, som det här varit fråga om, mitt i en kris av förut okänd intensitet, sålunda till minimala kurser? Och hurudan skulle domen ha blivit över en så oerhörd klumpighet från riksbankens ledning som att under den situation, som rådde inom landets ekonomiska liv under första halvåret 1931, föreslå riksdagen att besluta en stödaktion för landets största bank, som obestriddligen vid det tillfället var fullt likvid? Solid har den ju varit åtminstone under de senaste åtta åren och är så även i detta ögonblick. För min del vågar jag bestämt påstå, att om Kreugerföretagen, såsom av alla troddes vid den tiden, varit fullt solida, så skulle ingen risk ha varit förenad med den nu klandrade kreditgivningen och följaktligen intet klander alls ha framkommit däremot, men väl skulle de hårdaste anmärkningar med fog ha kunnat riktas mot en riksbanksledning, som vägrat kredit och därmed bragt både bankväsende och produktion i svårigheter, som skulle ha känts dubbelt svåra, då de av det stora flertalet skulle ha uppfattats såsom onödiga och framkallade på rent artificiell väg.

Jag anser mig, herr talman, inte ha någon rättighet att här ställa ett yrkande, då jag själv såsom suppleant i bankofullmäktige bär medansvar för riksbankens förvaltning, om också knappast i fråga om de nu behandlade åtgärderna. Jag vill inte heller ha mitt anförande nu uppfattat såsom något för-

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

svarstal för fullmäktiges berörda åtgärder. Med mina ord har jag endast velat fästa första kammarens synnerliga uppmärksamhet på några omständigheter, som enligt min personliga mening måste beaktas vid bedömandet av fullmäktiges handlingsätt. Var och en må sedan rösta så som det enligt hans övertygelse är för landet bäst och för riksdagen värdigast.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman, mina herrar! Sedan jag hade tillfälle att åhöra kammarens förhandlingar på förmiddagen, ha här, enligt vad som meddelats mig, några uttalanden förekommit av den art, att jag anser mig böra därom säga några ord.

Herr von Heland har, enligt vad det sagts mig, riktat förebräelser emot mig för att jag icke besvarat en av honom tidigare framställd interpellation. Jag måste, om han vill veta skälet därtill, svara honom, att det förhållandet, att jag icke hittills svarat, berott på att jag ansett mig på den punkten handla i herr von Helands eget intresse. Ty hur lyder den interpellation som herr von Heland framställt? Jo, den lyder sålunda: »Har den av Kungl. Maj:t tillsatta ordföranden i riksbanksfullmäktige informerat regeringen angående de skäl, som förmått riksbanksfullmäktige att alltjämt bibehålla nuvarande höga diskonto, och anser regeringen i så fall, att dessa skäl äro av så vital betydelse, att detta höga diskonto måste bibehållas?»

Vad går denna interpellation ut på? Jo, den utmynnar i en hemställan till mig att jag skulle här i interpellationsdebattens form kritiskt bedöma och fördöma riksbankens sätt att sköta sin valutapolitik. Det är uppenbart, förefaller det mig, att jag icke borde inlåta mig på att följa en dylik inbjudan. Jag skulle kunna stanna vid detta och bara säga, att herr von Heland borde i någon mån ha tagit hänsyn till de yttranden, som i detta avseende lära ha avgivits av herr Reuterskiöld, vilken betecknat varje initiativtagande, varje försök från regeringens sida att påverka landets diskontopolitik såsom ett övergrepp eller felgrepp. Jag ber sålunda att rörande detta ärende få hänvisa herr von Heland till en tentamen hos sin värderade meningsfrände.

Herr Reuterskiöld hade också, såvitt jag erhållit riktiga underrättelser — jag förutsätter nämligen, att de uppgifter jag fått äro riktiga, i annat fall bli de väl rättade — gentemot vad som förekom i mitt tidigare anförande och vad som förekommit tidigare beträffande regeringens och riksbankens behandling av kreditgivningsfrågan gjort gällande, att samråd och samverkan mellan regering och riksbanksledning av den art, som jag här talade om på förmiddagen, måste betecknas icke blott såsom olyckliga utan också såsom olagliga. Jag vill erinra herr Reuterskiöld om vad i lagen om riksbanken, 31 §, säges i detta avseende. Paragrafen lyder: »Har Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken eller, där Konungen eljest så prövat nödigt, förordnat ombud att med fullmäktige i något särskilt ärende förhandla, må fullmäktige med Konungens ombud överlägga, men är det fullmäktige förbjudet att i ombudets närvaro fatta beslut». Det är uppenbart, att denna 31 § syftar på fall av bl. a. den art, som behandlats här i dag, d. v. s. frågor, som falla under riksbankens behandling, eller frågor, som eljest tillhöra området för dess verksamhet. Ty beträffande andra frågor är det uppenbart, att regeringen icke har anledning att på det sätt, som denna paragraf anvisar, föra förhandlingar med riksbanken. Det framgår också av orden »där Konungen eljest så prövat nödigt», att initiativ till dylikt samarbete kan tagas ifrån regeringens sida. Om jag och regeringen i detta avseende skulle ha förfarit oriktigt, ha vi säkerligen många medskyldiga, och jag skall be att få erinra herr Reuterskiöld om vad som förekom under remissdebatten, då en kamrat till herr Reuterskiöld på Uppsalalänsbanken talade om regeringens ställning till frågor av denna art. Herr Hammarskjöld yttrade vid detta tillfälle bl. a. följande:

»Det är även en annan, med statsverkspropositionen sammanhängande anmärkning, jag skall tillåta mig göra. Det har flera gånger i olika vändningar betygats, att regeringen är en sak och riksbanken en annan sak. Regeringen svarar icke för vad riksbanken gjort, och riksbanken svarar icke för vad regeringen gjort. Man förskansar sig då bakom grundlagsbudet, att riksbanken står under riksdagens egen kontroll. Ja bevars, riksbanken står under riksdagens egen kontroll, och regeringen är en sak för sig, men i sådana tider, som vi upplevt och fortfarande uppleva, har jag för min del ofantligt svårt att tro, att med en god vilja, som man förutsätter på båda sidor, icke ett intimt samarbete kan etableras utan kränkande av grundlagens bud. Jag talar ej alldeles i blindo därvidlag, utan har också någon erfarenhet. Det gällde samma grundlagsbud 1914 och det hindrade ej, att under 1914 rådde det mest intima samarbete mellan riksbanksledningen och regeringen. Jag skulle nästan våga säga, att riksbanken företog ingen viktig åtgärd utan regeringens vetskap och gillande, och i vad det gällde riksbankens verkningskrets, kan man säga omvänt också.»

Jag är något förvånad över att icke herr Reuterskiöld den gången omedelbart uppträdde och varnade för att ett sådant smittande resonemang skulle kunna på det sättet framföras i denna kammare. Men inför detta vittnesmål faller, antar jag, herr Reuterskiölds förklaring här, att regeringen genom att den, då det påkallades ifrån riksbankens sida, inlät sig i förhandlingar med riksbanken om frågor av den art, som här omdiskuteras, slagit in på en synnerligen betänkelig väg och, jag tror också, att herr Reuterskiöld sade, ny väg. Eljest har det ju varit så, när det från regeringens sida upplysts, att beträffande den eller den frågan, den eller den kreditgivningen eller bestämmande av den eller den räntesatsen regeringen icke haft sin hand med, icke varit åtspord eller på annat sätt deltagit, att man i regel från pressens sida reagerat och sagt: »Det där måste vara bara formellt talesätt, det är orimligt att det skulle vara så här i landet, att riksbanken äger vidtaga åtgärder av den genomgripande art, som det här är fråga om, utan att det sker i samråd med regeringen». Vi ha tills på sista tiden, som framgick av min resumé, ansett, att grundlagens bud i fråga om riksbankens ställning skulle på det sättet av regeringen respekteras, att, när i frågor av direkt valutapolitisk eller penningpolitisk art, riksbanken icke uttryckt önskan om samråd med regeringen, ett sådant samråd icke kunde av regeringen påkallas. Jag tror, att det är en riktig ståndpunkt regeringen därmed intagit.

Jag kommer sedermera att säga några ord om att jag tror, att våra nuvarande konstitutionella bestämmelser icke äro så lämpliga i det avseendet, att de icke anpassa sig efter den utveckling, som förekommit, och att man härvidlag med skäl kan påkalla förändrade bestämmelser, men det är en sak, som gäller förhållandena framåt i tiden.

Herr Reuterskiöld har, enligt vad man sagt mig, i detta sammanhang fäst synnerligen stor vikt vid vem som tog initiativet till det samråd, som skett i dagens fall, mellan regeringen och riksbanken. Jag måste med hänsyn till den paragraf, som jag läst upp och som måste vara vägledande både för riksbanken och regeringen, i ty fall säga, att det spelar, såvitt jag förstår, icke den minsta roll, vem som tog initiativet. Det, som spelar en roll, är naturligtvis, att vid beslutets fattande riksbanken handlar på det sätt, som den själv finner vara riktigt, och därmed tager det ansvar för beslutets såväl formella som reella tillkomst, som riksbanksinstitutionens tillvaro och riksdagens rätt att behandla dess ansvarsfrågor gör lämpligt och skäligt.

Herr Reuterskiöld hade dessutom enligt dessa anteckningar sagt, att det låter bestickande, då man talar om Bolidens bevarande på svenska händer, men att riksdagen borde ha satts i tillfälle att fritt pröva den frågan. Ja, ingen

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

har, såvitt jag förstår, sökt beröva riksdagen dess möjlighet att fritt pröva den frågan. Om det är så — och jag utgår då alltså ifrån att det här är fråga om en pant, som äger det åsatta värdet, att riksdagen icke vill använda sin rätt att erhålla panten för pantbeloppet, finns det säkerligen andra, som gärna och med nöje göra det, om det alltså gäller den summa för vilken panten i fråga nu belånades. När jag utgår ifrån denna förutsättning, kan jag icke se annat än att riksdagen äger i detta som i andra liknande fall fullkomlig frihet att säga nej eller ja. Eljest är det väl i regel så, när det är fråga om statsinköp av någon mera betydande fast eller kanske även lös egendom, att förhandlingar därom drivas; att inköpsmöjlighet skapas och att omständigheter och villkor därvid prövas genom förberedande åtgärder av regering eller andra myndigheter, så att frågan kommer inför riksdagen först i det skicket, att riksdagen i stort sett endast har att svara nej eller ja på frågan, huruvida den vill gå in för saken. I detta fall föreligger i det avseendet icke någon skiljaktighet från den vanliga gången.

Man har också sagt mig, att herr Reuterskiöld förklarar, att regeringen hade förlorat »hans förtroende», det »allmänna förtroendet», eller »förlorat sin existensrätt» eller något dylikt, dels på grund av att guldmyntfoten övergavs och dels i sammanhang med vad som förekommit här. Om den mig lämnade anteckningen är riktig, så har jag i detta avseendet att motse rättelse. Jag kanske skall dröja med den reflexion, som jag tänkt göra i det avseendet, tills jag får höra, om herr Reuterskiölds yttrande ägt sådan innebörd.

Jag vill slutligen ännu en gång betona, att jag tror, att det är skäl, att man tar upp till prövning frågan om det sätt, varpå riksdagen å ena sidan och Kungl. Maj:t å den andra sidan tillmätts befogenhet beträffande frågor av valutapolitisk och annan liknande art. Det är nämligen uppenbart så, att valutavärden i vår tid icke består enbart, ja kanske icke ens till sin väsentligaste del, i de åtgärder, som riksbanken äger att taga befattning med, närmast då myntvärden. Huru valutan taxeras i utlandet, vilken kurs den där åsättes, liksom också vilket värde kronan representerar inom landet är, såvitt jag förstår, i mycket stor och kanske övervägande grad beroende på allmänna åtgärder av sådan art, att dels regering och riksdag och dels andra samhällsliga organ därpå kunna utöva ett synnerligen stort, kanske avgörande inflytande. I varje fall böra de olika åtgärderna vidtagas under direkt samförstånd, d. v. s. gå parallellt med varandra eller komplettera varandra. Att under sådana förhållanden bibehålla en form för bestämmelser rörande de båda huvudorganens ställning till varandra som den, som för närvarande förekommer i grundlagen och i lagen om Sveriges riksbank, synes åtminstone mig icke vara lämpligt. Men det förefaller å andra sidan vara riktigt och naturligt, att initiativet i detta avseende tages av riksdagen, då ju riksbanken nu i alldeles särskild grad är ett riksdagens verk och framträder såsom en form för det svenska folkets självstyrelse, en folkets direkta maktbefogenhet på ett särskilt utstakat område, som man kanske skulle anse hotat, därest ifrån Kungl. Maj:ts sida initiativ i detta avseende bleve taget. Jag har uttalat denna uppfattning tidigare i en församling, där de olika partiernas ledare voro närvarande, och jag har velat använda detta tillfälle att ytterligare understryka denna min mening.

Herr Johansson, Johan Peter: Herr talman! Under detta ärendes behandling inom utskottet har jag blivit övertygad därom, att riksbankens kreditgivning till Skandinaviska banken och Kreugerkoncernen varit nödvändig och välbetänkt. Jag tror också, att varje annan riksbanksledning, ställd inför ansvaret under sådana förhållanden som den nuvarande, också skulle handlat precis på samma sätt. Däremot har jag svårt att förstå utskottsmajoriteten,

då den vill låta påskina, att den skulle vägrat krediten på 74.7 miljoner kronor med risk att Kreugerkoncernen inställt sina betalningar i en tid, då den ännu ansågs vara synnerligen solid, och jag har också svårt att förstå majoriteten då den säger, att Sveriges tre största banker borde ha visats till riksdagen, då de sökte rediskontera sina växlar. En huvudstadstidning har betecknat detta tal såsom fariseiskt, illojalt och som ett upprörande hyckleri. Jag vill inte använda så hårda ord, men det skall bli rätt intressant att se, om högern såsom parti vill gå in för det programmet!

Vad är det, som hänt och som vållat så mycken diskussion här och i pressen? Jo, ingenting annat än det, att riksbanken lånat ut pengar mot god ränta och god säkerhet för att stödja det svenska kreditväsendet och därmed också Sveriges näringsliv i en bekymmersam och påfrestande tid. Jag hoppas och tror, att då den här stormen en gång är över, skall det visa sig, att vi kommit igenom världskrisens bränningar mera oskadda än mången annan nation. Därför har jag inte heller kunnat sluta mig till dem, som här riktat ett så starkt klander mot riksbanksfullmäktige och särskilt emot riksbankschefen. Såvitt jag kunnat finna, är nämligen denne en synnerligen kunnig, duglig och självständig man, som förtjänar riksdagens stöd. Att vissa storbanker, som själva vilja agera riksbank, kunnat finna det angenämare, om vi haft en mindre självständig riksbankschef, kan jag förstå, men jag kan inte fatta, att riksdagen skall ha någon anledning att böja nacken för någon storbank.

Då herr Stendahl och utskottsmajoriteten säga, att kreditgivningen till Skandinaviska banken och Kreugerkoncernen har minskat landets likvida tillgångar och därmed vållat restriktioner och högt ränteläge till men för det svenska näringslivet, är det en sanning med modifikation. Det är nämligen så, att likviditeten hos de svenska bankerna är synnerligen god, men de våga icke släppa ut pengarna av fruktan för att nervösa insättare skola rusa till och taga ut sina pengar. Därför måste de hålla en jämförelsevis stor reserv av likvida medel. Om herr Stendahl hade sagt, såsom sanningen är, att ingen bank för närvarande är i det läget, att den minsta fara för insättarnas medel förefinnes, skulle det ha bidragit till att stilla oron och lugna insättarna. Därmed skulle också bankerna kunna släppa ut sina likvida tillgångar och kreditrestriktionerna försvinna av sig själva.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till yrkandet om utlåntagets läggande till handlingarna med gillande av reservanternas motivering i denna punkt.

Herr Lindhagen: Herr talman! I denna bollkastning om våra förmodanden har jag begärt ordet för att angiva även min röstning och grunderna för densamma.

Diskussionen har hittills rört sig om en viss situation, som klarerats på ett visst sätt under ett tvångsläge. Jag är icke kompetent att bedöma, hur man rätteligen borde handlat vid detta tillfälle. Jag har icke upplevat tillfället och har icke satt mig in i det. Jag förstår bara, att det har varit en börda för dem, som skulle klarera ut den här angelägenheten. Därför kan jag på denna sak icke lägga någon annan synpunkt än det bekanta ordet: »Döm ej strax den vilseförda, stolte broder, med förakt! Icke väge du den börda ödet på hans skuldra lagt.» Det anser nu också utskottet enhälligt, ty alla vilja ju medge ansvarsfrihet. Alltså ha vederbörande i alla fall fyllt sitt värv på ansvarsfullt eller åtminstone ansvarsfritt sätt.

Det är då ganska egendomligt, att här mäta två olika linjer i fråga om motiven, och det egendomligaste är, att utskottets ledamöter i en sådan neutral fråga grupperat sig efter *partier*. Det förstår jag inte alls. Därför befarar jag, att bakom dessa partimeningar ligga bisynpunkter, obehöriga saker, som

Ang. vissa till Kreugerkoncernen lämnade krediter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

spelat in här och där, och jag kan även därför icke av sakskäl sluta mig till någon av dessa linjer. Jag tycker, att det anförts kloka saker från bägge hållen. Det riktiga känner jag icke, kanske ingen. Men om man lägger ihop det kloka, som är sagt från bägge hållen, kommer man sannolikt till ett någorlunda hållbart resultat. För min del röstar jag i alla fall med socialdemokraterna, emedan de synas mig i enlighet med det ord jag nyss citerade ha anlagt de mildaste synpunkterna i sitt klander. Därför ansluter jag mig helst till dem, icke för vad de sökt förmoda i sak.

Om jag nu ser bort från den situation, som diskuterats i dag, har jag däremot tillägnat mig en mening åtminstone om sakens förspel. Det är inte någon efterklok mening utan en mening, som jag hade, även då den stora raketten steg upp med all sin glans emot firmamentet och över världsdelarna.

Herr Widell sade här i förmiddags och herr Örne sade det nyss här i afton, att *alla* under den där tiden trodde, att koncernen var fullt solid och ingen kunde ana, att det låg brottsligheter bakom. Det sista instämmer jag också i. Men jag har aldrig kunnat tro, aldrig kunnat gå ikring och bara tro, att en sådan affär vore solid. När den var som mest i ropet, sade jag åt bekanta, som frågade mig, ungefär följande: »Om ni vilja förlora edra pengar, skola ni naturligtvis lägga dem i Kreugerpapper. En sådan koloss på uppenbara lurfötter kan icke stå sig länge — det strider ju mot naturlagarna. Och allraminst skola ni väl imponeras av, att man lovar ända upp till 30 procent i vinst, som bara betyder en klar bekännelse, att det här är fråga om en lumpen utplundring av färdiga värden, och utsugning av den stora allmänheten.»

Kanske jag tillägnat mig den uppfattningen, även därför att jag under ett kvarts sekel varit en slags bankdirektör i förmyndarkammaren under den tid den hade en kontrollerad bättre författning. Men herrarna här i denna kammare och i medkammaren ha sedan på förslag av regeringen givit förmyndarkammaren en lösare författning på det skälet, att man i någon mån måste skapa uniformitet med landsbygden. Landsbygden hade det visserligen dåligt, men därför skulle också stockholmarna ha det sämre än förut, ehuru de under århundraden ansetts kunna behålla en ordning, som var bra, fast landsorten icke hade något liknande. Nu har det genom en olyckshändelse gått som det gått. Flera förskingringar ha ägt rum just på grund därav. Nu får väl riksdagen kanske ingripa med en stödaktion för förmyndarkammarens offer i Stockholm, eftersom riksdagen mot varningar givit den en lösligare författning.

Men, herr Widell och herr Örne, hur kunde ni tro någonting så orimligt? Det märkvärdiga, som man kan beklaga men icke ändra, är ju, som vi också hört vitsordas av två vittnen, som ständigt varit i beröring med de högre kretsarna, att regeringen, Skandinaviska banken, riksbanken, statsutskottet, pressen, alla högre makter, lågo i tillbedjan för detta 30 procentsäventyr ut över länder och världsdelar. Om några av oss, som trodde på vanligt sätt och som befinna oss här nere bland de många, hade fått vara med redan från början, skulle vi ha skrivit reservationer. Men vi befunno oss icke på höjderna och komma heller aldrig dit, så vi ha icke tillfälle att annat än konstatera, att det är något märkvärdigt med de där höjderna, som skola styra oss på alla möjliga sätt, håll och kanter.

Här försiggick en påtaglig rovbrytning, en plundring av produktiva värden, av blomstrande näringar, det borde man förstått från första början; något dylikt kan icke anordnas utan en sådan sorti som sedan ägt rum. Man ser hur det går till. Världskriget har icke lärt oss någonting, och den här stora krisen kommer förmodligen inte heller att lära oss någonting. Jag ber att få upprepa, fast det kanske kan höras till leda, ett av de visaste ord, efter vad min erfarenhet sagt mig, som yttrats i världshistorien. Det är inemet tretusen år gammalt. Jag citerade det nyligen i kammaren, och jag upprepar det igen.

Laotse, den store forntida vise från Östern, yttrade: »De, som äga den sanna insikten höra ej till de högt lärde. De som äro högt lärda sakna den sanna insikten.»

Nu är det i alla fall klart, att var och en har gjort sitt bästa i mån av sin förmåga under den föreliggande situationen, och mången nöjer sig nu med att blunda och tänka: »Efter oss syndafloden.» Men jag menar, att det väl samtidigt bör förnimmas stämmor, som inte bara tala om den här detaljen och tilldragelsen, om den snö, som snart nog kan sägas ha fallit i fjöl. Vi skola väl just nu även och framför allt rikta blicken framåt mot vad som bör göras för att hindra ett upprepande av sådana där saker. Jag skall därför i korthet, herr talman, göra ett yrkande om tillägg, icke till någondera av de två parti-reservationerna, utan ett tillägg till riksdagens uttalande, såsom jag skulle vilja ha det i den punkten.

Beträffande utskottets betänkande under punkt 2:o) angående vissa krediter för Kreugerkoncernen och vad med denna stödaktion äger sammanhang hemställer jag sålunda, att riksdagen ville till sin motivering tillägga följande särskilda uttalande: »I detta sammanhang anser riksdagen sig uppfordrad göra det uttalandet, att mera genomgripande åtgärder uppenbarligen erfordras för att förebygga sådana företeelser, som föranlett ifrågavarande stödaktion, nämligen genom undanröjande av dess grundorsaker. Även den svenska staten bör i vad på den ankommer intressera sig för och påkalla svenskt och mellanfolkligt överbäggande av omgestaltningar i produktionsordningen, särskilt avskaffande eller successiv avskrivning till en början av börsspel, privatbanker, s. k. kolosser på lerfötter och andra storfinsansiella utväxter, organiserade mera för att våldsamt förtjäna på människorna och mindre för att hjälpa dem.»

Herr Möller: Herr talman! Åtskilligt av vad som legat mig om hjärtat att säga i denna debatt har redan blivit yttrat från annat håll, och det gör, att jag sannolikt kan förkorta mitt anförande något.

Jag skulle emellertid till en början vilja försöka göra en principförklaring. Riksdagen är bankofullmäktiges principal, och det finnes ingen annan principal för bankofullmäktige än riksdagen. Riksdagen skall nu bedöma och avgöra, hur den har uppfattat bankofullmäktiges skötsel av riksbanken, och det torde då vara riktigt att utgå från att riksdagen bör försöka bedöma bankofullmäktiges åtgöranden så rättvist, som det står i mänsklig makt att göra. Den skall icke ha en förutfattad mening. Den skall granska, vad bankofullmäktige ha gjort, och när granskningen är förrättad, skall den försöka klargöra för sig, huruvida bankofullmäktige ha handlat på ett förståndigt sätt från de utgångspunkter, som förelågo, då handlingen skedde. Om riksdagen finner, att bankofullmäktige icke ha handlat förståndigt, skall den göra anmärkning. Men om den finner, att bankofullmäktige ha handlat förståndigt från de utgångspunkter, som en gång funnos, skall riksdagen också utan vidare bevilja den ansvarsfrihet, som nu icke förvägras men som ju från utskottets sida — den utskottshalva, som gynnats av lotten — är försedd med många broddar.

Vad är det då man har rättighet att säga om dessa ting, när man skall försöka att sätta sig in i utgångspunkterna? Det finns en sak, som man efter min uppfattning fullständigt skall bortse ifrån. Det är den i år för ungefär en månad sedan konstaterade kriminaliteten hos Kreugerkoncernens ledare. Om man icke förmår bortse från denna, som var okänd, då bankofullmäktige hade att bedöma ärenden, vilka rörde koncernen, och som först ett helt år efteråt konstaterats, saknar man förutsättningar för att fälla en rättvis dom över bankofullmäktiges handlingssätt.

Om jag nu går till ett försök att pröva vad som är gjort och då särskilt

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

uppehåller mig vid den kredit, som beviljades den 5 maj och som är föremål för särskilda anmärkningar, skall jag endast tillåta mig att påpeka vissa ting. Bankofullmäktige anföra som sin utgångspunkt, då de hade att avgöra denna kreditfråga, följande: »Otvivelaktigt torde dock vara, att verkningarna av att likviden uteblivit, skulle hava blivit synnerligen ingripande, i första hand för Kreugerkoncernen men även för svenskt bankväsen. Det kunde befaras, att enbart ryktet om betalningssvårigheter för koncernen skulle, bortsett från andra följder, framkalla en sådan oro i utlandet beträffande de svenska bankerna, att de utländska insättarna i forcerat tempo komme att hemtaga sina tillgodohavanden. Därigenom kunde hava föranletts likviditetssvårigheter, som ej kunnat undgå att medföra merliga verkningar för bankväsendet och för den svenska valutan.» Det är ett koncentrerat uttryck för de överväganden, som lågo bakom beviljandet av kredit den 5 maj. Jag frågar nu de herrar, som ha gjort anmärkning på kreditens beviljande eller i varje fall på att krediten överhuvud taget kommit till stånd — i grund och botten gäller anmärkningen detta — och som vidare anmärkt på att man icke undersökte koncernens ställning förut, huruvida det är någon av dem som vill bestrida riktigheten av fullmäktiges uttalande, eller att »ett uteblivande av krediten skulle ha fått synnerligen ingripande verkningar, i första hand för Kreugerkoncernen men även för svenskt bankväsen»? Jag understryker ytterligare, att man måste bortse från den Kreugerska kriminaliteten, som man icke kände till. Är det icke riktigt, att om Kreugerkoncernen icke hade kunnat likvidera sina åtaganden till Tyskland, skulle detta ha medfört koncernens störtande, vilket i sin tur skulle ha åsamkat i främsta rummet Skandinaviska banken sådana svårigheter, att den stödaktion, som i år har beslutats av riksdagen, eventuellt skulle ha kunnat bli aktuell under förra året och måhända under en tid, då riksdagen icke var samlad? Det vill med andra ord säga: därest staten överhuvud skulle inträda för en stödaktion, skulle med all sannolikhet regeringen i fjol ha nödgats sammankalla en urtima riksdag för att rädda svenskt bankväsen.

Ja, numera spelar det icke så stor roll, om denna krasch hade kommit förra året i stället för i år, men, mina herrar, jag skulle ha velat se, vilken uppsyn den bankoutsköttshalva, som nu har gjort anmärkning, skulle ha visat, därest riksbanken hade tagit dessa tämligen självklara följder av en vägran av krediten. Ja, ni får ursäktat mig, men jag är övertygad om att samma utskottshalva, som i dag anmärker på att riksbanksfullmäktige ha lämnat denna kredit, skulle ha kommit och förklarat, att en inkompetentare styrelse för rikets centralbank än de bankofullmäktige, som störtade en av de mest lysande skapelser, som svenskt finansgeni överhuvud har åstadkommit i världen, och som sedan på grund av detta störtande draga över landet en krasch för landets största bank med eventuella verkningar för bankväsendet i dess helhet, en odugligare bankstyrelse för landets centralbank har överhuvud aldrig funnits!

Jag är fullkomligt säker på att detta skulle ha blivit svaret från de personer, som nu tillhöra klandrarna av riksbanken. Ty observera: Österreichische Credit-Anstalt hade ännu icke kraschat den 5 maj, när krediten beviljades, och herr Stendahl visste icke, att den skulle krascha den 11. Förlåt mig, herr Stendahl tycks vara allvetande, men jag tror ändå inte, att han gör anspråk på att ha känt till att Österreichische Credit-Anstalt skulle krascha. Det var en Rothschildbank med alla de förbindelser, som detta i och för sig innebär. De tyska bankkrascherna hade icke inträffat. Varken Danatbanken eller andra tyska banker — jag kommer nu inte ihåg namnen på alla de jämförelsevis stora banker, som måste inställa betalningarna i Tyskland åtminstone under viss tid — voro borta. Den serie av ekonomiska förvecklingar, som sedermera har kommit, skulle icke ha inletts i Österrike, den skulle icke ha inletts i Tysk-

land, utan *den skulle ha inletts i Sverige på grund av riksbanksfullmäktiges kreditpolitik i vårt land*. Jag frågar er: tro ni verkligen, att domen över riksbanksfullmäktige, som eventuellt hade vägrat krediten, skulle blivit mildare än den dom, som fällts över de riksbanksfullmäktige, som beviljade krediten? Jag är för min del övertygad om att man skulle ha förklarat, att riksbanksfullmäktige icke blott hade på grund av sin kreditvägran bidragit till att vi fingo lämna guldmyntfoten, att vi fingo så höga räntor, att vi fingo kreditrestriktioner, att vi skadade och överhuvud försämrade riksbankens ställning och försvårade dess valutavärdande uppgift och alltså gjort sig förtjänt av hela den serie anklagelser, som nu riktas mot riksbanken, utan man skulle ha sagt, att riksbanken hade förstört det ekonomiska livet i Sverige — det hade blivit den verkliga anklagelsen mot riksbanken — genom att den icke haft så mycket förstånd, att den klarat likviditetssvårigheterna — ty det var sådana man trodde det var fråga om — för Kreugerkoncernen. Den hade inte så mycket förstånd, att den genom att klara likviditetssvårigheterna räddade Skandinaviska banken, utan lät med kallt blod denna störta o. s. v. Man skulle med andra ord ha förklarat riksbanken vara orsaken till alla de ekonomiska olyckor, som ha drabbat Sverige under den senaste tiden, arbetslösheten och allt vad därmed sammanhänger, det är åtminstone min övertygelse, att man skulle ha kommit att reagera ungefär på det sättet.

Jag menar alltså, att under förutsättning att man accepterar riksbanksfullmäktiges utgångspunkt, att en vägran av krediten till Skandinaviska banken den gången skulle ha lett till Kreugerkoncernens störtande och till mycket svåra konsekvenser för svenskt bankväsen och för svensk valuta, måste man erkänna, att kreditens beviljande var i princip riktigt.

Så kommer man till den andra frågan, huruvida riksbanken borde ha företagit en undersökning av Kreugerföretagens soliditet, innan denna stora kredit beviljades. På den punkten framhåller riksbanken själv, att »för den bankmässiga prövningen av kreditens berättigande hos affärsbanken måste denna ensam taga ansvaret». Krediten skulle lämnas till »Skandinaviska banken, som kunde förutsättas vara noggrant orienterad angående koncernens ställning och som i sin tur skulle erhålla säkerheter, som måste anses betryggande». Sedermera konstateras det, att riksbanken, när det var fråga om en omläggning av krediterna, särskilt hade frågat bankinspektören om hans uppfattning beträffande Skandinaviska bankens ställning och att han förklarat, att Skandinaviska bankens ställning var all right: den var absolut solid, allting var klart i den banken, och de säkerheter den hade för Kreugerylånen samt för sina lån i allmänhet voro fullkomligt betryggande.

Mina herrar, riksbanken hade emellertid, innan den lämnade Skandinaviska banken en rediskonteringsrätt på 74.7 miljoner kronor, måst företaga en undersökning av koncernens ställning! Ja för all del, det hade varit mycket bra, om en sådan undersökning hade verkställts, det bestrider jag naturligtvis på intet sätt. En sådan förklaring från riksbanksfullmäktiges sida hade inneburit, att man förklarade för Skandinaviska banken: »Vi ha intet förtroende för er uppfattning om koncernens ställning. Ni ha visserligen styrelseledamöter i alla koncernens bolag; här sitter en som ordförande i Kreuger & Toll, och två direktörer sitta i Tändsticksbolagets styrelse, men dem ha vi intet förtroende för, och det angår oss inte.» Vad beträffar bankinspektören, vilken som vi alla veta har varit — jag vet inte, om han fortfarande är det, men jag förmodar, att så är förhållandet — högerns kandidat till riksbankschefsposten, skulle man ha sagt till honom: »Ja, ert prat om Skandinaviska bankens soliditet intresserar oss inte. Vi ha icke något förtroende för er, och vad ni sagt är i själva verket ingenting, som man behöver fästa något avseende vid.» Får jag tolka anmärkarnas, den ena utskottshalvans, rekommendation av en under-

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

sökning på det sättet, att man menar, att Skandinaviska bankens ledning i april och maj månader var så komprometterad, att om den ville gå i borgen och ville taga lånen, måste man betrakta en sådan borgen såsom praktiskt taget obefintlig, som ett nonsens, som man inte hade att taga hänsyn till? Vill man vidare ha sagt ut, att man betraktar bankspektören som en quantité negligible?

Det vore ju mycket intressant att höra i dag, ty det var ju bankspektören, som skulle åstadkomma den starka kontrollen över Skandinaviska banken, när vi härförleden diskuterade statsunderstödet åt denna bank. Då var det ju han, som var den man, på vilken man borde lita, om man fick tro samtliga borgerliga partier i riksdagen. Men bankofullmäktige borde inte vid detta tillfälle ha litat på hans uppgifter om att Skandinaviska banken var solid.

Allting låter säga sig. Det förefaller mig bara, mina herrar, som om ni borde turnera edra anmärkningar litet annorlunda. Ni borde säga ifrån: Herrar Lauritzen och Rydbeck — vad är det egentligen för ena figurer? Visserligen har herr Lauritzen blivit omvald till direktör för Skandinaviska banken, sedan staten lämnat sitt understöd åt banken. Men vad är det egentligen för personer? Inte kunde man ha förtroende för deras omdöme. Om de garanterade koncernens ställning — inte hade riksbanken någon anledning att taga hänsyn till sådant. Och vad beträffar herr von Krusenstjerna, inte kunde man hysa något förtroende för honom. — Det skulle herrarna ha skrivit. Då hade ni varit uppriktiga — då hade man, menar jag, fått ett intryck av att ni varit uppriktiga. Då hade man förstått, att det inte var fråga om att söka sak, utan att det verkligen gällde att sätta in stötarna på de punkter, där stötarna borde sättas in.

Jag måste alltså för min del säga, att anspråken på bankofullmäktige förefalla mig att vara åtminstone litet överdrivna. Man borde kunna säga, att de äro människor, de som andra. De beviljade en mycket stor kredit till en mycket solid bank, åtminstone enligt vad man den gången hade anledning att förutsätta. Det finns inte någon anledning att ställa till särskilt bråk om den saken.

Det är vidare en del andra ting, som ha sitt intresse i detta sammanhang. Det har efteråt lämnats två krediter, nämligen en på 40 miljoner kronor och en på 16 miljoner kronor. Vid dessa tillfällen förklarade bankofullmäktige till en början, att *de inte ville bevilja kredit*. Efter förhandlingar med regeringen sade fullmäktige, att, om regeringen vill framlägga proposition till riksdagen om att staten skall ordna saken på ena eller andra sättet, när frågan kan bli aktuell, får koncernen krediterna, men inte eljest. Då säger herr Stendahl: Ja, se, bankoutskottet har bara med riksbanken att göra — bankoutskottet har inte med regeringens ansvar att göra. Följaktligen skall bankoutskottet inte yttra sig om vad regeringen gjort. Jag tycker nu, att man i varje fall kunde ha gjort anmärkning mot att krediterna utlämnats. Ty en av huvudteserna i dag är ju denna: Tänk, hur skönt det skulle ha varit, om vi hade spräckt Kreuger för ett år sedan i stället för först i mars detta år! Men om det är riktigt, skulle det väl ha varit, låt mig säga, åtminstone hälften så skönt, att ha spräckt honom i oktober genom att den gången vägra honom kredit. — Nej, visst inte, det säger bankoutskottet ingenting om. Det tycks man betrakta såsom fullkomligt all right.

Tro ni verkligen, mina herrar, att vi, som se litet annorlunda på denna sak, skola bli imponerade av edra anmärkningsmetoder? Det kunna ni inte rimligen begära. Det är klart av utskottets framställning, att man menar, att i maj månad förra året borde Sverige ha inlett — i varje fall bland de europeiska länderna — de stora kraschernas rad. I oktober månad förra året borde vi inte ha framkallat en krasch. Om man då hade spräckt Kreugerkoncernen,

hade det dock inte betytt någonting annat än att vi kommit efter en hel rad av andra europeiska länder. Det hade i alla fall inte sett ut på samma sätt med hänsyn till landets internationella ställning och anseende, som det skulle ha gjort, *om vi hade gått i spetsen för hela denna rad av krascher i Europa.*

För att jag nu inte skall bli missförstådd på regeringsbanken vill jag bara tillägga, att jag fullständigt gillar regeringens handlingsätt. Jag anser, att regeringen handlat precis, som den bort handla. Jag anser också, att riksbanken handlat som den bort handla, när dessa krediter beviljades i oktober förra året och slutligen i februari detta år. Jag vänder mig uteslutande mot den utskottshalva, som står bakom utskottets uttalanden. Efter min uppfattning var det synnerligen lyckligt, att regeringen ansåg sig kunna göra den utfästelse till riksbanken, som möjliggjorde för riksbanken att lämna krediterna. Ur många synpunkter, som jag inte här vill gå in på, har det sina fördelar, att denna transaktion kom till stånd.

Jag menar sålunda, att anmärkningarna äro ute i orätta ärenden. Jag kan icke erkänna, att anmärkningarna ha försökt rättvist bedöma, hur bankofullmäktige borde ha uppträtt från de utgångspunkter, som i varje särskilt fall förelägo, när beslut om dessa krediter fattades. Herrarnas utlåtande är ur många synpunkter ett ovanligt bedrövligt aktstycke. Det är allt för fariseiskt och alltför orättfärdigt till hela sin uppläggning. Man talar i dag så lätt om att det inte hade spelat någon roll, om man hade vägrat dessa krediter och man hade fått krascher på någon gång förra året. Edert resonemang, mina herrar, är egentligen bara ett slags kopia av vanliga bolsjevikresonemang, som vi känna igen från otroligt många möten. Bolsjevikerna säga alltid bara: Herre Gud, låt det basa! Inte skall man hålla liv i någonting sådant där! — Det är ganska intressant att konstatera, att högern nu intar denna ståndpunkt. Ni skulle inte ha gjort det i fjol, om ärendet då kommit till riksdagen. Då skulle också ni ha varit med om att bevilja kredit. Om bankofullmäktige hade gått den väg, som här anvisats, d. v. s. gått vägen till Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t kommit till riksdagen, hade högern utan ringaste tvivel varit med om att bevilja krediten i det läge, som då förelåg. Men nu för man som sagt ett resonemang, som är fullkomligt bolsjevikiskt — vilket ju också gör, att herrarna med all sannolikhet komma att få se herr Kilbom och i denna kammare antagligen herr Nerman rösta för bankoutskottets förslag. Alliansen blir inte bara av så att säga teoretisk art, utan den kommer att bli alldeles verklig inför allas ögon här i den svenska riksdagen. Jag förstär mycket väl, att bolsjevikerna komma att rösta för högerens ståndpunkt i denna sak. Själva sättet att resonera om saken stämmer fullkomligt med den teoretiska inställningen hos kommunisterna.

Jag skall tillåta mig att i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på en annan punkt. Jag vet, att det finns människor, som göra anspråk på att ha så att säga instinktivt genomskådat Kreugerkoncernens rutenhet redan på ett mycket tidigt stadium. Det är ju möjligt. Det är bara synd, att de voro så blygsamma på den tiden, då de hade detta klart för sig, att de inte varnade svenska folket. Det skulle ju i alla fall ha varit nyttigt, om sådana varningar på sin tid hade kommit fram. Men det ha de inte gjort. Jag tror, att det står någonting i katekesen om att Gud är utrustad med alla fullkomligheter: Han är evig och oföränderlig, han är allvis, allvetande och allestädes närvarande, han är god och rättfärdig, han har — ja, jag behöver nog litet prästerlig hjälp, det medger jag, för att kunna klara hela definitionen. Det är alldeles uppenbart, att man bör skriva in i instruktionen för riksdagens fullmäktige, och naturligtvis inte bara i riksbanken utan också i riksgäldskontoret, att dessa verk skola ha en styrelse utrustad med alla fullkomligheter. Jag måste ju taga bort, att den skall vara evig och oföränderlig, men den skall vara

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.

(Forts.)

allvis, allvetande och allestädes närvarande. Det är ju nämligen ungefär de anspråk, som man ställer på den stackars riksbanksledning, som vi ha haft under den gångna svåra tiden.

Vad som kan ha betydelse i detta sammanhang, är ju, mina herrar, att vi, om högerns utskottshalva segrar i en kommande votering, veta precis, varifrån vi skola få dessa fullmäktige. Vi ha här en förteckning på dem. Tyvärr måste det ske någon lottning, ty det är ju bara sex bankofullmäktige, medan det är åtta reservanter. Men eljest veta vi precis, var vi skola få de ledamöter i riksdagen, vilka såsom fullmäktige skola veta alldeles, hur det bör handlas i sådana situationer, i vilka den nuvarande riksbanksledningen har befunnit sig. Det är herr Gustafsson i Stensholm, herr Johansson i Friggeråker, herr Stendahl och herr Forssell i denna kammare. Det är herr Leffler, herr Svedman, herr Edberg och herr Olson i Göteborg i andra kammaren. Vilka som skola uteslutas, vet jag inte. Det vore som sagt kanske bäst att företaga en lottning. Men vad vi veta är, att, när vi fått denna fullmäktiguppsättning, ha vi fått bankofullmäktige, som äro utrustade med alla slags fullkomligheter, och vi kunna vara säkra på, att det hädanefter inte komme att ske några missgrepp eller misstag i riksbankens skötsel av vår penningpolitik eller vår kreditpolitik.

Jag har velat säga allt detta, mina herrar, därför att jag inte kan hjälpa, att jag tycker, att hela den uppläggning av dechargefrågan, som har ägt rum i punkten 2:o av bankoutskottets utlåtande, är en ovanligt bedröflig historia. Det är klart som dagen, att riksdagen och riksdagens bankoutskott måste ha sin rättighet till kritik obeskuren gentemot bankofullmäktiges åtgärder. Men de som ha att utöva denna kritikrätt skola kunna visa den återhållsamhet, som kräves både med hänsyn till det ansvarsfulla uppdrag, som bankofullmäktige ha, och på grund av den ansvarskänsla, som riksdagen själv bör förstå att iakttaga gentemot bankofullmäktige.

Det är en annan sak, som jag inte kan underlåta att till slut här beröra. Det har insinuerats — jag vill inte säga i debatten här i kammaren i dag, men i den offentliga debatten i tidningarna — att socialdemokraterna skulle engagera sig för bankofullmäktige väsentligen av den orsaken, att vi socialdemokrater ha två ledamöter i fullmäktige och dessutom suppleanten för bankofullmäktiges ordförande. Detta skulle vara det verkliga skälet för vårt ståndpunktstagande. Jag måste säga, att hela denna utgångspunkt förefaller mig fullkomligt orimlig. Det är klart, att vi känna oss smickrade över den uppmärksamhet, som ägnas herrar Viktor Larsson och Sköld och i någon mån herr Örne. Jag måste ju säga, att det i och för sig skulle vara mycket önskvärt, om socialdemokraterna bestode av så skickligt folk, att de, när de till ett antal av två eller en — ty vid det beslut, som här är klandrat, fanns det bara en socialdemokrat närvarande — befinna sig i en församling tillsammans med fem eller sex ledamöter, som räknas till de borgerliga partierna av olika schatteringar, dessa borgerliga ledamöter ständigt funne, att socialdemokraternas förnuft vore så perfekt, att det vore omöjligt att hålla stånd gentemot dem, de vore slagna till slantar därvidlag. Det skulle vara mycket önskvärt om så vore fallet, och det är naturligtvis oerhört smickrande för herrar Sköld och Viktor Larsson, att de anses utöva ett så absolut dominerande inflytande över riksbankens politik och över de åtgärder, som riksbanken skall företaga. Tyvärr innebär ju ett så smickrande betyg åt dem ett lika radikalt underbetyg åt alla de övriga fullmäktige, som ju uppenbarligen icke äro mäktiga att bilda sig en mening, eller i varje fall en mening, som duger. Det skulle som sagt vara smickrande, men jag måste ju säga mig, att jag tror, att det är en myt. Visserligen tycker jag, att det är duktigt folk, men jag tror inte, att de andra äro så odugliga eller så inkompetenta, att de inte skulle kunna bilda sig en

uppfattning om riktigheten av dessa åtgärder utan i detta avseende låta socialdemokraterna sköta ruljansen. Jag tror, att det är ett misstag.

Då vi i bankoutskottet från socialdemokratiskt håll haft att bedöma denna sak, ha vi helt enkelt inte velat spela eftervisa. Vi tycka inte, att det är någon ärofull roll, att låtsas, som om vi hade begripit allting så otroligt mycket bättre, om vi hade funnits där. Om jag här apostroferar några ledamöter i bankoutskottet, få ni ursäkta mig, men jag måste säga mig, att jag är absolut förbluffad, när t. ex. herr Johansson i Friggeråker sätter upp sitt omdöme med den karskhet, som hela utskottsutlåtandet innebär, mot bankledningen. Jag är förbluffad. Det kan ju hända, att under hans kapp dölja sig kvalifikation, som jag inte känner eller inte haft tillfälle att studera. Men jag måste medge, att det skulle förvåna mig, om han verkligen är en så otroligt mycket skickligare karl än t. ex. herr Nilsson i Gränebo, som varit med om detta beslut. Jag måste också med all respekt för de övriga ledamöterna i den bankoutskottshalva, som här är anmärkare, säga mig, att i fråga om herr Gustafsson i Stensholm eller herr Widell — jag vet uppriktigt sagt inte, om kvaliteten är så avgörande olika! Jag tror det knappt. Det är möjligt, att herr Stendahl är en sådan storkaxe, att ingen kan gå upp emot honom, men jag är inte säker på att detta gäller alla anmärkningarna. Och, mina herrar, om också herr Stendahl har hållit i pennan, äro ju i alla fall alla de, vilka skrivit under utlåtandet, anmärkare. De äro lika mycket med på saken, och man måste hoppas, att de då verkligen besitta sådana egenskaper, som göra det rimligt, att de uppträda med detta klander.

Men det är ännu en sak att minnas. Vi hade härom dagen att behandla ett förslag om stödaktion för Skandinaviska banken. Det rörde sig som bekant om 215 miljoner kronor, som staten skulle satsa där. Det sades ju redan då, särskilt i andra kammaren — jag tror, att det var mindre i första kammaren — från högerns ledare, att detta i själva verket vore en stödaktion åt riksbanken kanske mera än en stödaktion åt Skandinaviska banken. Herre Gud, det är klart, att det är pinsamt för partier, som nu en gång omfatta den privatkapitalistiska bekännelsen med hela sin själ och hela sitt hjärta, att finna, att privatföretag råka i sådana kalamiteter, att staten behöver hjälpa dem med så betydande belopp, som det här var fråga om. Ty även om man redan då försökte liksom vända det till att detta var ett stöd åt riksbanken, kunde man inte komma ifrån, att det var Skandinaviska banken, som fick pengarna — det var i alla fall inte riksbanken. Det var Skandinaviska banken, som fick 215 miljoner kronor, och därför var det så svårt att bortförklara detta. Men eftersom vi leva mitt i en kristid, då hela det kapitalistiska systemets förmåga enligt sakens natur ställs på allvarligare prov än tillförne — prov, som det i många fall inte kan klara — och man i den nödvändiga stödaktionen åt Skandinaviska banken fick ett specialexempel på det berättigade i den socialdemokratiska kritiken mot det kapitalistiska systemet, förstår jag ju så väl, att man hos de politiska partier, vilka känna sig som en själ och ett hjärta med hela detta system, behövde så mycken dimbildning som möjligt. Om man kunde ordna det på så sätt, att Skandinaviska banken och felen där liksom försvunno i dimman, om man i stället fick fram ett samhällsföretag som riksbanken i rampluset, med vilket man kunde undanskymma och dölja undan de fel, som voro begångna på andra håll, då hade man hoppats att kunna göra en manöver, som kunde bli politiskt nyttig till den valrörelse, som är inledd — det kunna vi lugnt säga — bland annat med detta bankoutskottets utlåtande. Det är ju klart som dagen, att herrarna ha skaffat sig ett slags politisk fördel genom dessa anmärkningar. Den manöver — om det tillåtes mig, att säga det — den bluff, som vi ha att behandla i dag, den kommer att gå i otroligt många människor. Det finns många hundra tusen människor, som komma

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.

(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

att fastna på detta aktstycke, så att herrarna ha skaffat sig en faktisk tillgång. I den mån demagogi spelar roll i valrörelsen, ha ni verkligen fått ett rätt fett stycke att servera åt väljarna. Om vi skulle ha sett detta ur politiska synpunkter, skulle vi egentligen ha försökt följa med. Men, mina herrar, vi ha ingen lust att göra politik av denna sak. Vad vi vilja är, att *när riksdagen dömer sitt eget verks göranden och låtanden under en gången period, skall det ske med oväld och rättvisa*, och det är därför jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Jag får verkligen säga, att jag har mycket svårt att förstå ett anförande, sådant som det herr Möller har hållit här i afton. Bland annat, som där förekommit, tar han upp till bemötande en möjlig erinran, att den ståndpunkt, som det socialdemokratiska partiet intagit i denna fråga, skulle vara beroende på att några socialdemokrater äro medlemmar av riksbankens styrelse. Jag har aldrig hört någon, som har ifrågasatt något dylikt. Men herr Möller bör akta sig för att föra en sådan argumentation, ty det är ett gammalt ordspråk, som lyder: »qui s'excuse s'accuse», d. v. s. man har svårt att förstå, att en person använder ett sådant argument, om man inte är oviss inom sig själv, huruvida icke hans ståndpunkt är någonting i den ifrågavarande vägen.

Vidare måste jag anmärka mot herr Möllers sätt att diskutera angående detta betänkande. Han tar inte upp utskottets motivering, utskottets skäl och reservanternas skäl, utan han plockar ut vissa bland majoritetens medlemmar och reservanternas personer. Dessa ställer han emot varandra, och sedan gör han följande slutsats: Där ha vi på utskottets sida herr den och den. På reservanternas sida står herr den och den. Den senare ledamoten är väl lika styv karl som den förre — han är mycket skickligare etc. Är detta verkligen ett sätt att diskutera i en kammare, som har så stolta traditioner som första kammaren, icke minst med avseende på det sätt, varpå vi behandla varandra? Skall en sådan metod införas här i kammaren, blir det ganska otrevligt, och jag hoppas, att vad som skett skall bli ett undantag.

Herr Möller riktar sedermera, jag kan nästan säga, en verklig förolämpning mot högerpartiet, då han gör gällande, att när högern i denna fråga intagit en viss ståndpunkt, skulle orsaken vara den, att man därigenom ville bereda sig en plattform för valrörelsen och utnyttja frågan under valen — alltså begagna sig icke av den egna åsiktens riktighet utan av folks okunnighet i denna fråga för att kunna få ett övertag över motsidan. Detta är väl också ett sätt att argumentera, som icke är lämpligt.

Herr Möller har slutligen — och det var nästan det enda sakliga, jag fann i hans anförande — förklarat, att han anser, att det är fullt *riktigt*, att dessa oerhörda krediter blivit av riksbanken beviljade, man kan ju mycket väl intaga denna ståndpunkt, låt vara att jag för min del har en annan mening. Jag skall emellertid icke yttra mig om alla krediter utan ber endast att få ange min ståndpunkt med avseende på ifrågavarande 74-miljoner kronorskredit. Samtidigt skall jag yttra några ord om reservanternas uttalande.

Det är för mig mycket svårt att förstå, att reservanterna, som själva uppfattat de från och med maj 1931 beviljade krediterna såsom en stödaktion för det svenska bank- och penningväsendet, kunnat taga så lätt på denna fråga, som verkligen skett. Med en försagdhed, som nästan skulle hava prytt en 17-årig ungmö, ha reservanterna knappast kommit fram med något annat, än att det hade »förtjänat övervägas, om icke, redan då fråga i april 1931 väcktes om den sedermera medgivna krediten å 74.7 miljoner kronor, fullmäktige bort hänvisa Skandinaviska kreditaktiebolaget att bringa det begärda stödet under Kungl. Maj:ts prövning». Min förvåning ökas, då reservanterna därefter ut-

tala följande: »Då utskottet funnit den ställning, som fullmäktige i förevarande ärenden intagit, icke föranleda vidare yttrande från utskottets sida än vad här angivits, innebär detta icke, att ej fullmäktiges åtgärder kunna *efteråt*» — märk efteråt — »göras till föremål för erinringar ur en eller annan synpunkt.» Detta argument har också herr Möller och många andra anfört, att det är mycket lätt att vara klok efteråt. Slutligen påpeka reservanterna, att det ej får förbises, »att fullmäktige icke haft anledning att ifrågasätta riktigheten av Kreugerkoncernens bokslut eller av erhållna uppgifter angående koncernens ställning».

För såvitt reservanterna mena, att fullmäktige icke haft orsak att antaga, att koncernens bokslut är falskt, är uttalandet fullt riktigt. Enligt min mening var det säkerligen knappast någon svensk — utanför deras krets, som voro delaktiga i falsarierna — som antog, att koncernens ledare skulle vara i stånd att begå en brottslig gärning. Emellertid: *en* sak är att misstänka ett brottsligt förfarande, en *annan* att med uppmärksamhet sätta sig in i ett bokslut, då en låntagare begär kredit och — märk väl — själv erkänner sin oförmåga att på annat håll erhålla sådan. Huru förhöll det sig med denna sak i förevarande fall? Enligt fullmäktiges skrivelse till bankoutskottet skedde Kreugers förfrågan hos riksbankschefen om ytterligare kredit i riksbanken i slutet av april 1931. I maj samma år beviljade riksbanken den ifrågavarande krediten på det sätt, som vi hört, nämligen att Skandinaviska banken för växlar, utställda av Kreuger och accepterade av Kreuger & Toll eller av Svenska tändsticksbolaget, beviljades en speciell rediskonteringsrätt till ett sammanlagt kronbelopp, motsvarande 20 miljoner dollars. Denna kredit började användas den 23 juli 1931, och först i september har den i sin helhet tagits i anspråk. Det bokslut, vars riktighet reservanterna ansett fullmäktige icke haft anledning ifrågasätta, måste alltså ha varit 1930 års bokslut.

Jag, som egendomligt nog icke ens sett ett Kreugerpapper, har skaffat mig Kreuger & Tolls styrelse- och revisionsberättelse för nämnda år. Den är undertecknad av styrelsen den 1 april 1931 och av revisorerna i april samma år. Då bolagsstämman skulle äga rum den 30 maj 1931, är det väl att antaga, att riksbankschefen fått del av styrelseberättelsen i skrift eller i tryck för att åtminstone översiktligt kunna bedöma resultatet av bolagets verksamhet under föregående år. Vilka upplysningar ha till fullmäktiges ledning kunnat hämtas ur denna handling? Först och främst, att bolaget hade 41.7 miljoner kronor i bank och kassa. Vidare, att bolaget hade 403.8 miljoner kronor i obligationer, varav blott 125.7 miljoner kronor voro pantsatta, att det hade 36.2 miljoner kronor att fordra av diverse debitorer, samt att bolaget hade en reservfond på 167.5 miljoner kronor. Omslutningen, debet och kredit, gick på en summa av 883.3 miljoner kronor. Men till sist kunde man också i denna styrelseberättelse läsa, att styrelsen föreslagit stämman, att till aktieägarna skulle utdelas 22.8 miljoner kronor samt till innehavare av participating debentures — dessa speciella skuldsedlar — skulle utbetalas 41.7 miljoner kronor. Summan av dessa båda poster utgör 64.5 miljoner kronor.

Vad tiden för utbetalningen beträffar, skulle väl, förmodar jag, aktieutdelningen ske dagen efter stämman, som i detta fall var den 30 maj 1931, och med avseende å debentures stod det uttryckligen, att om stämman beviljade vad styrelsen föreslagit, skulle beloppet utbetalas den 1 juli.

Detta kunde man följaktligen få fram av berättelsen.

Men samtidigt fanns tillgänglig en likaledes av styrelsen undertecknad s. k. konsoliderad balansräkning för 1930, gällande för Kreuger & Toll i Sverige och det holländska bolaget Kreuger & Toll. Vad visar denna gemensamma balansräkning? Jo, att omslutningen för dessa bägge bolag var 1,514 miljoner kro-

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

nor. Vidare att de hade statsobligationer och andra obligationer till ett belopp av 419.8 miljoner kronor. Vidare fordringar i räkning 169.3 miljoner kronor, i bank och kassa 108.9 miljoner kronor, i bankaktier 79.2 miljoner kronor samt reservfonder på 588 miljoner kronor. Sålunda: reservfonden i Kreuger & Toll i Sverige var 167.5 miljoner kronor, medan den för de bägge bolagen tillsammans var 588 miljoner kronor.

Samtidigt som dessa uppgifter funnos tillgängliga, stodo aktierna, enligt vad utskottets ordförande här i afton upplyst, den 4 maj 1930 i följande värden, nämligen Kreuger & Tolls aktier å nominellt 100 kronor i 430 kronor och participating debentures i 438 kronor. Den omständigheten, att aktierna noterades så högt, ansåg ordföranden i bankoutskottet vara ett bevis för, att riksbanken icke alls behövt vara orolig med avseende å styrkan och soliditeten i denna Kreugerkoncern. Men han glömmmer en ganska viktig sak: han glömmmer, att det förelåg någonting, som riksbanken men icke allmänheten visste. Och vad var det som riksbanken visste? Jo, den visste, att Kreugerkoncernens förmåga att erhålla kredit i utlandet var borta, att deras utländska kreditmöjligheter sålunda voro rubbade. Men det visste icke allmänheten. Detta trängde först så småningom fram till allmänheten, åtminstone till vissa personer. Man kan knappast förstå, var de fått upplysningar ifrån, men en misstanke måtte ha trängt fram ganska snart.

Jag talade om att kursen för Kreuger & Tolls aktier den 4 maj 1930 var 430 kronor, men vill nämna, att de den 8 juni samma år fallit till 335 kronor och den 15 september till 200 kronor. Sedan veta vi ju, hur det har gått med dem. Detsamma gäller om debentures. Dessa, som den 4 maj stodo i 438 kronor, stodo den 8 juni i 364 kronor och den 15 september i 214 kronor för att sedermera ytterligare gå ned. Det argument, som utskottets ordförande anförde, har sålunda icke någon betydelse. Det var okunnigheten om den verkliga situationen som gjorde, att aktierna på börsen den 4 maj 1931 hade ett så högt värde.

Nu hade sålunda riksbanken kännedom om att det för Kreugerkoncernen icke fanns några kreditmöjligheter i utlandet och hade jämväl kunskap om dessa siffror i balansräkningarna, som jag nu tillåtit mig uppgiva. Enligt min mening hade man härav bort draga följande slutsats. Det måste för det första anses oförsvarligt att Kreuger & Toll i denna situation till aktieägarna och innehavarna av debentures utdelade ett belopp av 64.5 miljoner kronor, av vilken summa en avsevärd del sannolikt ginge till utlandet. När en världskoncern förlorat sin kredit i utlandet och sålunda, såsom här uppgivits, skulle, om den inte fick kredit i riksbanken, ha störtat tillsammans, då är det väl ganska egendomligt, att den utdelar ett belopp, som med endast 10 miljoner kronor understiger vad man begär, att riksbanken skulle ställa till bolagets förfogande. Vidare kunde man, såvitt jag förstår, av dessa siffror även draga den slutsatsen, att en svensk kredit på 74.7 miljoner kronor vore som en droppe i havet för att bringa till likviditet en världsaffär av dessa mått, när dess internationella kredit var rubbad, och vidare, att misstroendet i utlandet till koncernens kreditvärdighet måste antagas bero på omständigheter, som icke kunde utläsas ur balansräkningen. Ty följa vi denna balansräkning, borde företaget varit så solitt och säkert, att det icke är tänkbart, att ledningen skulle varit i ett sådant nödläge, att man behövde inställa betalningarna, om man icke fick pengar i riksbanken — detta även om vi se bort från de 64.5 miljoner kronor, som skulle utdelas. Det är så naturligt, tycker jag åtminstone, att man skulle säga: Vad kan det vara som gör, att utlandet kan vägra kredit åt denna koncern, som förut omhuldats i så hög grad? Det gäller att taga reda på detta. Nästa slutsats, som skulle dragas ur vad jag nu har nämnt, hade blivit, att en ingående undersökning av koncernens ställning var nödvändig. Därvid hade man i första rummet bort

från styrelsen för Kreuger & Toll inhämta ingående upplysningar om vad den hade sig bekant i fråga om de olika posterna i balansräkningarna, särskilt beträffande den av samma styrelse undertecknade konsoliderade balansräkningen, vilken, såsom jag nyss sade, slutar på en summa av 1,514,700,368 kronor 14 öre. Underlåtenheten från bankledningens sida att påkalla en sådan undersökning skulle visserligen i någon mån kunnat förklaras, därest man kunde befara, att det förelåg fara i dröjsmål. Av fullmäktiges skrivelse till utskottet framgår emellertid, att vid *beviljandet* av krediten på 74.7 miljoner kronor det icke ansågs *uteslutet*, att densamma ej skulle behöva anlitas, och faktiskt började ju, såsom vi veta, Skandinaviska banken att taga denna kredit i anspråk först i juli 1931.

Vid sådant förhållande bör det åtminstone för en i dylika transaktioner ej särskilt initierad person vara omöjligt att förstå, att krediten skulle behöva *beviljas* redan i maj och att man icke vågade taga någon tid på sig för att noggrant pröva, om den verkligen vore i stånd att medföra avsett gagn. Den risk, som svenskt bank- och penningväsen och svenskt näringsliv ansågos löpa, om krediten *ej* beviljades, bleve uppenbarligen betydligt mindre än den olycka, som kunde inträffa, om krediten beviljades och, såsom fallet nu blivit, den sedermera visat sig sakna kraft att hindra koncernens sammanstörtande.

Det överstiger uppenbarligen min förmåga att ens approximativt ange den ytterligare skada för vårt land, som Kreuger åstadkommit under tiden från det 74-miljonerskrediten av riksbanken beviljades till den dag han tog sitt liv. Tvekan torde emellertid ej kunna råda därom, att denna skada är av stora mått. Uppenbarligen kan riksbanksledningen icke vara ansvarig för att den handling, som denna ledning efter bästa övertygelse vidtagit till befordrande av allmänt och enskilt väl, fallit så illa ut. Men vid ett objektivt bedömande av saken framstår det dock, som om riksbankens ledning ej mindre än den okritiska allmänheten inom och utom vårt land liksom förtrollats av alla miljonsiffror, med vilka den vittfamnande koncernledaren omgav sig. Kanske flertalet skulle i samma situation och under liknande ansvar ha handlat på samma sätt som riksbanken. Trots detta skulle man göra fullmäktige en stor otjänst, om man bagatelliserade vad som skett. Man skulle ock skada det allmänna och äventyra det för all ekonomisk verksamhet erforderliga förtroendet, därest man alltför lätt berörde vad som utan tvivel kan förklaras, men objektivt sett *icke får* försvaras.

Det är en tung börda att spela med i ett världs-drama sådant som det Kreugerska. Särskilt påfrestande är det, då man representerar en institution, så förnämlig som Sveriges riksbank. För samtiden kan den roll, som det renhjärtade uppsåtet utfört, te sig odelat sympatisk, medan den skadegörande brottsligheten fyller oss med fasa. I framtiden kommer man kanske att se saken något annorlunda. Tiden preskriberar undan för undan det brottsliga och glömmer det renhjärtade. För eftervärlden blir det möjligen intet annat övrigt av denna fruktansvärda världskatastrof än den goda tron och godtrogenheten å ena sidan samt den psykologiska skärpan och hänsynslösheten å den andra. Enligt min mening böra vi vara utskottet tacksamma för att det på ett så för-synt sätt understrukt, att vår personliga uppskattning av våra förtroendemän i riksbanken, bland vilka jag räknar verkliga vänner, icke skymt vår blick för behovet av en erinran till oss alla, att i förtroendesaker icke glömma, att människan har många strängar på sin båg.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Häri instämde herrar *Bismark*, *Lindgren* och *Lundell*.

Under herr Tryggers anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Herr statsrådet **Hamrin**: Herr talman! Jag hade ursprungligen för avsikt att ge kammaren en utförlig redogörelse för mina åtgöranden i samband med lämnandet av den s. k. Bolidenkrediten. De andra krediterna har jag icke haft någon kännedom om, förrän besluten därom redan voro fattade.

Emellertid har i andra kammaren bankofullmäktigen Viktor Larsson lämnat en klar och tydlig framställning, gående ut på att fullmäktige i riksbanken icke önskade att i något avseende söka skydd bakom regeringen, utan förklarade, att fullmäktige fullt och helt taga och bära ansvaret för de krediter, som blivit lämnade. Detta befriar mig, synes det mig, ifrån skyldigheten att ingå på något försvar eller bemötande av vad som från andra håll blivit under debattens gång framfört. Jag skall därför inskränka mig till att lämna en kort redogörelse för, huru frågan om Bolidenkrediten uppstod, och därvid lämna några upplysningar, av vilka det möjligen kan vara av värde för kammaren att få del.

Torsdagen den 22 oktober förra året erhöll jag meddelande från ordföranden i bankofullmäktige och riksbankens chef, att fullmäktige avslagit en från Ivar Kreuger gjord framställning att mot säkerhet av utländska statsobligationer låna 8 miljoner dollars. Samtidigt meddelades mig någonting, som jag emellertid i någon mån kände till förut, nämligen att Kreugerkoncernen befann sig i mycket stora betalningssvårigheter. När jag delgav mina kolleger vad jag erfarit vid mina samtal dels med ingenjör Kreuger och dels med de nyssnämnda herrarna, tillrättades jag att begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att överlägga med fullmäktige i riksbanken. Utdrag ur statsrådsprotokollet av den 23 oktober finnes också intaget i utskottets betänkande. Jag har icke någon erinran att göra häremot, men jag uttrycker min förvåning över, att man icke samtidigt funnit anledning att i de tryckta handlingarna jämväl intaga det protokoll, som fördes vid fullmäktiges sammanträde fredagen den 23 oktober förra året.

När bankofullmäktigen Larsson hade ordet i andra kammaren, överlämnade jag till honom denna visserligen hemligstämplade avskrift av detta protokoll, som han uppläste i andra kammaren. Då för övrigt detta protokoll icke i sak innehåller något annat beträffande länetransaktionerna, än vad som förut är känt inte blott i vårt land utan även i hela världen, synes det mig vara av ett visst intresse, att denna kammares ledamöter jämväl få del av innehållet i samma protokoll, detta så mycket mera som jag har att kommentera detsamma i ett par avseenden.

Närvarande vid ifrågavarande sammanträde voro samtliga ordinarie ledamöter utav fullmäktige. § 1 har följande lydelse:

»Förste deputeraden Rooth erinrade, att i anledning av framställning om viss kredit från ingenjören Ivar Kreuger för räkning Svenska tändsticksaktiebolaget och Aktiebolaget Kreuger & Toll fullmäktige de senaste dagarna under hand överlagt om olika linjer, enligt vilka en försträckning skulle kunna lämnas. Utgångspunkterna för dessa överläggningar hade varit, *dels* att, då Skandinaviska kreditaktiebolaget förklarat sig ej kunna lämna den ifrågasatta krediten, det syntes nödvändigt, att riksbanken till undvikande av svårigheter för nämnda företag, vilka svårigheter kunde medföra menliga verkningar för landets ekonomiska förhållanden, i möjligaste mån tillmötesginge lånesökanden, *dels* att kredit endast borde lämnas, om betryggande säkerhet erhöles.

En av de linjer för försträcknings lämnande, varom överlagts, hade varit lånesökandens framställning om en kredit å 86 miljoner kronor mot säkerhet av 787,513 aktier i Bolidens gruvaktiebolag, varjämte svenska staten skulle erhålla option att till ett pris lika med kreditbeloppet förvärva nämnda aktiepost. För erhållande av en dylik option hade intresse ådagalagts från regeringens sida, utan att dock därvid frågan om optionens förknippande med kreditfrågan närmare berörts. Redan med hänsyn till storleken av krediten hade fullmäktige ansett sig ej böra bifalla framställningen.

En annan linje, som av fullmäktige under hand behandlats, hade varit, att krediten, som även i detta fall skulle lämnas mot förenämnda aktier, skulle begränsas till ett belopp av högst 40 miljoner kronor. Härjämte förutsattes såsom villkor för krediten en förklaring från regeringens sida, att, för den händelse riksbanken bleve nödsakad att till skyddande av sin fordran övertaga förenämnda aktiehypotek, regeringen komme att hemställa om avlåtande av proposition till riksdagen, att staten skulle övertaga aktierna till ett pris, som utgjorde full täckning för riksbankens fordran i anledning av ifrågavarande kredit.

§ 2. Företrädde chefen för Kungl. finansdepartementet statsrådet F. Hamrin, som överlämnade utdrag av statsrådsprotokollet för denna dag utvisande, att Kungl. Maj:t förordnat honom att förhandla med fullmäktige rörande vissa åtgärder i samband med den ekonomiska krisen.

§ 3. Efter överläggning i anslutning till förste deputeradens yttrande anförde statsrådet Hamrin, att han efter konferens med statsministern vore bemyndigad förklara, att för den händelse riksbanken beviljade ingenjören Ivar Kreuger för räkning Svenska tändsticksaktiebolaget och Aktiebolaget Kreuger & Toll en kredit till ett belopp av högst 40 miljoner kronor mot säkerhet av 84,000 A-aktier å tillhopa nominellt 35,175,650 kronor i Bolidens gruvaktiebolag och riksbanken på grund av bristande likvid bleve nödsakad att efter realisation övertaga sagda säkerhet, regeringen komme att hos Konungen hemställa om avlåtande av proposition till riksdagen om förvärv för statens räkning av ifrågavarande aktier till ett pris, som beredde riksbanken full täckning för dess fordran.»

Jag avträdde naturligtvis, innan beslutet fattades, men efter sammanträdet slut meddelades mig, att denna låneframställning ifrån Ivar Kreuger blivit bifallen. Det framgår av ordalydelsen av detta protokoll, att såväl säkerhetens fixering som lånebeloppets storlek och de villkor, som av fullmäktige knötos vid kreditens beviljande, voro fastställda, innan jag infann mig vid fullmäktiges sammanträde. Jag har velat här fastslå detta såsom ett ofrånkomligt faktum, varom detta protokoll, upprättat vid sammanträdet, bär tydligt vittnesbörd.

Men jag skall tillåta mig att lämna några detaljerade upplysningar om orsaken till, att jag för min del intresserade mig för de villkor, som knötos till beviljandet av detta lån. Uppslaget härtill kom ifrån Ivar Kreuger personligen. På hans hemställan hade jag ett samtal med honom på kvällen den 22 oktober, och under detta samtals gång förde han själv fram frågan om försäljning eller belåning av Boliden. Han meddelade mig också sina bekymmer på grund av återtagna löften i utlandet om prolongerande av krediter. Riksdagen var ju inte samlad. Någon annan utväg att försäkra sig om aktieinnehavet i Boliden fanns icke, än att det skedde genom belåning. Att intresset fanns hos regeringen i första rummet för att förhindra en belåning eller försäljning utomlands, behöver jag väl knappast här närmare motivera — det har för övrigt statsministern närmare motiverat tidigare i dag. — Jag ber att för min personliga del få åberopa bl. a. det intresse, jag ådagalade för fyndigheterna i Västerbotten redan under min tid i den förra Ekmanska ministären, då jag var chef för handelsdepartementet. Jag framlade vid 1928 års riksdag en proposition, som gick ut på etablerandet utav ett samarbete emellan staten och Skellefteå gruvaktiebolag, som då ägde fyndigheterna i Boliden och där i trakten. Jag utgick redan då ifrån, att det var ett verkligt statsintresse, att man skulle kunna utnyttja de stora tillgångar, som staten äger i Västerbotten, och jag ansåg redan då, att dessa fyndigheter borde exploateras i samarbete med det bolag, som då ägde fyndigheterna i själva Boliden. Den propositionen avsågs av riksdagen. Jag har mig bekant, att min nuvarande kollega handelsministern så sent som förra hösten trädde i förbindelse med ledningen för Bolidens gruvaktiebolag för att

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

undersöka möjligheten att återupptaga förhandlingarna i samma syfte som jag hade 1928.

Jag förklarade alltså för Ivar Kreuger, att inom regeringen fanns ett bestämt intresse för att skydda framför allt Boliden och dess tillgångar för svenska statens räkning. Jag begärde också vid tillfället i fråga vissa upplysningar, och jag erhöll även utav ingenjör Kreuger bl. a. ett värderingsinstrument, som sedan har blivit omnämnt i tidningarna. Detta upptog rena fantasummor, men jag fick också, såvitt jag förstår, fullt säkra och trovärdiga uppgifter rörande det pris, som Kreuger själv betalat, och vidare vissa andra upplysningar.

Den optionsrätt, som ifrågasattes skola knytas vid låneöverenskommelsen, borde enligt den juridiska sakkunskapens omdöme icke komma till stånd, därför att den inte kunde göras fullt bindande under alla förhållanden. Emellertid, när låneavtalet var träffat, så anmodade jag för att förbereda en proposition till årets riksdag tvenne opartiska och väl kända personer att undersöka möjligheten av ett förvärv och drog upp riktlinjerna för en proposition. Så utspelades tragedien i Paris, och de båda herrarna meddelade mig, att nu ansågo de det vara omöjligt att fortsätta några undersökningar och underhandlingar. Dessa skulle genast mötas av betänkligheter. Det skulle vara omöjligt att fullfölja den ursprungliga planen, därför att hela frågan kommit i ett nytt läge.

Sedan Bolidenlånet blivit känt och diskuterat, anmodade jag tre nya män, generaldirektör Malm, chefen för Sveriges geologiska undersökning överdirektör Gavelin och bergmästaren i distriktet ledamoten av denna kammare herr Asplund, att göra en undersökning och söka beräkna, vilka faktiska värden man kan åsätta själva Bolidenfyndigheten och därmed förbundna anläggningar. Jag skall här inte besvara kammaren med att ens uppläsa de utdrag ur den rapporten och den utredningen, som överlämnades till mig i går eftermiddag. En hel del bilagor har jag inte ännu hunnit ta del av, och jag tror för övrigt, att det knappast i frågans nuvarande läge skulle vara lämpligt att återgiva de närmare fixerade värdesiffrorna. Men jag sammanfattar resultatet i ekonomiskt hänseende av denna undersökning i följande punkter, vilka jag har underställt herr Asplund och som han för sin del godkänt.

Man utgår ifrån en viss brytning i Bolidengruvan under 14 à 15 år. Då skulle all den malm, som såvitt nu är känt, finns i gruvan, vara utbruten. Vid den tidpunkten skulle ett kapital återstå, så stort, att det väsentligt överstiger det belopp, som aktierna äro belånade för. Under hela tiden har kapitalet förräntats med 6 %. Anläggningarna vid Boliden och Rönnskär samt järnvägen, vilka kostat omkring 35 miljoner kronor tillsammans, äro då bokförda till noll. Alla fyndigheter inom hela området, som delvis äro kända, en del något undersökta, andra endast vad jag som lekman kan uttrycka med upptäckta, äro också bokförda till noll, och den inkomst, som brytningen av malmen skulle innebära, är beräknad i kronor i guldparitet, alltså dollarn i 3.72. Jag behöver knappast påpeka, att med nuvarande penningvärde, även om kronan stiger under det närmaste året eller åren, blir ju resultatet ännu bättre.

Ja, detta är, herr talman, de upplysningar, som jag har ansett mig böra och kunna lämna rörande denna lånetransaktion, och jag vågar göra gällande, att det beslut, som riksbanksfullmäktige fattade att belåna Bolidenaktierna, var ifrån många synpunkter sett ett lyckligt beslut för vårt land och vårt folk. Jag har mig bekant, och jag har skriftligt bevis på detta, att ingenjör Kreuger försökt gång på gång att försälja eller belåna Bolidenaktierna i utlandet, och även sedan riksbanken belånat dessa aktier, meddelade han mig i ett brev ifrån Paris och ett senare telegram i år från New York, att han var sysselsatt med undersökningar om att försälja eller belåna eller genom utsläppande av nya aktieemissioner föra över dessa värden på utländska händer. Det finns ingen an-

ledning, herr talman, för vare sig mig, i den mån jag har medverkat till denna lånetransaktion, eller för fullmäktige i riksbanken att ångra det beslut, som vid det tillfället fattades.

Jag tillägger bara, herr talman, att när man hör alla de anföranden, som här hållits i dag, och jämväl dem, som hållits i andra kammaren, så skulle jag vilja endast beteckna dessa såsom en triumf för efterklokheten. Det var dock så, mina herrar, att vid den tiden, som riksbanken beviljade det första lånet, vilket jag inte har den ringaste kännedom om, så voro dock koncernens namn och Svenska tändsticksbolagets namn så starka, att de utan någon real-säkerhet godtogos bland de främsta av världens bankirer och banker. Att fullmäktige då i den situationen godtogo en realsäkerhet, som borde svara emot det utlämnade beloppet, finner jag för min del icke vara något anmärkningsvärt, och jag vill också tillfoga, att om dessa lämnade säkerheter visa sig vara värdelösa, ja, mina herrar, då finns det mycket större värden i vårt land, som då också äro värdelösa.

Jag slutar med att säga, herr talman, utan att därmed avgiva något omdöme om den första lånetransaktionen eller vad som blivit en följd av dessa krediter, lämnade direkt eller indirekt av riksbanken, att hitintills ha de icke medfört för statskassan någon som helst utgift eller förlust. Jag tillägger, att jag har för avsikt att räkna med en ökad inkomst på grund av dessa transaktioner på 2,600,000 kronor för kommande budgetår.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Under diskussionen rörande decharge för riksbanksfullmäktige har man, synes det mig, skärpt meningsmotsättningarna allt för mycket, såväl från deras sida som anse, att fullmäktige icke handlat tillräckligt förutseende och omtänksamt, som från deras, som anse, att i den situation de voro ställda kunde de ej handla annorlunda, än vad de gjort. Skulle det ligga så till, som herr Örne i sitt anförande, så vitt jag fattade honom rätt, ville göra gällande, att beträffande framställningen från Skandinaviska kreditaktiebolaget förra våren om rediskontering i riksbanken av utav ingenjören Ivar Kreuger utställda växlar till 74.7 miljoner kronor det knappast för fullmäktige fanns något val, enär ett avslag, ja till och med ett uppskov för soliditetsundersökning, skulle ha åstadkommit kursfall å Kreugerkoncernens papper jämte kreditsvårigheter med ty åtföljande skada för vårt land. Man har drivit synpunkterna alltför mycket från varandra. Frågan ligger nog inte alldeles till så, som herr Örne ville göra gällande, nämligen att det här var ett antingen — eller.

Man säger, att det var närmast två alternativ här, som bankofullmäktige hade att välja: det ena var att avslå begäran om kredit med därav följande konsekvenser och likviditetssvårigheter för vårt bankväsen, hemtagande av utländska tillgodohavanden från våra banker jämte åtskilliga andra rubbningar, medan det andra var att bevilja krediten. Förenklar man denna fråga så, ja var skall man då slutligen hamna, och varthän skall det leda? Men det fanns nog även en tredje. Den vägen måste väl alltid hållas öppen att man får tillfälle att pröva kreditinteckningarna tillräckligt omsorgsfullt, en fordran som man alltid bör ha rätt att ställa på en länsökande. Har man tagit tillräcklig hänsyn till alla behöriga faktorer, som kunnat inverka här på kreditgivningen? Har man undersökt alla dessa förhållanden? Man får inte bara undanskjuta detta och säga: Hade det blivit gjort, skulle det ha medfört kursförsämringar för koncernens papper, och det skulle ha medfört ekonomiska svårigheter, misstro i utlandet jämte åtskilligt annat. Jag får säga: Var koncernens ställning så svag, att den inte för långivaren kunde framläggas, då hade varit bättre att låta den falla, ju förr dess hellre. Det försvaret anser jag icke vara hållbart. Så snart en länsökare söker lån, åtminstone när det

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

gäller så pass stora belopp, och då det rör sig om allmänna penningtillgångar, då har man rättighet att fordra, att papperen läggas på bordet.

Då kan det ju frågas: Men det är väl gjort i detta fall? Ja, det förutsätter jag. Jag förutsätter, att bankofullmäktige ha provat låneansökningarna i den mån det var möjligt. Jag står ju själv antecknad — och det var inte minst därför, som jag begärde ordet — som närvarande vid fullmäktiges sammanträde den 5 maj 1931, då kreditansökningen om i runt tal 75 miljoner beviljades. Om den ansökningen ha visserligen enligt handlingarna här underhandlingar förts med Skandinaviska kreditaktiebolaget under senare delen av april och början av maj månader förra året, men avgörandet fattades den 5 maj. I egenskap av suppleant var jag inkallad till tjänstgöring vid nämnda sammanträde, det enda tillfälle någon kredit till ingenjör Ivar Kreuger eller Kreugerkoncernen varit avhandlad, då jag detagit i eller varit närvarande inom fullmäktige, och härvid skedde föredragningen under hand, som framgår av bankoutskottets utlåtande sid. 23. Men jag förutsätter, att nu nämnda kreditfråga varit föremål för överläggning vid flera tillfällen inom fullmäktige, ty jag får säga, att vid det tillfälle, då jag var närvarande, den 5 maj, var icke frågan så förberedd att det var möjligt för den, som ej kände till den förut, att bilda sig ett tillräckligt omdöme, för att fatta ett avgörande i en kreditfråga av denna omfattning. Ty det var ju ingen vanlig rediskontering, det gällde, utan här var ju frågan om en kreditgivning av helt andra dimensioner, varför den naturligtvis måste mera omsorgsfullt provas än vad eljest är fallet. Jag tillät mig därför göra en erinran huruvida det inte kunde tänkas, att en sådan kreditgivning kunde menligt inverka på landets penningväsen och näringsliv.

Av bankoutskottets utlåtande, sid. 23, där fullmäktiges redogörelse till bankoutskottet intagits, framgår även att protokoll över detta sammanträde först senare blivit fört.

Vikten ligger emellertid på prövningen av kreditfrågorna, vilken i första hand tillkom Skandinaviska banken, och jag förmodar, att dessa blivit sakligt och omsorgsfullt prövade. Jag vill därmed inte säga, att man kunde ha förutsett, att här skulle bli svårigheter, ty efteråt är man naturligtvis alltid klok; det äro vi nog litet var. Och när man inte kunde ana den svindel, som låg bakom detta företag, utan alla litade på det, så var det ju också alldeles omöjligt för en enkel suppleant av fullmäktige att sätta i fråga soliditeten av den koncern, det gällde, framförallt när bakom denna stod såsom garant vårt lands största kreditföretag, Skandinaviska kreditaktiebolaget. Riksbankens ledning borde fastmer ha sett till att icke denna bank fått öka sin rediskontering på det sätt som skett. Men denna ökning skedde i ytterligare stor utsträckning under hösten 1931 och senaste vinter, vilket framgår av bankoutskottets utlåtande och av hans excellens statsministerns anförande här i kammaren.

Vidare redogöres i bankoutskottets utlåtande för en del låneärenden, i vilka även regeringens ledamöter medverkat. Jag anser emellertid inte, att man vid detta tillfälle bör upptaga till diskussion, såsom här gjorts från något håll, i vad mån regeringen konstitutionellt utöver sin befogenhet ingripit i riksbanksfullmäktiges handläggning av dessa frågor. Jag anser, att detta ligger utanför behandlingen av dechangen för fullmäktige i riksbanken, och det kommer nog att provas i annat sammanhang.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag kan ju omöjligen dela herr andre vice talmannens uppfattning, att frågan om regeringens medansvar eller inte är en likgiltig sak för bedömandet av bankofullmäktiges ansvar. Det är all-

deles klart, att om regeringen har ett medansvar, så minskas i någon mån åtminstone fullmäktiges ansvar, och under sådana förhållanden hänga dessa frågor ihop.

Jag skulle inte ha besvärat kammaren med ännu ett anförande, om det inte vore för de erinringar, hans excellens herr statsministern gjort till ett anförande, som jag tidigare hållit och som han erkände, att han inte själv hört, utan endast genom anteckningar från andra fått kännedom om. Dessa hans erinringar byggde emellertid på ett så felaktigt referat av vad jag sagt, att jag med hänsyn till hans excellens' egen person och ställning anser mig skyldig taga tiden i anspråk med ett par ord.

Det torde väl av det referat, som kommer att inflyta i riksdagsprotokollet, framgå vad jag verkligen sagt — det brukar ju vara förhållandet, att steno-grammen vad mina anföranden beträffar i regel äro sådana, att några justeringar just inte behöva förekomma.

Hans excellens gick ut ifrån den felaktiga uppfattningen, att jag skulle ha sagt, att regeringen inte hade någon rätt att taga initiativ i frågor, som ligga under riksbanken. Hans excellens läste därvid upp 31 § i riksbankslagen; det var ju för övrigt alldeles överflödigt, eftersom paragrafen står citerad i det protokoll, som kallas för en fullmakt till finansministern, och sålunda är för alla känd. Dessutom är det nog så, att de rättsliga synpunkter och de lagtexter, som möjligen finnas, säkerligen inte äro mig främmande.

Jag har heller inte bestritt och kan inte bestrida och vill inte bestrida, att regeringen har möjlighet att förhandla med fullmäktige i frågor, som ligga inom riksbankens och dess fullmäktiges befogenhet. Det är klart, att några andra frågor än sådana kan inte riksbankslagen avse. Men därmed är inte sagt, att det gäller *alla* sådana frågor, och jag tillät mig göra en skillnad i mitt anförande, då detta fördes under den punkt, som nu behandlas, och inte under den föregående punkten angående valutaförhållandena och guldmyntfoten. Jag nämnde också, att när det gäller en kreditgivning eller en lånefråga har det väl alltid ansetts, att detta är någonging som riksbanken såsom bank skall bestyra själv utan all inblandning från regeringen. När det gäller räntepolitiken, guldmyntfoten eller andra sådana ting, d. v. s. sådana saker, som återverka med nödvändighet på den ekonomiska ställningen i ett land, då har regeringen både rätt och skyldighet att göra det; därvidlag kan man snarare ifrågasätta, huruvida initiativ från regeringens sida varit tillräckligt ofta taget, än klandra regeringen för de gånger detta möjligen skett. Men man måste hålla skarpt isär, och jag stryker under det ännu en gång, att *speciella utlåningsfrågor, d. v. s. kreditfrågor till kunder, äro frågor, som regeringen överhuvud taget inte har att lägga sig ombord med.*

Jag förstår fuller väl, att hans excellens, om han tar till orda ännu en gång, säkert kommer att göra gällande, att man ibland inte kan skilja på en kreditfråga och en fråga rörande det ekonomiska läget. Det är mycket riktigt. Men då har regeringen, efter mitt sätt att se, att avvakta, hur lånefrågan går, utan att på något sätt påverka denna lånefrågas lösning. Skall ansvaret ligga på fullmäktige för vad de göra i en lånefråga, måste det vara helt och odelat, utan att de ha något som helst att åberopa i fråga om regeringsutfästelser. Det må i ett givet fall vara en så säker pant som möjligt — det är likgiltigt i detta sammanhang. Det faktum, att regeringen blandat sig i denna fråga är för mig det avgörande.

Om det skett på den enes initiativ eller den andres, är, säger hans excellens, tämligen likgiltigt. Det är inte alldeles likgiltigt! Och det är ju också så, som jag sade, att statsrådsprotokollet bär vittne om, att initiativet i detta fall tagits av regeringen — det kunna vi inte komma ifrån. Där finns inte omnämnd den allra ringaste framställning från fullmäktige. Det får sedan tol-

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

kas, hur man vill, faktum är, att alldeles likgiltigt är det inte, vem som tagit initiativet.

Hans excellens trodde vidare, att jag talat om, att regeringen gått in på en ny väg. Det har jag inte alls talat om. Regeringen har gått in på den här vägen, och det är en väg som man inte bör gå. Jag har aldrig uttalat mig om, huruvida den är ny eller inte. Det har åtminstone inte varit min avsikt, och jag tror, att det också framgick av vad jag sade.

Vad sedan beträffar det spörsmål, som berörs angående riksdagens fria prövning, vände hans excellens mitt yttrande så, att det gällde Boliden och den pant, som låg i detta. Jag har inte heller yttrat mig om den saken. Utan jag sade på det sättet, att därest regeringen inte hade inblandat sig i denna lånefråga och i följd därav bankofullmäktige sagt nej, och en krasch redan då kommit, hade det varit regeringens sak att sammankalla riksdagen för att låta den få vidtaga de åtgärder, som med anledning därav och med hänsyn till det ekonomiska läget överhuvud taget erfordrades. Att Bolidenfrågan kan komma upp är en sak för sig, och att riksdagen där hade sin frihet, är också en tydlig och klar sak. Men det är en väsentlig skillnad på den frihet riksdagen har att pröva en fråga rörande det allmänna ekonomiska läget, och den frihet riksdagen har, när en viss situation inträder, vars inträdande enligt utfästelser medför proposition i viss riktning, vilken proposition inte kan avslås, utan att en krasch inträffar. Det är dessa utfästelser från regeringens sida om framläggande av en proposition, för den händelse bankofullmäktige skulle behöva taga det i anspråk, som jag förklarat komma att binda riksdagen, därest de hade realiserats. Jag säger sålunda, att saken kommit i ett helt annat läge, än som annars varit fallet. Men den frihet, som jag velat förbehålla riksdagen, är inte att pröva lånefrågor och övervägande av panter, utan den gäller vad som ligger regeringen och riksdagen före såsom uppgift, nämligen lagstiftnings- eller anslagsåtgärder i anledning av det ekonomiska läget. Jag tror, att hela den debatt, som här förts i kammaren, mer än väl visar, hur olämplig en diskussion i kammaren är om lånefrågor, säkerheter, pantförskrivningar och sådant. Kammaren är intet lämpligt forum för dessa ting. Det är bankoutskottet, som skall i efterhand pröva sådana saker, men de skola aldrig gå till riksdagens kamrar. De kunna tagas upp i samband med dechargefrågan, men det är dock uteslutande bankofullmäktige, som skola pröva sådana ärenden utan inblandning från riksdagens sida.

Hans excellens nämnde också, att jag sagt några ord angående förtroendet för regeringen. Jag minns nu inte precis hur mina ord föllo, men innehållet i och innebörden av mitt yttrande var, att om man som i detta fall vill åsidosätta en lag eller en rättsbestämmelse, som har tolkats och tyfts och bort tolkas på ett visst sätt, nämligen att regeringen inte får blanda sig i lånefrågor, kan man naturligtvis sätta sig över en sådan bestämmelse i nödens stund och om det kräves. Man måste alltid tillerkänna vederbörande, som här ha en ansvarsställning, rätt att överväga, om man skall handla så att säga inom lagens ramar eller gå utanför desamma. Men jag sade, att *om* man tar risken att gå utanför, bör man ha förmåga att tränga in till tingens kärna och kunna så bestämma och bedöma förhållandena, att framgången är säker. Om det inte lyckas, har man det dubbla ansvaret att bära, ansvaret för, att man gick över gränsen, och för, att det inte tjänade någonting till.

Jag sade, att när så är fallet, och jag ansåg, att det var fallet den 23 oktober, kunde man ha förutsatt möjligheten av ett annat handlande av regeringen med fästat avseende — där kanske jag var otydlig, men jag skall försöka göra det klart — på den rubbning i det allmänna förtroendet, som otvivelaktigt hade inträtt, när i september finansdepartementets chef först uttalade, att vi aldrig skulle överge guldmyntfoten, men sedermera ett par dagar därefter

tillstyrkte Kungl. Maj:t att överge den. Det lär inte kunna bestridas, att detta förhållande väckt uppseende inte allenast i Sverige utan långt utom Sveriges gränser och högst väsentligt rubbat förtroendet till den klokhets i omdömet, som man vill förutsätta hos en regering.

Jag menar och jag yttrade, att erfarenheten av detta möjligen kunde ha verkat därhän, att regeringen den 23 oktober inte borde ha trott sin förmåga att tränga till tingens kärna vara så stark och att den bort gå ut ifrån den goda regeln, som lyder, att regeringen inte skall blanda sig i riksbankens lånefrågor.

Det är ytterligare ett par punkter, som jag skulle vilja beröra. Den ena rör åberopandet av herr Hammarskjölds yttrande i remissdebatten, därvid hans excellens menade, att om jag hade en annan mening än den herr Hammarskjöld då uttalade, skulle jag också ha givit detta till känna i remissdebatten. Nu var jag emellertid icke närvarande vid remissdebatten, och jag har under senare år börjat tycka, att det är likaså gott att vara därifrån. Ty remissdebatten utmynnar aldrig i någonting och har numera fått karaktären av en uppvisning i talövningar och ingenting annat, någonting som jag tycker är ganska litet givande. Faktiskt har jag ingen aning om vad herr Hammarskjöld då yttrade. Men bortsett från detta, och om jag håller mig till det referat, som hans excellens gav, måste jag säga, att redan åberopandet av herr Hammarskjöld från hans regeringstid ändå vittnar om något. De imperatoriska tendenser, som särskilt det frisinna och liberala partiet på den tiden tillade den dåvarande statsministern, trodde jag inte skulle vara något exempel för den nuvarande. Jag vill tillägga, att den omständigheten, att jag sätter herr Hammarskjöld mycket högt, ändå inte för mig kan fördunkla det faktum, att man, även om man sätter en person högt, måste ha rätt att säga vissa kritiska ord och anse, att vederbörande inte är någon fullkomlig människa i allting. Och just när det gäller självhärskartypen tror jag, att man måste vara en smula betänksam.

Hans excellens berörde frågan om riksbankens ställning. Det är ju något på sidan av saken. Hans excellens tycks hysa den uppfattningen, att det borde bli ett annat förhållande mellan Kungl. Maj:t och riksdagen och riksbanken. Frågan ligger ju genom motioner under konstitutionsutskottets bedömande, och vi skola väl en gång i tiden komma med ett betänkande. Men jag vill redan nu säga som min uppfattning, alldeles oavsett vad utskottet kan komma till, att någon rubbning i de gamla förhållandena vill åtminstone inte jag för min del vara med om.

Den omständigheten, att vissa bristfälligheter framträtt i en viss situation behöver inte med nödvändighet bero på lagen. Det kan också, ers excellens, möjligen bero på personerna!

Under sådana förhållanden tror jag, att vi böra gå ut ifrån, att riksdagen inte släpper makten över sitt eget verk ävensom kräver, att ansvaret i dylika bankfrågor skall ligga uteslutande på riksbanksfullmäktige.

Det kan tänkas att en lånefråga i själva verket innebär en stödaktion. Det är redan påtalat, att i reservanternas yttrande användes uttrycket stödaktion. Jag kan mycket väl förstå, om regeringen har sett saken som en stödaktion och inte som en lånefråga. Men jag måste säga mig, att det hade ålegat bankofullmäktige att göra klart för regeringen, att det i själva verket var en lånefråga, om inte bankofullmäktige själva ville ha det till en stödaktionsfråga. Och det hade legat ännu mera på regeringen själv att göra distinktionen, och sålunda skilja det som var lånefråga och det som var stödaktion. Här har det blandats ihop, och jag vågar tro att det här är fråga om en sådan sammanblandning mellan det som inte bör blandas samman, som regeringen också i andra fall understundom gjort.

*Ang. vissa
till Kreuger
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Till sist vill jag säga, att den framställning, som finansdepartementets chef här gjort, ju ur många synpunkter är intressant, men den är intressant framför allt ur den synpunkten att den till fullo, såvitt jag förstår, bekräftar, att här en medverkan har ägt rum. Det är inte fråga om innehållet i denna medverkan, utan det är mot själva medverkan jag riktat mig.

Till sist, herr talman, då jag kommer till spørgsmålet om vad som här skall voteras föreligger ju den situationen, att jag har svårt att gå med på vare sig reservanternas eller utskottets förslag i fråga om motiveringen. En ärad talare på Stockholmsbanken har visserligen på ett mycket skickligt och övertygande sätt klargjort, att åtskilligt av vad som här erinrats mot rediskonteringskrediterna på våren 1931 är befogat. Men jag har litet svårt ändå att följa detta utskottsbetänkande, då det inte alls berör de två huvudpunkterna, nämligen oktober 1931 och februari 1932. Lika litet kan jag följa reservanterna, som inte heller göra det.

Nu föreligger situationen, såsom jag förvissat mig om hos herr talmannen, på det sättet, att å ena sidan står yrkandet om att lägga punkten till handlingarna utan att säga någonting angående det ena eller det andra. Å andra sidan står yrkandet att med godkännande av reservationen lägga punkten till handlingarna. Nu senast kom också den siste ärade talaren på Stockholmsbanken med yrkandet att lägga utskottets framställning till handlingarna. Jag tycker, att det vore enklast att lägga alltsammans till handlingarna utan ett ord vare sig om den ena eller den andra motiveringen. Om jag kommer att ställas i valet att lägga till handlingarna vad utskottet har sagt eller vad reservanterna ha sagt, så föredrar jag i allt fall att taga det som utskottet har sagt, ty där står åtskilligt mer, än vad som står hos reservanterna. Men jag gör det uttryckligen under den förklaringen, att mitt votum för ett läggande till handlingarna uteslutande och så långt det står i min makt avser själva klämman och ingenting rörande vad som i övrigt har sagts.

Jag har, herr talman, intet ytterligare att tillägga, utan jag vidhåller det yrkande jag förut tillät mig framställa om punktens läggande till handlingarna.

Herr statsrådet **Hamrin**: Herr talman! Jag kan inte tillåta, att herr Reuterskiöld fullständigt förvanskar ett citat av ett yttrande jag på sin tid haft. Jag har inte, som herr Reuterskiöld påstår, försäkrat, att vi aldrig skulle frånga guldmyntfoten. Jag har vid tillfället i fråga redogjort för de bestämmelser, som gälla beträffande suspendering av riksbankens skyldighet att inlösa sedlar med guld, och jag fortsatte: »Någon framställning härom har ej överlämnats av fullmäktige. Regeringen har ej ens diskuterat frågan.»

Detta sistnämnda yttrande är fullt förklarligt i sitt sammanhang, och det förklarar herr Reuterskiöld nu vara ett yttrande så att tolka, att Sverige aldrig skulle frånga guldmyntfoten.

Jag hoppas, att herr Reuterskiöld bättre återger sina egna anföranden än andras.

Herr **von Heland**: Herr talman! Jag ber vördsamt få tacka hans excellens statsministern för svaret på min interpellation av den 5 februari. Ännu mera rörd än av svaret blev jag av hans excellens statsministerns försäkran, att orsaken till att min interpellation ej besvarats berodde på hänsyn till min ringa person. Denna hans excellens' omsorg om medlemmar av andra partier än det egna tilltalar helt säkert denna kammare.

Felet med min interpellation skulle vara det, att jag frågat hans excellens statsministern om saker, som hans excellens anser sig ej på grund av konstitutionella hinder vilja ha att göra med. Penningpolitiken är alltså enligt hans excellens statsministern en riksbankens angelägenhet, för vilken regeringen inte

har något ansvar. Den konstitutionella riktigheten av denna inställning till frågan kan jag inte draga upp och den frågan blir ju för övrigt tillfälle att närmare gå in på i samband med motionerna angående riksbankens ledning.

Mig synes dock regeringens ställning till frågan om landets penningpolitik vara egendomlig. Under året ha regeringens medlemmar deklarerat, att regeringen icke har och icke haft något att göra med penningpolitiken och riksbankens ärenden i övrigt. I dag ha vi emellertid på kammarens bord ett utlåtande, som visar, att ett intimt samarbete har ägt rum mellan regeringen och riksbanksfullmäktige.

I vilket fall som helst är jag av den uppfattningen, att vårt lands högsta myndighet har ett visst ansvar för den penningpolitik, som föres, och av denna orsak anser jag min interpellation riktigt formulerad. Jag fick ju också kammarens tillstånd att framställa densamma.

Herr Svensson, Carl: Herr talman, mina herrar! Med anledning av herr Tryggers anförande skall jag be att få säga ett par ord.

Först skall jag be att få rätta ett missförstånd, som tydligen uppstått angående innebörden av vad jag yttrade om aktiekurserna i början av maj 1931. Herr Trygger hade fattat det så, att jag menade, att när dessa Kreugerföretags aktier voro så högt värderade, så kunde riksbanken utan vidare slå sig till ro. Det var inte alls min mening att tillmäta saken den betydelsen. Jag anförde dessa aktiekurser endast såsom ett led i en skildring, som jag försökte göra av den situation i allmänhet, under vilken denna kredit i början av maj 1931 utlovades till Skandinaviska kreditaktiebolaget ifrån riksbankens sida.

I herr Tryggers anförande kom emellertid igen ett uttalande, som jag tror också gjordes av herr Stendahl, nämligen att fullmäktige i riksbanken visste, att krediten för Kreugerkoncernen var stängd i utlandet. I utskottets utlåtande har man också sagt detta. Man har sagt, att utredningen visar, att det även för fullmäktige stått klart, hurusom Kreugerkoncernen redan vid detta tillfälle saknat möjlighet att utomlands uppbringa de belopp, som erfordrades för ifrågasvarande betalningar. Här är uttalandet uttryckligen hänfört till den ifrågasvarande tidpunkten, men sedermera har det fått den uttolkningen och jag fattade också herr Tryggers mening så, att man visste, att nu var krediten för Kreugerkoncernen *definitivt* stängd i utlandet. I själva verket var det ju så, att man betraktade situationen såsom en *tillfällig* likviditetskris. Fullmäktige själva anförde följande i sin skrivelse till bankoutskottet — det lämnas redogörelse för den här saken i utlåtandet på sid. 22 —: »Och även om det skulle visa sig, att Skandinaviska kreditaktiebolaget behövde falla tillbaka på riksbanken för hela den avtalade krediten, ansågo fullmäktige sig vid tidpunkten för dess beviljande kunna räkna med, att det skulle bli möjligt för koncernen att genom sina planerade emissioner eller genom realisation av vissa tillgångar återställa sin likviditet. Sistnämnda synpunkt gjordes med styrka gällande av Skandinaviska kreditaktiebolaget.»

Jag tror, att det är ganska betydelsefullt, att man gör klart för sig, att det betraktades från såväl Skandinaviska kreditaktiebolagets sida som från riksbankens sida såsom en *tillfällig svårighet* och att man kunde ha välgrundade förhoppningar om, att denna tillfälliga likviditetssvårighet kunde övervinnas. När man bedömer riksbankens åtagande att rediskontera vissa av Skandinaviska kreditaktiebolagets krediter, saknar ju icke den saken betydelse, att man hade anledning att anse det vara en tillfällig anordning.

Till sist vill jag endast påpeka, att man omsorgsfullt har negligerat och förbigått här i denna debatt liksom tidigare i utskottet den omständigheten, att låntagaren i början av maj 1931 *var Skandinaviska kreditaktiebolaget*, och jag har förgäves väntat att få höra någonting om de anspråk, som man kan ha

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.

(Forts.)

anledning att ha på de banker, som hos riksbanken söka att rediskontera vissa av sina krediter. Det har ännu inte från något håll yttrats någonting om den saken, och jag konstaterar endast detta vältaliga faktum.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Till herr von Heland vill jag endast erinra därom, att den interpellation, som han ställde till mig, gällde *räntepolitiken* och de skäl, som hade legat till grund för riksbankens ställning till diskontot, och han riktade den frågan till mig, huruvida jag ansåg riksbankens skäl vara av så vital betydelse, att detta höga diskonto måste bibehållas. Det var sålunda en anmaning, en anhållan, att jag dels skulle om möjligt utröna de skäl, som riksbanken hade för sin räntepolitik, dels här i kammaren öppna en diskussion och uttala mitt omdöme därom. I det ögonblick, när man här i kamrarna betonar, att riksbanken för sin räntepolitik är ansvarig allenast för riksdagen och bankoutskottet, som ensamma kunna utfärda föreskrifter och anvisningar, borde herr von Heland själv kunna förstå, att den interpellation, som han framställde, måste anses innebära ett anspråk, ett önskemål, som jag haft anledning att i hans eget intresse anse mig icke böra tillmötesgå.

Vad herr Reuterskiöld beträffar, förklarade han utan vidare, att lånefrågor utgöra undantag beträffande de i 31 § riksbankslagen omnämnda ärendena, i vilka Kungl. Maj:t kan samråda med riksbanken. Var står det skrivet, herr Reuterskiöld? Det går inte här för herr Reuterskiöld att bara proklamera, att så och så är det, utan jag begär av herr Reuterskiöld, att han även framlägger bevis för sina uttalanden. Om det nu är så, att inga sådana föreskrifter finnas, och om det vidare är så, att man till sina fordringar på regeringen lägger det önskemålet, att regeringen skall öppna dylik diskussion eller överläggning med riksbanken endast i sådana fall, då allmänna intressen äro förbundna med den fråga, det gäller, då måste jag säga, att lånefrågor ofta i mycket stor utsträckning kunna inbegripa eller i sig inrymma vissa allmänna intressen, som ur olika synpunkter äro av natur att påverka förhållandena i samhället.

När så är förhållandet, finns det ingen rimlighet i att säga, att de frågorna skulle på grund av frågornas natur vara undantagna från dem, varom Kungl. Maj:t kan önska avge ett yttrande till riksbanksfullmäktige. Det är såvitt jag förstår en tillfällig konstruktion, herr Reuterskiöld i det här ögonblicket åstadkom för att ernå en förklaring för sin hållning. Men då jag inte tror, att det kan hittas något, som prejudicerat eller bestyrker riktigheten av hans tolkning, måste jag tillsvidare ur saklig synpunkt bestrida riktigheten därav.

Herr Reuterskiöld talade här ytterligare någonting om »initiativet» och ansåg, att utav rapporterna och bankoutskottets betänkande framgick det inte, att riksbanksfullmäktige hade tagit något sådant initiativ. Till det sammanträde, som där omnämnes, togs initiativet från riksbanksfullmäktige. Jag upprepar: initiativet togs från riksbanksfullmäktige, herr Reuterskiöld!

Herr Reuterskiöld talade också om, att det är inte nog med, att man har allmänt förtroende, utan man måste också i svåra situationer kunna tränga in i sakens kärna. Herr Reuterskiöld sade samtidigt någonting om, att riksdagsdebatterna ej sällan verkade talövningar. Med »talövningar» förstår jag yttranden och framställningar, där det främst gäller elegans i formen, d. v. s. att ur olika synpunkter få fram en talprodukt, mot vilken i formella hänseenden det inte kan göras någon anmärkning, men där skärpa i tanke och klarsyn rörande ämnet saknas. Ur denna synpunkt medger jag, att i kammaren förekomma en hel del yttranden, på vilka beteckningen »talövning» med skäl kan tillämpas.

Den av finansministern på sin tid avgivna förklaringen, att man i ett visst skede avsåg att söka bibehålla guldmyntfoten, betecknade herr Reuterskiöld som någonting synnerligen klandervärt och angripligt, och han påstod, att den

deklarationen i hög grad hade underminerat regeringens förtroende. I de dagarna, när det gällde att avgöra de olika ländernas möjligheter att beträffande guldmyntfoten stå på den ena eller andra positionen, skedde det icke blott hos oss utan även hos många andra folk, att man den ena dagen fick uppge vad man dagarna förut ansåg sig böra försvara så långt som möjligt och som man alltså nyss ansåg vara önskvärt och nödvändigt att bibehålla. Liknande uttalanden och förklaringar förekommo i länderna runt omkring oss. Det uttalande, som då gjordes, stod, när det fälldes, i full överensstämmelse med vad samtliga till en konferens kallade gemensamt hade uttalat som sin mening, och det gällde — vågar jag säga — ur finansiella, nationalekonomiska och andra dylika hänseenden de bästa krafter, som vårt land äger. Att sedermera inom några dagar situationen förändrades så, att det man strax förut önskade icke kunde vidhållas, det förefaller mig, att man inte kan klandra någon för. Jag påminner mig, att litet var nog befunnit sig i situationer, där man i egenskap av ekonomisk ledare fått mottaga hårt klander, ja, till och med tvingats att lämna den uppgift i fråga om ekonomisk förvaltning, som man innehåft. Förhållandena i detta avseende kunna, herr Reuterskiöld, vara nog så provande och växlande.

Jag vågar slutligen göra gällande, att vad herr Reuterskiöld anförde icke innebär en tillräcklig motivering för det uttalande, som enligt vad man försäkrar mig från många håll förekom i herr Reuterskiölds första anförande, nämligen att regeringens befattningstagande med krediterna i oktober 1931 och februari 1932 måste »anses ligga eller nästan ligga utom det lagligas ram».

Herr Möller: Herr talman! Jag skall endast tillåta mig ett par korta repliker.

Herr Trygger beklagade sig över vissa av mina argument, och det kan jag mycket väl förstå. Det finns så många obehagliga sanningar, och man får ju verkligen otrevliga känslor, när man behöver höra dem. I denna sak finns ju också anledning att uttala många ganska bistra och obehagliga sanningar. Det kan nog inte hjälpas, att den upphöjda position, som man velat förläna åt det här utskottsutlåtandet, efter dagens debatt kanske inte har stått sig så synnerligen väl.

Jag begärde emellertid ordet väsentligen för en saks skull. Jag påpekade, att det kanske inte i denna kammare — åtminstone inte vad jag har observerat — men i varje fall utanför kammaren har insinuerats, att socialdemokraternas hela hållning i denna sak beror därpå, att bland bankofullmäktige finnas några socialdemokrater. Herr Trygger menade, att detta var ett motiv, som han aldrig hade mistänkt, men tillade, att »den, som ursäktar sig, den anklagar sig».

Ja, det är synd, att jag inte har tillgång till några klipp ur den sista verkans uttalanden i de tidningar, som äro representanter utåt och opinionsbildande organ för det parti, som här främst gått till aktion. Det skulle säkerligen ha varit mycket välgörande. Jag har i alla fall lyckats att här i kammaren skaffa mig ett nummer av Nya Dagligt Allehanda. Det är möjligt, att jag är flitigare läsare av högertidningarna än herr Trygger själv och att jag har bättre reda på vad som står i dessa tidningar. Jag har som sagt lyckats skaffa mig ett exemplar av tidningen i fråga för fredagen den 1 april, och man finner där, att redan vid den statliga stödaktionen för Skandinaviska kreditaktiebolaget slog man in på dessa linjer, vilka sedan med stor energi ha fullföljts här i dag under debatten om bankoutsiktens utlåtande.

Mot min vana skall jag till dagens protokoll be att få anföra en del av vad som står i detta högerns i alla fall mycket representativa organ. Det står på

*Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)*

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

tal om stödet till Skandinaviska kreditaktiebolaget: »Jämte detta officiella — och fullt acceptabla — motiv för den föreslagna stödaktionen finns det likväl även ett annat, som finansministern förbigått med tystnad men som desto starkare understrukits vid dagens remissdebatt i riksdagen. Detta andra motiv ligger i riksbankens behov av skydd och hjälp. Det föreslagna stödet kommer, såsom i andra kammaren herr Lindman och i första kammaren herr Wohlin med stor skärpa framhållit, mera riksbanken än Skandinavbanken till godo. Enligt propositionen har riksbanken rediskonterat växlar och garantiförbindelser för likvider åt Skandinaviska banken för inalles 326.19 miljoner kronor. Man kan verkligen instämma med herr Wohlin i att beloppet är 'oerhört och enastående', och att det ger anledning till eftertanke, att riksbanken ansett sig kunna öka sina engagemang hos en enda ekonomisk intressentgrupp i en dylik skala.» — I själva verket ligger ju här hela angreppspositionen mot riksbanken, sådan den nu framträder hos den bankoutsköttshalva, som segtrat med lottens hjälp, upplagd redan i detta tidningsuttalande och skickligare formulerad, menar jag, än vad bankoutskottet gjort. — »Riksbanken är dock ingen affärsbank utan en sedelutgivande bank. Rediskonteringsrätten är självfallet icke avsedd att utnyttjas för kapitalanskaffning åt något speciellt enskilt företag — allra helst ett så riskbetonat företag som det här ifrågavarande. Man kan icke komma ifrån att här föreligger ett högst betänkligt bruk av rediskonteringen — ett bruk, som kan komma att stå skattebetalarna och hela vårt folk mycket dyrt. Skandinavbankens fall skulle till följd av riksbanksledningens olyckliga dispositioner kunnat betyda någonting liknande en katastrof för Sveriges riksbank. Om man ser stödaktionen mot denna bakgrund» — här ha vi pudelns egentliga kärna — »faller ljuset klarare över socialdemokraternas beskäftiga iver att försöka utmåla det inträffade som dödsdomen över det kapitalistiska systemet. Under goda tider ville kapitalisterna själva taga hem vinsterna, under dåliga skulle staten få betala fiolerna. Skulle samhället tillskjuta medel, borde det också få rätt att kontrollera banken; talet om 'samhällets otjänlighet för ekonomiska uppgifter' kunde nu avvisas. Man vill alltså statskontroll (läs: politisk kontroll) över bankerna, man menar, att statsorgan bättre än enskilda personer skulle vara skickade att förhindra ekonomiska katastrofer. Riksbankens politik utgör en lysande illustration till huru mycket detta kontrollkrav är värt. I riksbanksledningen ha socialdemokraterna placerat flera av sina mest betrodda män: Herr Örne, herr Sköld, herr Viktor Larsson. Men huru ha väl dessa herrar tillvaratagit samhällets och skattebetalarnas intressen? Jo, genom att engagera riksbanken hårdare än någonsin tillförne för ett enda företag och en enda bank, genom att lämna ut lån mot säkerheter av i varje fall omtvistligt värde — kort sagt, genom att göra riksbankens egen ställning beroende av ett statsingripande, därest låntagarna skulle komma på obestånd. Detta är den verkliga och fulla, den bedrövliga sanningen om den stödaktion, som nu är i görningen: den företages för att skydda Sveriges riksbank, en i högsta grad statskontrollerad bank, en bank i vilken socialdemokraterna haft ett väsentligt inflytande. Riksbanksledningen skall icke ensam lastas för det bristande förutseende, som den lagt i dagen. Många befinna sig i samma predikament.»

Jag vet ju, ehuru jag tyvärr inte har papperen framför mig eller tillgängliga här, att detta uttalande, att socialdemokraterna haft ett väsentligt inflytande i riksbanken, har varit i en del andra uttalanden även i denna tidning skärpt till att egentligen är det socialdemokraterna, som regera riksbanken. Det är ju sådana ting, som jag anser utgöra ett fog för all den miss-tänksamhet, som vi i dagens debatt ha ådagalagt gentemot den attack mot riksbanksledningen, som det här är fråga om. Vi kunna inte för vår del undandraga oss det intrycket, att här är det politiska motiv med i spelet, och att

de äro avgörande och väsentliga. Då man beklagat sig över att en stor del av mitt anförande i alla fall inte innehöll uttalande i själva saken, vill jag säga, att det var fullt motiverat av den uppläggning, som herrarnas tidningar i landet ha tillåtit sig göra genom publicerandet av alla dessa historier. För-låt mig, det är ju skönt med oskulder, men att oskulden skulle vara så stor, att man inom första kammarens högerparti inte ens har någon kännedom om att man vill bearbeta den allmänna opinionen på detta sätt; ni få ursäktas om vi ha litet svårt att tro det. Alla förbindelser mellan högerpartiet i riksdagen eller högerpartierna i riksdagen, om man så vill, och den tidningspress, som för högerns talan utåt, äro väl ändå icke avbrutna. Något sammanhang mellan dessa ting torde väl ändå alltså finnas.

Jag säger, att mitt anförande avsåg att visa, att dessa insinuationer äro obefogade. Det är herrarnas egna meningsfränder utanför riksdagen visserligen, som gjort dessa anklagelser, och jag har för min del velat bestämt tillbakavisa dem. Det är så mycket lättare att göra det som vid beslutet om den kredit, som här närmast beröres, endast en socialdemokrat varit delaktig, och jag anser, att detta bör finnas i kammarens protokoll till belysande av dagens debatt och som belysning till den lysande saklighet, som vi i dag ha sett prov på här.

Herr Reuterskiöld: Då hans excellens ställde en särskild fråga till mig, skall jag be att med ett par korta ord få beröra den saken.

Jag måste emellertid också begagna tillfället att säga några ord gentemot chefen för finansdepartementet, då han kände sig illa berörd av att jag hade sagt, att hans förklaring i september 1931 hade inneburit, att Sverige icke skulle överge guldmyntfoten, *aldrig* överge guldmyntfoten. Jag vet ju, att finansdepartementets chef intar en säregen eller särskild ställning till den relation av förhållandena, som gavs i konstitutionsutskottets dechargebetänkande och som grundade sig på handlingarna i utrikesdepartementet med hänsyn till telegramväxlingen, men departementschefen får ursäktas, att jag håller mig till vad som där står uttalat officiellt. Det heter i telegrammet: »— — — att det är svenska regeringens och riksbanksledningens *bestämda* avsikt uppehålla guldstandard.» En sådan förklaring i ett sådant ögonblick innebär enligt min uppfattning ingenting annat än vad jag har sagt. Ställer jag detta gentemot riksbankschefens samma dag genom utrikesdepartementet avgivna telegramförklaring, innehåller denna icke någonting angående den bestämda avsikten utan helt enkelt en erinran om att dylik åtgärd ej ens varit på tal.

Nu vet jag, att departementschefen har i andra kammaren lämnat en framställning om hur det här gått till. Den var mycket intressant, men den blev ändå intressantare genom de kompletterande upplysningar, som i Svenska Dagbladet har lämnats av Cassel och som till ett helt annat värde reducerar värdet av den framställning, som vid ifrågakommande sammanträde gavs av finansministern.

Beträffande de frågor, som hans excellens vidrörde, är det beklagligt, att hans excellens inte kunde höra vad jag första gången sade, då jag vände mig delvis mot honom rörande frågan om initiativet. Jag sade, att här står två uppgifter mot varandra. Bankofullmäktige säga uttryckligen — återgivet på sid. 25 — att finansministern hade uttalat sina bekymmer över läget, sedan han fått veta utgången av låneförhandlingarna den 22 oktober. Det står sedermera, att en konferens den 23 oktober ägde rum hos statsministern och att fullmäktige sammanträdde på eftermiddagen samma dag. Det står inte vem som har tagit initiativet till denna konferens, och jag sade, att här står uppgift mot uppgift. Man kan således inte med bestämdhet säga det, men då har man icke någonting annat att göra än att hålla sig till statsrådsproto-

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

kollet, och detta statsrådsprotokoll finnes på sid. 30 i utlåtandet. Där finns inte omnämnd någon inbjudan från bankofullmäktige. Utav detta protokoll, sådant det är formulerat — jag antager, att det är formulerat i finansdepartementet med departementschefens och statsministerns begivande, och jag vet, att expeditiionsbefallning är given av Kungen genom underskrift, således är här ett justerat protokoll — framgår, att ingen framställning från fullmäktige är gjord. Jag håller mig till detta, och något annat kan jag inte hålla mig till vid motsatta uppgifter i övrigt.

Vad sedan beträffar de här lånefrågorna — och det var ju huvudpunkten — frågade hans excellens: var står det skrivet, att icke regeringen får blanda sig in i lånefrågor. Ja, eders excellens, det beror ju på, hur man nu läser en lag, men om lagen för Sveriges riksbank i 36 § förklarar, att fullmäktige äro skyldiga att hålla hemliga alla låneärenden och allt vad därmed sammanhänger, har jag litet svårt att tro, att regeringen skulle kunna känna till dessa saker, om den inte själv tagit initiativ därtill. Jag tror icke överhuvud taget, att med den paragrafen är avsett någonting annat än att dessa frågor skola behandlas fullt och helt bankmässigt *utan några som helst inblandningar från regeringens sida*. Det är min tolkning av densamma och jag tror, att jag har ganska gott stöd i den praxis, som förut har varit, och under sådana förhållanden kan jag för min del inte komma till annat resultat än jag gjort.

Herr von Heland: Herr talman! Jag vill endast citera ett yttrande av professor Heckscher i hans bok om Sveriges penningpolitik: »Om möjligt ännu viktigare än förbindelsen mellan riksbanken och privatbankerna är emellertid den mellan riksbanken och landets regering, d. v. s. främst finansministern och hans departement. I själva verket är det nödvändigt att frigöra sig från föreställningen, att riksbanken under en fri valuta skulle ha bestämmanderätten över landets penningväsende. Vid en bunden valuta, d. v. s. guldmyntfot, kan en sådan uppfattning ha ett visst fog för sig, därför att grundvalarna då äro undandragna alla inhemska myndigheters godtycke; också den vidsträcktaste makt för riksbanken inskränker sig då till att administrera ett system för penningväsendet, vars grundvalar den icke kan röra. Men den fria valutan kan icke fastläggas på detta sätt, och eftersom statens makt över penningväsendet aldrig har delegerats och icke rimligtvis bör delegeras åt något underordnat organ, hur upphöjt som helst, så är det oavvisligt, att riksbanken ständigt behöver hålla sig i kontakt med statsmaktens närmaste representant på detta område, nämligen finansministern.» Även ett annat yttrande av professor Heckscher i samma arbete vill jag anföra: »Under alla förhållanden måste penningväsendet då tydligen ses som ett led i det ekonomiska systemet i dess helhet, och penningpolitiken måste samordnas med all annan politik, både handelspolitik, finanspolitik och socialpolitik.» Vidare: »Målet för ekonomisk politik kan endast vara samhällets trevnad, icke några som helst yttre ord och åthävor.»

Jag vill helt instämma i dessa åsikter. Det är ju mycket intressant att konstatera, att en nationalekonom, som jag tror står frisinnade partiet nära och som eljest ingalunda visat sig vara sympatiskt stämd mot statsingripanden på något område, i detta fall bestämt kräver ett målmedvetet ingripande av regeringen på penningpolitikens område och dennas samordnande med den allmänna ekonomiska politiken.

Hans excellens herr statsministern **Ekman:** Det förefaller mig, som om herrarna från bondeförbundet ha åtskillig otur. Samtidigt som den ene av talarna, herr Reuterskiöld, förklarar, att så, som det nu är, skall det bli efter hans mening i fortsättningen med penningfrågorna och deras handhavande,

så förklarar den andre, herr von Heland, att här måste penningpolitiken inordnas i socialpolitik, finanspolitik och allt dylikt. Det förefaller, som om herrarna åtminstone inte äro alltför ense om vad det här gäller och om vad som bör ske på detta område.

Beträffande herr Reuterskiölds replik vill jag endast i korthet konstatera att det »står ingenstans skrivet» vad herr Reuterskiöld förklarade vara ett faktum.

Ang. vissa till Kreuger-koncernen lämnade kredit m. m.
(Forts.)

Herr **Rosén**: Jag följde före middagen med uppmärksamhet herr Reuterskiölds tal och likaledes herr Reuterskiölds tal i kväll, men jag kunde verkligen inte få den uppfattningen, att vad han tidigare i dag yttrade och vad han i kväll refererade stämde överens.

Jag har därför berett mig tillfälle att ur stenogrammen taga del av hans förmiddagsyttrande i den sista delen, och det lyder, som följer: »Det är dessa omständigheter, som göra — — — — —.»

Jag måste, herr talman, på grund av min heshet, tyvärr avstå från uppläsningen, som herr Granström kommer att fortsätta.

Herr **Nerman**: Herr talman! Herr Möller behagade för en stund sedan förutsäga, att kommunisterna i den blivande voteringen skulle komma att rösta med högern och att han funne detta naturligt. Tyvärr måste jag komma herr Möllers förutsägelse på skam. När jag råkar in i ett sorgehus, där familjen är i inbördes gräl om dåliga affärer, har jag takt nog att hålla mig utanför och icke taga parti.

Jag kommer alltså inte att begagna min röst i detta sammanhang. Däremot kommer jag att vid punkt 5 göra ett yrkande.

Herr **Granström**: Herr talman! Jag skall be att få fortsätta uppläsningen, där herr Rosén på grund av naturliga förhållanden gick bet.

»Det är dessa omständigheter som göra, att jag, utan att på något vis eller i någon mån underskatta eller frångämma regeringen dess goda och ärliga vilja, likväl och trots det att jag personligen hyser den allra största aktning både för stats- och finansministern måste säga mig och måste som min mening här uttala, att det är den bristande förmågan hos regeringen, som här är skulden till situationen och att det verkligen är en fara, om en sådan ledning skall fort-fara i nuvarande situation.»

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att den nu förevarande punkten skulle läggas till handlingarna; samt 2:o) att punkten skulle läggas till handlingarna med godkännande av det uttalande, som innefattades i den av herr C. E. Svensson m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen. Därjämte hade av herr Lindhagen framställts ett särskilt yrkande, vartill herr talmannen ville återkomma efteråt.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt de under 1:o) och 2:o) här ovan upptagna yrkandena samt förklarade sig anse propositionen på punktens läggande till handlingarna vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svensson, Carl*, och herr *Möller* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att punkten 2 i bankoutskottets utlåtande nr 40 skall läggas till handlingarna, röstar

Ja;

Ang. vissa
till Kreuger-
koncernen
lämnade kre-
diter m. m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, lägges punkten till handlingarna med godkännande av det uttalande, som innefattas i den av herr C. E. Svensson m. fl. vid denna punkt afgivna reservationen.

Denna voteringsproposition upplästes ånyo samt anslogs. Enligt framställningar, som före voteringspropositionens godkännande gjorts dels av herr *Gustafsson, Karl*, jämte 17 av kammarens övriga ledamöter, dels ock av herr *Thulin* jämte 18 av kammarens övriga ledamöter, verkställdes omröstningen medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 68.

Vid omröstningen röstades

ja av herrar Trygger, Stendahl, Forssell, Bagge, Borell, Reuterskiöld, Sederholm, von Heland, Tamm, Westman, Carl Gustaf Hammarskjöld, Karl Emil Andersson, friherre Lagerfelt, herrar Karl Gustafsson, Oscar Ericson, greve Spens, herrar Martin Svensson, Johan Bernhard Johansson, Bissmark, Per Gustafsson, Thelin, Johan August Larsson, Erik Anderson, Wijkström, Bodin, Roos, Johan Nilsson i Kristianstad, Forssberg, Alexander Nilsson, Ehrnberg, Pettersson, Henriksson, von Geijer, Jönsson, Öhman, Löfvander, Boman, Nordborg, Sundberg, Mellén, Bengtsson, Johan Johansson, Nylander, Lundell, Fritiof Gustafson, Ernst Svenson, Valfrid Eriksson, Julin, Lindgren, Per Andersson, Halvarsson, Enhörning, Tjällgren, Frändén, Bergqvist, Gabrielson och Sandström; samt

nej av herr förste vice talmannen, herrar Klefbeck, Lindley, Hagman, Fredrik Ström, Olof Carlsson, Branting, Möller, Leo, Wahlmark, Johan Larsson, Forslund, Lindström, Carl Svensson, Wilhelm Björck, Åkerman, Norman, Bärg, Thulin, Albert Bergström, David Bergström, Pauli, Johansson-Dahr, Larsén, Thorén, Wagnsson, Linder, Elof Andersson, Östergren, Johan Nilsson i Malmö, Linders, Berling, Hjalmarsson, Lindblad, Gustav Hansson, Sjö Dahl, Sigfrid Hansson, Karl Andreas Andersson, Björnsson, Sandegård, John Björck, Edward Larson, Torsten Ström, August Johansson, Strömberg, Schlyter, Sandén, Hellberg, Åkerberg, Gottfrid Karlsson, fröken Hesselgren, herrar Petrén, Kvarnzellius, Dalberg, Åström, Bjurström, Carl Eriksson, Norling, Granath, Walles, Lindhagen, Johan Peter Johansson, Granström, Vennerström, Rosén, Asplund, Jonsson och Karl Johansson.

Herr andre vice talmannen samt herrar Nerman, von Stockenström, Hallin, Holmgren, Bergman, Örne och Hansén förklarade sig avstå från att rösta.

Under överläggningen hade, anförde nu vidare herr talmannen, av herr *Lindhagen* yrkats, att kammaren skulle till motiveringen till sitt beslut i avseende å den under behandling varande punkten tillägga följande särskilda uttalande: »I detta sammanhang anser riksdagen sig uppfordrad göra det uttalandet, att mera genomgripande åtgärder uppenbarligen erfordras för att förebygga sådana företeelser, som föranlett ifrågavarande stödaaktion, nämligen genom undanröjande av dess grundorsaker. Även den svenska staten bör, i vad på den ankommer, intressera sig för och påkalla svenskt och mellanfolkligt övertäggande av omgestaltningar i produktionsordningen, särskilt avskaffande eller successiv avskrivning till en början av börsspel, privatbanker, s. k. kolosser på lerböcker och andra storindustriella utväxter, organiserade mera för att våldsam samt förtjäna på människorna och mindre för att hjälpa dem.»

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till herr Lindhagens berörda yrkande samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår herr Lindhagens yrkande om visst tillägg till motiveringen till kammarens beslut i avseende å punkten 2 av bankoutskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr *Lindhagen* erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag har begärt votering bara för att se, huru långt vår tid kommit bort från att fullfölja sina verkliga uppgifter och huru många, som överhuvud anse sig omöjliga kunna slå sig till ro och vara nöjda med den nuvarande produktionsordningen.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att ansvarsfrihet måtte beviljas fullmäktige i riksbanken dels för förvaltningen under år 1930 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, dels ock för de beslut och åtgärder, som funnes antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1931 till och med den 10 januari innevarande år.

*Ang.
ansvarsfrihet
för fullmäktige
i riksbanken.*

Herr *Nerman*: Herr talman! Jag ber få föreslå, att ordet »dels» i första raden av klämman måtte utgå och att punkt sättes efter ordet »orterna» i tredje raden. Klämman skulle alltså lyda, »att ansvarsfrihet må fullmäktige i riksbanken beviljas för förvaltningen under år 1930 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna».

Herr *Svensson, Carl*: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte godkänna utskottets hemställan oförändrad.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Nerman*, att ansvarsfrihet skulle beviljas fullmäktige i riksbanken för förvaltningen under år 1930 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna.

*Ang.
ansvarsfrihet
för fullmäktige
i riksbanken.* Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 41, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkterna 1—3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 42, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman-
nen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.23 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.
